

*Non unus aliquis scire natus omnia ?
Sed aliud alii præmium posuit Deus.*

Ubi tamen, advehente Justo Lipsio (21), sæpiuscule videmur nobis belli, festivi, saperdæ, cum sinus co-
preæ. Et rursus : *Facile est pugnanti dictare ictum ex muro.*

Mihi postremo sit venia ex conditione et confessione mea. Ut quid enim istam dedigner, mortalem, labi
facilem, humilem. De humo, inquam, sumptam, et mox in eam abituram. Inter cujus incommoda militat
caligo mentium : *Nec tantum necessitas errandi, ait ille morum philosophus (22), sed et errorum amor.*
Ecce jam vigesimus tertius annus est, cum potentissimi Romanæ et Catholicæ communionis reges hostili-
bus aciebus dissidentes concurrunt, et perpetuo terrore concussos, alterno Marte quater metatis exerci-
tibus obsidione nostri oppidi (et quæ comitari assolent) intra paucos annos subegerunt. Nec modo adhuc
redituræ securitatis aut serenitatis aurora affulget : imo graviore tempestatum minaciæ. *Etenim Assur
renit cum illis. O qui dominaris potestati maris, motum fluctuum ejus tu mitiga! (Psal. LXXXVIII, 9, 10).*
In commiserationis et proclivioris indulgentiæ partem ista veniunt, si quæ mentem humanam in declivia
aut desultoria abduxerint.

Quod vero rectum et placitum occurrerit, divini est muneris, et lucis gratiæ ejus. *Ipsa liberam excitat
arbitrium, inquit melle dulcior Bernardus (23); cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum, ro-
borat, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum.*

(21) Adversus dialogist., init. ex Varrone.

(23) S. Bern. De grat. et lib. arb.

(22) Seneca, De ira lib. II, cap. 9.

PROLEGOMENA DÈ VITA AUCTORIS.

CAPUT PRIMUM.

Virorum illustrium gesta, et scripta cognitu utilia.

Vitam illorum, qui rebus præclare gestis excel-
luerunt, ac ingenii monumenta quibus effluerunt,
transmittere memoriæ posterorum vetus juxta atque
laudabile est institutum. Et juvat profecto eos no-
visse ac identidem inspexisse quos in paris gloriæ
incitamentum elaborata virtus extulit.

Ant is ardor inflammasset Themistoclem, si tro-
phæa Miltiadis a majoribus imitanda non accepis-
set? (24) Conspexerat Gadibus Alexandri statuum
Julius Cæsar, et quam calidas ab æstu pectoris vo-
ces expressit! Atque ob eam causam vetustæ ima-
gines, fumosæque avorum ceræ, oblitæ cedro, in
atriis ostentiæ nepotibus, et longo ordine nomina
familiæ, multis stemmatum illigata flexuris.

Inde Qu. Maximum, et P. Scipionem Romanæ
reipublicæ præclaros viros, referente Crispo Sal-
lustio (25), sæpe dicere solitos accepimus : *Cum
majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi
animorum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram il-
lam, neque figuram tantam in se vim habere, sed
memoria rerum gestarum flammam egregiis viris in
pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus
eorum famam, atque gloriam adæquaverit.* Hoc uti-
que compendio cum moribus, industria, fortitu-
dine majorum suorum, æmula contentione, discer-
tatuos facile posteros; atque ad non imparem
laudem enisuros.

Neque multo aliter complures Christianæ militiæ
sectatores, et duces, conceptis ex simili occasione

(24) Seneca, lib. III De benef., cap. 28.

(25) De bello Jugurth. post init.

A sanctioribus flammis accensa corda cælo affixisse
comperimus, quam lectione aut enarratione præce-
dentium gestorum, in quibus participata quædam
Dei virtus resplendebat, atque saucios affectus la-
tenter percellerat. Hoc inde supremæ et cælestis
sapientiæ studium ducebant, culmen omne felici-
tatis terrenæ despiceret, conquirendis vacare virtu-
tibus; quarum vel sola inquisitio jam præponenda
etiam inventis thesauris regnisque gentium, et ad
nutum circumfluentibus corporis voluptatibus (26).

Audiverat Potitianum melioris stadii strenuissi-
mus athleta futurus Augustinus enarrantem præ-
clara facta Antonii, percelebris in Ægypto mona-
chorum Patris, cum parturitione novæ vitæ turbidus
non tam voces, quam flammam excussit. *Am-
B quia præcesserunt, inter cætera inclamat (27), pudet
sequi, et non pudet vel saltem sequi?*

Inspexerat eundem gestorum codicem apud Tre-
virov unus e curialibus imperatoris, atque accen-
sus amore sancto, et sobrio pudore repletus, con-
jectis in contubernalem suum oculis, ac evolutis
cordis sui fluctibus, discrevit decrevitque me-
liora, nec jam verba, sed opera potius verbis red-
didit. Et alter : *adhærere se socio tantæ mercedis,
tantæque militiæ.* Quæ pluribus enarrata sanctus
doctor in Confessionum suarum libris complectitur.
Quod probatum habet Sapiens, ubi ait : *Justorum
semita quasi lux splendens (Prov. IV, 18).* Ac illud
verissimum nostri Salvatoris : *Si quis ambulaverit
in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt
(Joan. XI, 9).*

(26) Vide S. August. lib. VIII Conf., cap. 7.

(27) S. August. lib. VIII Conf. cap. 6, 8

Cu. rei vicinum est, facitque plurimum, gentis suæ clariora facinora, nullo temporis tractu intermoritura consignare litteris. Scripta itidem et narrationes virorum nominatorum in lucem efferre, vel sic luculente versaturos in notitia sequentium sæculorum (Eccli. xxxix, 2). Quo illud poetæ (28) quisquam non immerito inflectat :

Vile latens virtus : quid enim demersa tenebris

Proderit ? Obscuro veluti sub remige puppis,

Vel lyra quæ reticet, vel qui non tenditur arcus.

Et concors est Sirachidæ gnomologia : *Sapientia abscondita, et thesaurus invisus : quæ utilitas in utrisque ?* (Eccli. xx, 32, 41, 18.) Itaque non aliter quam Zeuxis inter pictores nobilis Junonem suam speciosissime effigiaturus virgines regionis pulcherrimas conduxit, et a singulis aptavit quod præstantissimum in quaque esset : virtutis etiam avitæ studiosis ipsum præstandum venit. Ab exemplis, inquam, sermonibusque Patrum suorum, in quibus viva animorum effluvia etiamnum respirat, et litteris demandata perennat, vitæ suæ et disciplinæ rationem formandam habent.

(29) *Inde sibi, suæque reipublicæ, quod imitentur, capiant, inde sædum inceptu, sædum exitu prospiciant quod vitent :*

(30) *Et quæ mox imitere legas, nec desinat unquam Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.*

Antiquos evolve duces, assuesce futuræ

Militiæ ; Latium retro te confer in ævum.

CAPUT II.

Dicendorum circa auctoris vitam ratio, ac unde petita.

Memorandos litterarum partus, quos sapientissimi magistri depurata mens olim profudit, ac insequens ætas partim invidiosa offudit tenebris, partim confusa serie, preloque impolito immodice corruptit, succollante divinæ gratiæ præsidio, quæ suaviter dat omne bonum velle, et fortiter perficere, typis emaculatiorebus, atque usui plurimorum daturus, ex destinati ratione consilii futurorum existimabam, si præmitterem quæ vitæ statum, gradum, tempusque auctoris contingunt, et circumstant : Majoris notitiæ, in quantum pro tempore assequi datum fuit, ac clarioris famæ argumentum. Prænosse siquidem, in quam, quisque scriptor ætatem inciderit, quæ patria, qui natales obtigerint : quam nactus societatem, quam vivendi normam professus, quo dignitatis gradu sublimatus, legentis atque amantis interest plurimum.

Fateor e veteribus religiosorum hominum familiaris monumenta numero et pretio suo ingentia lapsu quodam rerum omnium, et voracitate temporum deperiisse. Ipsos deinde Patres veritos, quibus in corde erat plurimum facere, et minimum de se loqui, ne si nimium se efferrent Scriptorum ingenia, virtus eorum potius verbis tradita, quam ope-

A ribus comprobata diceretur : ubi tamen optimus quisque facere, quam dicere ac aliis benefacere, æternæ remunerationis intuitu, quam laudis humanæ ambitum quærere malebat, ut de candidissimo Præmonstratensium canonicorum ordine ferme loquitur Aubertus Miræus (31). Verum ut est, non absque iterato mentis singultu deperdita requirimus, desideramus integra, amamus intacta. Ex non paucis enim, quæ superant clarissimorum virorum pignora, et vitio, opinor, ignaræ aut ignavæ transsumptionis (non enim ad hunc modum et decorem typographicis sudoribus excultus orbis formabatur) suis mutilata vibicibus, et deformata vulneribus, velut Scævæ apud Cæsarem clypeus, ad manus devenerunt. Hanc novercantem cariosæ ætatis sortem auctoris nostri salutare fetus admordisse graviter, in consequentibus dolenter commemorandum occurret. Quæ vero quocunque ex casu elapsa defluerunt, nunquid ex placito revocamus ? Hic quispiam nihilo amplius faciet compendii, quam ille, de quo poeta :

Rusticus exspectat, dum labitur amnis, et ille

Labitur, et labetur in omne volubilis ævum.

Partim igitur quæ ex manuscriptis, præsertim annalibus, quos ordinis sui meditabatur Mauritius a Prato, apud Ambianenses, in Sancti Joannis cœnobio canonicus, veterem certe rerum studiosus, sed præmaturæ mortis casu in conamine nobis ereptus, partim-quæ ex ipsius auctoris reliquis operibus observare sparsim licuit, conquisi ; in quemdam deinde narrationis ordinem reducta conduxi.

Ipse siquidem, in non absimili ascribente Tertulliano (32), loquitur in stylo, auditur in cera, manus omni sono clarior, littera omni ore vocalior. Et nunquid quispiam Patrum ejusmodi vetustiorum domestica usus consuetudine ipsos penitus coram dignovisset, quam diligens lector ac inspector ; cum scriptis eorum, mentis puræ et deæcatæ reliquis, frequenter confabulatus ? Vix equidem opinor. Imo efficacius fortassis auscultes, aut altius insinues in ejusmodi tractatores mortalis auræ exsortes, quam consortes ; mortuos, quam vivos. Sic amice conferunt, docent fideliter, deterrent fortiter, consulunt sapienter, consolantur leniter, citra palpum ablandiuntur, instruunt veraciter. Demum quod dissimulasse existimes, dum vixerunt, majori verborum pondere insonant, postquam vivere desierunt.

Verum et illud ab omnibus assertum video ejus nos lubentiores scripta pervolvere, atque ejus doctrinæ monita profundius in mentem dimittere, cujus ad omnem sanctimoniam compositi mores ducunt sequaces animos ad discendum securius, ubi et præcognita magistri nobilitas inflammat vehementius, et docentis confirmat auctoritas robustius.

(28) Claudian. de iv Const. Honorii.

(29) Livius init. histor.

(30) Claud. loco sup. cit

(31) In Chron. ordinis Præmonst. initio

(32) Lib. De idol. cap. 23.

Nescio enim quid amplius latentis energiæ per ductiles operum tubas personans oratio complectitur. Illa namque, ut inquit S. Gregorius (33), vox lubentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. Unde duo Ecclesiæ doctoribus, habet S. Fulgentio cœvus Scriptor (34) in Vita, necessaria judicantur: *vita bona, et sana doctrina. Vita enim bona commendat sapienter docentem: doctrina vero sana ornat bene viventem. Vita bona facit amabilem, doctrina sana laudabilem. Vita bona continue creditur imitanda: doctrina autem sana nunquam repudianda. Vita bona tollit occasiones detrahentibus, doctrina sana resistit contradicentibus.*

Et cum nostro prope synchronus melliti sermonis Bernardus (35): *Nihil etenim hæc luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, et mens in veritate se videt.* Neque pluribus velim sententiam ab omni vetustate et frequentia sanctorum Patrum, et quorumvis scriptorum hic morari.

CAPUT III.

Quo tempore Adamus noster vixit. Errores castigati.

Definiti notitia temporis, quo noster floruit, primum quasi fulcrum substernendum est, cui reliqua narrationis crepido insiat. Et ne libera cuiquam a vero deflectendi ansa præbeatur, visum est ipsamet verba auctoris ascribere liquidum hæc de re testimonium ferentis. In libris De tripartito tabernaculo sex mundi ætates recensentis hæc sunt verba (36).

Prima ætas ab Adam usque ad Noë, habens annos mille sexcentos quinquaginta sex; secunda a Noë usque ad Abraham, habens annos ducentos nonaginta duos, tertia ab Abraham usque ad David habens annos nongentos quadraginta duos; quarta vero a David usque ad transmigrationem Babylonis, habens annos octingentos septuaginta tres; Quinta autem a transmigratione Babylonis usque ad Christum, habens annos quingentos octoginta quinque; sexta vero ætas a primo Christi adventu usque ad secundum: ex qua quidem ætate jam anni mille centum octoginta transacti sunt.

Atque iterum ejusdem tractatus capite duodecimo, et decimo tertio; dignitatis cum ecclesiasticæ, tum civilis ordinem et gradum evolvens, pontifices Romanos a B. Petro apostolo continuata serie prosecutus, subsistit in Alexandro successore Adriani quem ejus nominis tertium in hæc tempora sedisse exploratum est. Imperii autem Romani monarcham in catalogo suo postremum designat Fredericum: quem eadem cum Alexandro rexisse ætate inficietur nemo. In texenda autem serie regum Franciæ exorsus a Clodoveo, qui sextus rex Francorum, primus regum gentis ejusdem a B. Remigio baptizatus Christo nomen dedit, eos usque ad Ludovicum Lo-

tharii filium perducit; qui rex ex clerico factus, a Francis captus Lauduni interiit: in quo progenies Caroli Magni in regibus Francorum defecit. *Post hunc autem Ludovicum, inquit, reges ponimus Francorum, qui de genere Hugonis Capeti fuerunt, et perducimus eos usque ad hunc, qui in presenti est, Philippum Ludovici filium. Post hunc vero Philippum reges ponimus Anglorum, perducetes eos ab Alredo rege Christianissimo, usque ad hunc Henricum tertium, secundi Henrici filium.* Post quem deinde reges ponit Scotorum a Malcolm, aut si mavis, ab ipso Adamo, fonte generis humani, perducens eos usque ad hunc, inquit, Willelmum regem Scotorum. Cujus pater Henricus comes Northumbriæ et Hunditioniæ a religiosissimo rege Davide progenitus, totaque pietate, ac ore referens, in ipso ætatis flore, immatura morte eum prævertit; in abbacia de Calco, narrante Reusnero in Genealogia regum Scotiæ (37), anno 1152 sepultus.

Duodecimo igitur sæculo salutis nostræ sub Alexandro tertio Pontifice-Maximo, Frederico Ænobarbo Romanorum imperatore, Philippo Pulchro Francorum, Henrico tertio Anglorum, Willelmo Scotorum regibus effloruisse nostrum in propatulo est. Anno quidem millesimo centesimo octogesimo, cum libros De tripart. tabernaculo illustri ac erudito abbati Joanni de Kelchou (aliis Calco, vel Kelzo) scribebat; cujus ad Adamum de hac ordinanda fabrica elegans prostat epistola. Concinnaverat ante hæc volumen centum homiliarum ad suæ professionis canonicos Præmonstratenses destinatum, atque alterum de dulcedine Dei (et nos alibi distinctius referemus) (38). Libri De contemplatione posteriores ejus nisus fuere.

Ex quibus illud firmiter confectum habes, quod anno septuagesimo atque octogesimo sæculi duodecimi, ab instituto ordine Præmonstratensi, quinquaginta, ab obitu S. Norberti ejus fundatoris, triginta sex, a discessu sancti Bernardi Claræ-Vallensis abbatis quem noster sub tacito nomine sancti et sapientis viri alibi allegat (39) annis admodum septemdecim, multa pietatis ac eruditionis, multa prædicandi verbi Dei celebritate atque facundia præcelluit.

Dimovendus itaque error Anton. Possevini in Apparatu sacro, aientis in hæc verba: *Adam ordinis Præmonstratensis, Parisiensis professor, anno 1518, edidit librum, qui Beatæ Dei Genitricis inscribitur; ubi agit de ordine et habitu et professione religiosorum Præmonstratensium; de tripartito item tabernaculo Moysis, Christi, Spiritus sancti: de triplici genere contemplationis.* At quam mendosus, et veri alienus verborum iste contextus sit, sublato in sequentibus fascino, liquebit manifestius. Nec minus hic deflectit in brevi chronico suo Præmonstratensi Aubertus Miræus (40); ubi ad annum 1518, duos

(33) Curæ Pastor., part. II, cap. 3.

(34) In Vita S. Fulgentii, cap. 4.

(35) In Cant. serm. 85.

(36) De tripart. taber. par. II, cap. 6.

(37) - Vide Reusner. in Geneal. regum Scotiæ.

(38) Parte II, Prolog. cap. 2.

(39) Parte II, serm. in præf.

(40) Aub. Miræi in Chronico Præmonstr. an. 1518.

cognomines, at immerito, scriptores refert. Et quod magis fortassis mireris, e nostris hic sua hæsit aqua Martino Mertz, viro alioquin apprimè docto, in tractatu de instituto canonicorum Præmonstratensium. Verum hi, et si qui alii, levi et volubili oculo per paucas auctoris pagellas oberrantes, tempus impressionis aliquorum ejus operum, ac ætatis qua floruit, sine ulteriori indagine promiscuum habuerunt.

CAPUT IV.

Nomen ejus ab aliis discretum, agnomen item, et patria.

Ab eventu nomen pluribus accommodasse veteres legimus, nunc pro integritate privata, alias pro dignitate publica. Ea ratione apud Romanos T. Manlius, dictus Torquatus, a torque aurea Breñnoni Gallorum Senonum duci detracta; M. Valerius ab opitulante corvo, dictus Corvinus. Q. Servilius a Fidenis expugnatis, Fidenas; unus deinde Asiaticus, alter Africanus, et plures in hunc modum. Apud Græcos Dion Prusius, vulgo Chrysostomus ab cris aurei eloquio; Ptolomæus Evergetes, a beneficentia; Phocion a probitate Orestus; Damippus ab audacia Ceraunus. Quis nesciat Hebræis initio non alia ratione, quam ab ipsis rebus appellatos significantissimis nominibus? Nec omnino Christiani a simili nomenclatura desciverunt: qui nomini, quo per sacras undas abluti discernebantur, aliud a loco originis, professione status, dignitate stirpis superadditum consciverunt. Hoc propius ad rem nostram, atque olim usitatius, ut qui curis sæculi procul habitis, vitæ perfectiori et regularibus claustris sese arctius mancipassent, nomen avitæ, si quod erat, dignitatis exuentes, ab accepto sanctioris vitæ proposito, vel natali solo invenirent. Atque ea de causa Adamus noster a professione religiosæ vitæ, suppresso majorum claro nomine, communi vocabulo Præmonstratensis, in manuscriptis codicibus nunc Anglicus, modo Scotus, alias Anglo-Scotus agnominatur.

Neve ipsum Adami nomen quempiam in transversum agat, huic ætati viciniore, eo nomine celebrati tres præter nostrum, quem præ manibus habemus, reperiuntur cognomines. Primus S. Norberti discipulus, patria Metensi oriundus, illustris prosapiæ fumosas imagines insigni morum sanctitate egregie extulit. Teneræ ætatis adolescens Lauduni Galliarum cuidam Rudolpho litteris excolendum in disciplinam traditus, ægre admodum limosas pubertatis lubricæ scatebras ac illecebras superabat. Quadam autem die cum Norbertum more suo graviter e suggestu intonantem de dignitate animæ et flagitiorum indignitate, de sæculi hujus fugacitate, et semper mansura æternitate cum cæteris auscultasset, mox vehementi adeo terrenorum fastidio corripit, et superiorum desiderio accendi, ut ultro oratoris et parentis optimi statim premeret vestigia, et missis fluxibus omnibus, se Deo consecraret. Qui tanti posthæc vir-

(41) Pagius in Biblioth. lib. II, fol. 470, cap. *Mihi* et lib. V, fol. 939.

A tute animi illud lasciviæ jumentum, ut loquitur S. Hieronymus, domare, et vacare cœpit interiori cultui, ut angelicis spiritibus familiaris, laudes, rhythmosque Virgini matri, quam singulari affectu totus deperibat, decantanti faces illi ipsi accensas subministrarent: quem frequentes adeo ecstases abducebant a corpore, ut in sortem eorum jam nunc transivisse corporeæ prope molis experts videretur: demum B. Miloni ad Morinorum episcopalem cathedram evecto in præfecturam Ecclesiæ S. Judoçi in nemore (alias Dom-Martinensis) susceptus veri pastoris virtutes et munia ibidem absolvit anno millesimo centesimo sexagesimo quinto.

(41) Alter fuit Adamus archicœnobii Præmonstratensis abbas et præfectus generalis ordinis, qui a multiplicis doctrinæ nomine commendatus sub Clemente V, consilio Viennensi interfuit: multos dein a primoribus favores promeritus, exacto viginti duorum annorum regimine, anno trecentesimo vigesimo septimo, post millesimum hac vita discessit. Hujus præfecturam excepit Adamus secundus ejus nominis præpositus generalis, qui laudis pristinæ et sanctæ conversationis non minus, quam nominis hæres, evolutis sex annis in eo honoris gradu, ante altare majus Præmonstrati mortalis corporis exuviis depositis, anno 1333 hac vita defunctus est. Neque in alios cognomines mihi licuit offendere, qui famæ claritatem dignitate regiminis, aut illustribus ingenii monumentis in posterum transmiserunt. Ex quibus liquet deponendum Aubertum Miræum, cum inquit (42): *Adamus Præmonstratensis et totius ordinis præfectus generalis, vir admodum doctus, scripsit libros tres, nostrum videlicet auctorem atque opera accensens.*

Scriptor ergo noster antiquioris, ut patet, ævi, ab horum præfectura discernitur: qui Præmonstratensis agnomen mihi visus circumferre, vel ab illo nobili archicœnobio, quod in tractu Laudunensi situm toti ordini professionis nomen suum communicavit vel a religiosæ vitæ statu; quo pacto a Carthusia, et Cistercio, ac ejusmodi matricibus Ecclesiis, quæ ab iis derivantur, aut subjacent, nomen crebrius mutantur. At quam scriptori nostro natalem, quam sedem auspicandæ sanctioris vitæ ascribendam remur in sequentibus relegimus.

Patriam auctori nostro non aliam ab Anglorum regno assignem. Hoc in fronte expressum præmittit vetustus codex manuscriptus apud religiosos Cœlestinos Parisiis. *Magistri Adami Anglici ordinis Præmonstratensis sermones.* Atque in id ego sim propensior, ut fœx Berniciorum provincia oriundum accipiam, parte olim Northumbriæ, ejusque cum Gallovidia subjecta regulo. Eam priscis temporibus australes incoluisse Pictos, ac intra limites regni Scotiæ contentam; tamen et ætate Vener. Bedæ, ut alibi meminit (43), et multo post regi paruisse Anglorum in comperto habemus. Nunc igitur natalis

(42) Miræus in Chron. Præmonstr. an 1518.

(43) Lib. III Histor. Angl. cap. 4.

solī, quod Berniciorum sedem statuimus, et Scotos propius attingit, nunc regni, cuius tenebatur limitibus nunc totius insulæ, quæ a nominatiori parte, apud exteros præsertim nomen Angliæ complectitur, agnomen scriptori nostro adaptare his atque illis adhibuit.

Eo me plane ducunt auctor Bibliothecæ Præmonstratensis (44): Adam, inquit, Præmonstratensis ordinis natione et professione Scotus, vir multæ pietatis et doctrinæ, scripsit multa, eaque præclara. Mauritius a Prato (45), cuius annales probe Ambiani inspexi: Eodem quoque anno, scilicet 1180, Adam Præmonstratensis ordinis, in Scotia canonicus; quemque puto non alium, quam Adamum, seu Edanum primum priorem, aut abbatem Candidæ-Casæ, nam ætas et nomen conveniunt; quantum ex ejus scriptis colligere est, vir in sæculo clarissimus, scripsit plurima. Sub annum 1177: Circa hæc, ait (46), tempora Christiani Candidæ-Casæ episcopus in Galuëia Scotiæ regione, canonicos suæ Ecclesiæ cathedralis, jam regulares, in Præmonstratenses convertit. Qua de re ut fundator illius Ecclesiæ nominatur in obituário Præmonstratensi Nonis Aprilis. Vocati ex viridi stagno primi canonici, et eis primus prælatus, seu abbas datus est Adam, seu Edanus, eo nomine insignitus in obituariis. Convehit in eam sententiam Demsterum De scriptoribus Scotiæ, quem expendere non licuit. Deinde Syntagma Vitæ ejus, quod Antuerpiæ assertatum apud canonicos insignis Ecclesiæ S. Michaelis in novem digestum numerus ipse transsumpsi anno 1629 in hunc ordinem: 1, Adamus in Anglo-Scotia; 2, nobilibus parentibus ortus; 3, fumigantibus generis et proavorum imaginibus derelictis; 4, Candidæ et canonicæ Sancti Norberti; 5, in quadam Scotiæ Ecclesia; 6, societati se addixit; 7, ubi primorum ordinis Præmonstratensium Patrum; 8, quibus pæne coævus vixit, spiritu probe instructus: et sui æri sodalibus verbo et opere præluxit, atque quo posteri formarentur, manu exaratum reliquit. Ibi adhuc anno 1508 erat Henricus prior. Postremo in epitome Chronica, quam Ambiani impressam dictus Mauritijs edidit an. 1655, Christianus episcopus Candidæ-Casæ favente Fcojusio principe Galoadiæ, Præmonstratenses in suam invehit cathedralem, eisque primus præfuit Adamus scriptis nobilissimus. Consentanea sunt quæ ipse auctor (47) ad Præmonstratensis Ecclesiæ canonicos scribit apud quos peregre, non stabiliter hæsisse se exhibet: *Obstupescimus quoties nobis occurrit qualiter nostram dignata est celsitudo vestra parvitatem, et ad vos venientem suscipere, et apud vos commorantem tractare, et dimittere a vobis recedentem.* Et mox: *Cum apud vos præsentem corporaliter essemus, a quibus etiam nunc in regno Scotorum positi spiritualiter absentes non su-*

amus; placuit vobis ex humilitate precari quod ex potestate vobis licuit imperare ut librum, quem de tabernaculo Moysi una cum pictura. ante hoc biennium rogatu quorundam fratrum nostrorum, et maxime viri illustris Joannis cujusdam abbatis, qui in terra nostra est, composuimus, vobis transmitteremus. Quam terram cum Joanne abbate communem, quosve fratres nactus, ex iis quæ palam suggestimus, quis facile conficiat. Et si cui forsitan non factum satis, sciant, ait alibi, (48) inspectores tabulæ hujus quod sicut nos, pro eo, quod in terra Anglorum, et in regno Scotorum sumus, Anglorum in ea, et Scotorum posuimus reges; ita quoque possunt ipsi, si forte aliam, secundum formam istius facere voluerint; etiam Christianissimos in ea regnorum suorum reges ponere. Hic igitur exceptus genibus, hic studia liberalia edoctus, quæ immodicis deinde profectibus adauxit. De regione autem barbara traxit nihil. Non amplius ut cum S. Bernardo (49) in simili loquar quam pisces maris, de sale materno. Quin ut radii solis in loca caligantia et lutosa conjecti, splendore suo ea illustrant, non inquinantur; sic in agresti quondam patria resplenduit candore virtutis, ac multiplicis doctrinæ suæ luce: *Sapientiam dictitans sororem suam, et prudentiam vocans amicam suam.* (Prov. vii, 4.) Sed ubi prius eum deposita prætexta inspexerimus.

CAPUT V.

De adolescentia in sæculo transacta, ac amplexu religiosi status.

Quam verum sit illud quod e veteribus quisquam cecinit:

*Quem non corrumpit pubes effrena, noræque,
Libertas properata togæ.*

Quis nesciat, si adolescentium mores, eorum maxime, quos sors nascendi felicior et fortuna opulentior supra cæteros exemit, introspectat? In præcipiti omnino et declivi est illius ætatis decursus, nisi retinaculis quibusdam, ceu frenis salutaribus constringatur. Sin minus, lamentis postmodum multisque lacrymis eluat quod improvida adeo et facilis deliquit. Accedit ex secreta divini consilii dispensatione nec desunt super hoc sanctorum Patrum placita, aut exempla: ut animæ virtutis capaces et fertiles, loquente S. Augustino (50), præmittant sæpe vitia quibus hoc ipsum indicent, cui virtuti sint potissimum accomodatæ, si fuerint præceptis excultæ. Vividum siquidem nature impetum, quo antea in deteriora ferebatur, ad meliora transfert divina Providentia: ut sibi semper similis, atque ad ardua assuetus animus sive errori obsequatur, sive virtuti, non æstimet se fatigationem primam exuisse, sed melius commutasse.

Quorum consideratione defixus, et suo eruditus experimento auctor noster inclamat (51). Non ex

(44) Biblioth. Præmonstr. lib. 1, cap. 17

(45) Mauritius a Prato in annal. M. SS. an. 1180.

(46) Idem ad annum 1177.

(47) Epist. ad Præmonstr.

(48) De tripart. tabern. part. II, c. 13.

(49) In Vita S. Malachii.

(50) S. August. contra Faustum, lib. xxv, cap. 70.

(51) Serm. 4 de Adventu.

mente excidit vobis qualiter dudum ambulantes A vias non bonas, sed sequentes impetum vestrum, et euntes post concupiscentias vestras, currentes adversus Deum erecto collo, per plateas Babylonis sub Pharaone, luto voluptatis in Ægypto sordentes, et vanitatis palea leves, errabatis penitus sicut oves errantes. Ipse autem Salvator vester, qui dives est in misericordia, pastor et episcopus animarum vestrarum, propter charitatem suam, qua dilexit vos, cum adhuc tales essetis, misertus est vestri eripiens vos de potestate tenebrarum, et transferens vos in terram hanc valde bonam, in qua nunc habitatis. Emitit namque manum suam de alto, eripiens et liberans vos de manu filiorum alienorum, educens nihilominus vos de laen miseræ, et de luto facis, statuit supra petram pedes vestros, immittens in os vestrum canticum novum, carmen Deo vestro. O mutatio dexteræ Excelsi! o manus Dei vobiscum bona! o voluntas beneplacens et perfecta, et gratuita gratia, qua vobiscum misericorditer actum est, ut illis jam vitis viriliter dominemini, quibus quondam enerviter eratis prostrati, spiritu facta carnis mortificando, exterminantes gentes illas alienas, et possidentes terras earum!

Atque exemplo hæc ad se pertinere singularius demonstrans: *Quia vero, inquit, multos hic video, qui a puero cum Samuele in tabernaculo nutriti, nequaquam sicut nos de longe venerunt, exhortamur eos attentius, ut et ipsi Salvatori suo non minus se debitores agnoscant, quia idem est, qui eos custodivit, et qui nos erexit: modo quidem bono, sed diverso, nos et illos justificans revocando videlicet nos, conservando illos.* Abierat itaque longius a se quadam juvenilis ætatis abreptus licentia, non regionibus segrex, sed moribus, non terris discretus, sed studiis, et quasi interfuso vanitatis sæcularis æstu, divortia habebat sanctorum

(52) *A quo ut dissimilis tetra in deserta recedit, Sic vita merito proximus est similis.*

(53) Etenim qui recedit a verbo vitæ, esurit; qui recedit a fonte, sitit; qui recedit a thesauro, eget; qui recedit a sapientia, hebetatur; alienus a virtute dissolvitur. Cœpit ergo egere, qui thesauros sapientiæ et scientiæ Dei, qui divitiarum ejus altitudinem adhuc ignorabat.

Verum sicut benignus parens erroneum per abrupta vitiorum filium intuitus, per matrem ei denuntiat paternam indignationem, ni supplex redeat, gratiam et munera, si obaudiat; sic Pater ille misericordiarum divinæ gratiæ favorem, quasi melioris cœpti genitricem ad eum destinat, voluntatem excitans ut velit, potestatem præbens ut possit. Cum territus et concussus: Heu, inquit, quid feci? ubi fui? Recessi a Deo meo, Creatore et Redemptore meo, paulo minus habitans in inferno; et nimis eheu! securus stertens in umbra mortis! Ibo

(52) S. Prosp. Epigr. 80.

(53) Vide auctorem De Tripl. contempl., par. III, § 10; et serm. 9, 1 par.

mibi ad patrem, si forte misereatur, et propitius fiat peccatis meis. Hæc intra mentis adyta tractantem conspicit piissimus Pater, fibras cordis ejus illuminando, occurrit adjuvando, complectitur dona gratuita impertiendo. Deinde patrio affectu in colulum labitur, ut jacentem erigat, ut peccatis oneratum, et in terrena deflexum in superna reflectat, ut cervicem jugo pravæ servitutis exutam suaviori mandatorum suorum sarcinæ præparet. Denique quem amicitia suæ vult consortem, etiam munus suorum facit participem. Nec vacuum desiderat, sed ornatum. Profert stolam, qua pristinam infirmitatem spiritualis sapientiæ virtute convestiat; annulum, quo sibi eum stabili charitatis et fidei sponsatum fœdere consociet; calceamenta prædicationis Evangelii, ut qui audit, dicat, Veni (Apoc. xxii, 17). Denique vitulus occiditur saginatus, cum mysteriorum sanctorum potitus consortio, ipse fidelibus ea dispensat, et repletus sicut adipe et pinguedine, in labiis exsultationis oris sui claustra omnipotenti Deo consecrat.

Sed juvat verbum propriæ confessionis attendere, et quasi furtive suscipere aure demissa venas surri ejus (Job iv, 12). (54) *O anime, quomodo digne in sensu comprehendes quod te in sæculo talem, qualem te ibi fuisse reminisceris, tam patienter sustinuit, tam misericorditer vocavit? ibi longanimis, hic autem misericors. Vocatum tanto talique ornatu justitiæ decoravit? Dans tibi, ut omni tempore vitæ tuæ ab his te contineas, a quibus vix aliqua die te abstinere valebas. Et quod etiam hora modica sustinere laboriosissimum fuit, jam omnibus diebus tuis ferre suavissimum sit. Gratias tibi, Domine bone, et dulcis, benigne et suavis. Tu me creasti non existentem, tu perditum redemisti, tu vocatum justificasti, remittens mihi peccata mea, largiens dona, assiduitatem in lectione, devotionem in oratione, studium in meditatione, dulcedinem in speculatione, puritatem in contemplatione, sanitatem, prout mihi expedire nosti, tribuens in corpore, ut ad opus bonum reddas et validum; et aliquando infirmitatem, ut a mala actione retrahas, et timidum efficias. Semper et in omnibus salutem meam zelans, bello me tentationis fatigans, quiete me rursus pacis consolans: ibi ne me extollam, hic autem ne nimis pusillanimis fiam. Ubique et semper mihi assistens, et omnia mea, non solum bona, sed et mala in bonum mihi cooperari faciens. Adde post hæc, adde et ad hæc quia hæc omnia nihil merenti contulisti. Quid enim ego prius feci, ut tot me, et talibus tantisque donis dignum judicares? Nihil boni, nihil non mali feci, et ipse omnia bona contulisti.*

Et conversa ad suos oratione (55): *Jam ubi est impetus spiritus, illuc gradientes, tota vita exercere pro ludo tenetis. Sublimia quidem, et non minus dura quam nova Sublimia assero, quia quodam modo su-*

(54) Serm. 13 Adventus.

(55) Vide Serm. 14 Advent.

pra naturam; nova vero quantum ad veterem consuetudinem: dura dico propter infirmitatem carnis vestrae. Hæc jure testimonium ferunt, et scimus quia verum est testimonium eorum, crebra, quæ exercetis jejunia; continuæ, quas ducitis vigiliæ: hæc, quam circumfertis, vilitas in habitu: hæc, quam sustinetis, asperitas in victu: hæc quam exercetis, parcitas in affatu; omnia, ut ita dicam, corporis vestri membra quotidiano martyrio exponentes, nec ipsam etiam voluntatem in potestate habentes. Conficit: Igitur per gratiam Salvatoris nostri saluati sumus, et nos qui longe fuimus, et illi qui prope inventi sunt. Dei enim donum est, ne quis sive ex nobis, sive ex illis in hoc gloriatur.

(56) Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante Te gerimus: tu corda moves, tu vota petentis, Quæ dare vis, tribuis; servans largita, creansque De meritis merita, et cumulans tua dona coronis.

CAPUT VI.

In qua ecclesia vitam religiosam professus se primum Deo devovit, claustralis quietis præco singularis.

Quæ de præclarissimis viris contentio, ac æmulatio legitur, ut plura oppida et regna natales illorum sibi vindicarent, atque alia rursus pia collocatione cives suos repeterent, eadem de Adamo nostro complures opinantium tenuit diversitas, ut Galli suum decernerent, Angli suum inscriberent, Scoti suum dicerent, Northumbri suum esse inquitinum contenderent. De patria quidem, quæ mortalis vitæ communicavit originem, sententiam meam, quam tunc assequi potui, expressam dedi. At spiritualis vitæ incunabula, et sanctioris disciplinæ exercitia, non alibi huic assignem, quam in nobili Præmonstratensi archicænobio, quod teste Paulo Morigeo (57) in sua historia De religionum origine, tanta fecunditate mox ab institutionis suæ primordiis excrevit, ut mille octingenta tam viro-
rum, quam sanctimonialium monasteria (præter alias minores Ecclesias, quam plurimas, quas prioratus, grangias, parochias appellant) ante annum ducentesimum nonum supra millesimum connumeraret. Hic, inquam, spiritus sui religavit primitias, hanc cœlestis militiæ delegit stationem; hic perpetuam Deo nuncupatis votis firmavit servitatem. In hanc pinguem et fecundam insertus olivam, oleo mystico exundavit.

Nec quemquam dimoveat aliena patria, quam in regno Anglorum ei figimus. Præterquam enim quod Angli ea tempestate bonam Galliæ partem insiderent, plurimos tirones ex dissitis Christiani orbis plagis divinus Christi amor, et virtutis capessendæ studium, missis spebus mundanis, et nobilissimis avorum titulis, cum in Præmonstratensi, tum aliis ejusce ordinis recenti sanctitatis odore fragrantibus familiis excivit, atque inflammavit. Talem sub hæc

(56) S. Prosp. De ingr. c. ult.

(57) De relig. orig., c. 57 et Biblioth. Præm. lib. 1, c. 18.

tempora diœceseos Laudunensis cænobium Buci-
liense effert beatæ memoriæ Royardum Scotorum
regis filium sub laica ac humili professione, mul-
tarum virtutum vere nobilem. Talem suscepit in-
sula B. Mariæ ordinis Præmonstratensis in Geldria
beatum Robertum primum abbatem, cujus agnatus
Henrici primi Anglorum regis sanguis, et sanctæ
conversationis dispersus odor regem ad submittenda
donativa plurima ejus Ecclesiæ suaviter inflexit.
Nec memorem Richardum Anglicum vitæ innocen-
tia et doctrinæ eminentia in Arnbergensensi West-
phaliæ cænobio anno Domini 1190, inter Præmon-
stratenses illustrem. Cujus dextra quatuor ab obitu
suo lustris primævæ integritatis tenax, inter san-
ctorum deinde pignora non morituram laboris et
meriti sibi vindicat memoriam. Sic cælum spon-
derat, cum primam, revera, Præmonstrati ordinis
fabricam mirabili visione designatam circumscri-
beret (58): pendenti namque animis novellæ so-
cietati Salvator noster Jesus e cruce pendulus
promicantibus in eum septenis radiis, B. Hugoni,
primo a S. Norberto præfecto ordinis, conspicuus
ingentem peregrinorum ostendit a quatuor mundi
partibus confluentem multitudinem, quæ supplicet
gestu, dato osculo æ adorato Redemptore, velut
accepta quaquaversum licentia repedabat. Quos S.
Norbertus venturos interpretabatur tirones novam
hanc militiam inituros, ac per omnes mundi regio-
nes in finem gesturos. *Verum siquidem fuit, ait Vitæ
ejus (cap. 27) contemporaneus scriptor, quod sub-
secuta actio quotidie insinuat in his, qui relictis om-
nibus, ut peregrini veniunt, et professione, quasi
osculo dato, facta, ad obtinendas præliorum acies ad
diversas nationes recedunt. A mari usque ad mare tuba
sonuit, et ipsorum audita est vox, in qua et opera Dei
manifesta sunt, et exquisita in omnes voluntates ejus.*

At nostrum propius ut relegamus, et aliquid probabili indulgeamus conjecturæ, annos admodum triginta ab ordine instituto sub vegeto et felici regimine B. Hugonis, salutis circiter 1150 in Præmonstratensi solitudine, cum Abraham patre multitudinis, qui et excelsus dicitur, tetendit tabernaculum (Gen. xii, 8), quod peregrinantium vel militantium est domicilium (59). Quem in proferendo ex se actionem bonam, quasi generando prolem sanctam fervor boni desiderii secundum, et rectitudo intentionis soli Deo placendi reddebat excelsum. In Angliam quidem ex Liskensi primum celebri tum cænobio palmites suos extendisse ultra mare Præmonstratenses refert Clemens Reynerus in suo Apostolato Benedictino sub annum 1146, Stephani regis decimum, (Mauritius ad annum priorem trahit) quos vulgus, inquit ille, canonicos albos vocavit, atque in comitatu Lincolnensi S. Martiali dicatum posuit monasterium Petrus de Saulia, vocatum Nenhouse, id est, domus nova. Verum ad boreales Angliæ par-

(58) Biblioth. Præmonstr. lib. 11, c. 19.

(59) Vide auctorem, serm. 56.

tes, quæ Northumbriam et Scotiam adjacent, non aliunde quam ex illustri archicœnobio Præmonstratensi virorum spiritu ferventium, et speciatim quæ Sanlesfete in Glascoensi diœcesi conterminatur, profuixisse colonias comperimus. Sic exerte Mauritius in suis manuscriptis annalibus Feoguzium comitem Galoadiæ quarto Idus Maias in Necrologio Præmonstratensi fundatorem abbatiarum de Sanlesfete (quæ et Viridis stagni, et Sedis animarum dicitur) atque Candidæ Casæ inscribi, de qua rursus redibit sermo. Neque ex alia matrice Ecclesia, quam Præmonstratensi translata immediate propaginem ad Viridis illius stagni ambitum multarum virtutum turgentem racemis, catalogi, quos recensentes monasteria licuit inspicere, pari conspirant assensu. Inter primos hosce socios novosque colonos habeo Adamum nostrum, qui primum in Viridi stagno, deinde ad Candidæ Casæ gubernacula sublimatus, spectabili sanctimonia et benignitate compositos mores egregie extulit.

Nec aliter facile cuiquam videbitur diversa opinantium sensa æqua colligare concordia, ut neque ab Anglorum regno Natale decus, quod vetus memoria in codicibus ei posuit, divellat: atque Præmonstratensi Ecclesiæ submittat, quem altera æquabili jure sibi non vindicet. Eo prorsus volentem inflectit capituli generalis decretum, cujus hic tenor transumptus est: *Item ordinatum est, quod quidam liber compilatus per fratrem Adam religiosum monasterii Præmonstratensis, tradetur imprimendus, et quilibet abbas nostri ordinis tenebitur emere.* Quod celebratum anno 1517, partem operum ejus in lucem eduxit. Facit deinde quod sese specialem uteri ejus Ecclesiæ filium non semel vocitet, a cujus utique spirituali eductus gremio processerat (60). Videnda epistola ad canonicos Ecclesiæ Præmonstratensis ab eo inscripta.

In hac, inquit (61), *solitudine ille qui nos liberos dimisit, qui nostra vincula solvit, etiam domum nobis dedit, ut in ea Deo Jacob construamus tabernaculum, id est, ut in hac interna mentis quiete, nostrum cum Deo ædificemus secretum. O libertas! O solutio! O solitudo!* Et alibi (62): *Quis in hac vita status liberior statu illorum, qui in claustris sincere degunt, vel quietior? Nec regum, nec pontificum, nec aliquorum principum, nec aliquorumlibet omnino sublimium statuum in hac vita, istorum ne dicam statum excedere, sed nec comparari ei in aliquo potest. Est fortasse sublimior in potestate, sed non liberior in quiete. O liber, et quietus claustralium status! qui nec sperantes aliquid, nec pertimescentes, tanto moderamine contenti sunt, ut copiosa quadam inopia aperiati et inopi copia ditati, nihil possint amittere antiquum, quos constat esse tanquam nihil habentes, nihil acquirere novum, quos constat esse omnia possidentes.* Pluribus ipse ibi, atque alibi eam materiam persequitur. Cum Christiano poeta abrumpam.

(60) Vide epist. 1 et 11, ad Præmonst.

(61) De Trip. Tabern. part. III, cap. 2.

(62) Vide Serm. 37

(63) *Libertas nulla est melior, majorve potestas, Quam servire Deo, cui bene servit amor. Absque jugo posita est ditionis amica voluntas, Quæ viget affectu, non gemit imperio.*

CAPUT VII.

Qualitas ordinis et disciplinæ Præmonstratensis sedis apostolicæ approbatio, invida insectatio.

Sublimis illa mens Norberti cœlestibus roborata præsiidiis, ac instructa auxiliis in loco, cui Præmonstratum non abs re nomen est, annos admodum triginta priusquam noster in eam vallem spiritualis uberem frumenti, instar liliæ germinaturus descenderet, eleganti adeo commistione ordinem suum, a beatissimo et maximo viro Augustino Hippone-regio jam diu propagatum attemperaverat, ut nihil pristinae clericorum dignitatis, nihil veterum monachorum observantiæ prætermisisset merito videri posset (64). Non aliorum luculentius incedit testimonium, quam venerabilium præsulum Guiberti a Novigento, atque Henrici monachi deinde abbatis S. Martini apud Nervios, et Philippi Bonæ-Spei apud Hannonnes, qui coram inspexerunt, et manibus, ut sic dicam, contractaverunt, quod libris suis insertum prodiderunt. Hujus nunc pauca verba expendo. Christus loco, cui Præmonstratum vocabulum est, quosdam ferventes spiritu congregavit, per quos ad religionem debitam longe lateque cæteros excitavit. Illic quippe clericorum tanta efferbuit sanctitudo, ut vere in eis reformari vita apostolica videatur: quæ usque ad defectum, diutini languoris molestia premebatur. Illic, inquam, abjecto sacculo pecuniariæ facultatis, execrantes mortifera lenocinia propriæ voluntatis, relinquentes eas quas vel habebant vel ambiebant, Ecclesiæ præfecturas, ducentes pro nihilo dignitates velocius transituras, tantum studium labori, silentio, paupertati; tantam denique impenderunt diligentiam sanctitati, ut apud eos inveniri posset et laboriosa afflictio monachorum, et sancta et devota religio clericorum. Quod profecto signanter Deus in valle voluit actitari, ut ipsa loci forma concors esset negotio salutari, et patenter ostenderet, quia clericis, quibus ruinæ occasio erat excelsa dignitas et libertas præsidendi, opportuna erat voluntaria depressio, et humilitas poenitendi. Et mox (64): *Ad modum enim crucis eadem vallis in quatuor cornua dilatatur, ejusque planities in quatuor angulis terminatur, a quorum orientali in occidentalem tenditur longitudo; ab aquilonari vero in australem ejusdem latitudo. Quæ loci facies, cui tanta similitudo crucis est infixa; quæ vallis non humano molimine, sed naturali opere quodammodo, est crucifixa: quid monet vel præmonet: nisi ut ad eam confluentes mundo vivere jam non curent, sed se illi, imo Christo crucifigione congrua configurent?* Atque ejusdem est velut epiphonema: *« Felix plane est hæc vita clericorum, a quibus adhuc in terra positus more vivitur angelorum: dum*

(63) S. Prosp. Epigr. 8.

(64) De continentia cleric. c. 126.

(64) Vide infra secunda part. Prol. cap. 3, n. 5.

non solum exterioris habitus, sed candore potius animorum, conformantur non solum angelis, sed regi potius angelorum. Apud illos plura, cui libet, videbit.

Disciplinæ regularis jam tum fervidæ et rigidæ gravis et copiosus est paraphrastes auctor noster cujus mihi oratio vultus animi ac imago factorum est (65). Admicula etenim externæ sanctitatis, octonario commensa numero, in rigore jejuniorum, instantia vigiliarum, manuum labore, carnis castitate, gravitate vultus, parcitate affatus, vilitate habitus, maturitate incessus, internæque in puritate meditationis, in desiderio veniæ peccatorum, gratiæ meritum, gloriæ præmiorum, in virtute humilitatis, in stabilitate perseverantiæ, similibusque asceticis, familiari adeo atque frequenti exercitatione tractata astruit (66), ut quotidiano martyrio non immerito componat (67). Quæ vero vinctus et vestitus asperitatem, providæ cultum œconomix, præsidium et subsectorum rationes, totamque spectant status dignitatem, ut religiosa familia fundanda et stabilienda est petra pietatis, temperanda charitatis cæmento, nunc benignitatis respargenda illicio, alias penali ferienda terrore, in quatuordecim præsertim sermonibus ad regulares, præcellens ipse vitæ spiritualis magister edisserit. Nec ego succiso verborum tenore facile assequar.

Tria exercitia iterato et sedulo commendabat, quibus alterna vicissitudine viros religiosos distendendos prædicabat: lectione, operatione, oratione. In sermone quidem de Epiphania Domini loquitur: *Quicumque vitam communem professi sunt, semper, prout opportunitas se præbuerit, vel in lectione, vel in oratione, vel in opere manuum reperiri debent. Et studium quidem lectionis per eruditionem illuminat, devotio vero orationis per puritatem sanctificat, labor utique bonæ actionis per utilitatem fructum præstat.* Ac de Adventu Domini: *primum exercitium bonæ actionis habeamus ad necessitatis subsidium, propter proximum; secundum, quod est lectio, ad animæ pastum, propter nos ipsos; tertium, quod est oratio, ad internum affectum propter Deum.* Hæc tria sunt, ait noster Adam (68), quæ in hac domo nostri continuo habere debent sacerdotes. Quia semper, cum a cura necessaria corporis vacant, vel in operatione, vel in lectione, vel in oratione esse debent. Quæ singula profusius deducta extollit. Et nominatim sermone decimo quarto ad religiosos, et de tabernaculo Spiritus sancti (69), hanc esse mensam vitalis cibi, ad refectionem, candelabrum indefecti luminis, ad illustrationem; altare odoratissimi thymiamatis, ad suavitatem odoris. Et pluribus alibi.

Ex quibus illud consideranti liquet, arctissimum vitæ genus, quod Præmonstratensibus Polydorus

(65) De trip. Tab. par. iv, cap. 6; et Serm. 46, 21.

(66) Serm. 14 de Adventu.

(67) De externa internaque œconomia religiosa legendi sunt 14 Sermones ad regulares.

(68) De trip. Tabern. part. II, c. 19

(69) Part. III, c. 7 et 8.

(70) Lib. VII, c. 3, De invent.

A Virgilius ascribit (70), nosterque magis firmando accedit in cumulum, in primis præsertim illis patribus, quibus ulla indulgente dispensatione, primævi rigoris nihil etiamnum defluerat: ad quem nec jam desunt, qui laudabiliter nitantur assurgere. Hunc a S. Norberto indictum vivendi morem S. R. E. cardinales pro tempore illo in Galliis legati Petrus Leonis presbyter, et Gregorius de S. Angelo diaconus, in pontificatu summo ductus; deinde Innocentius II præclaro elogio ac diplomate dato Noviomii anno 1124 honorarunt confirmaruntque. Juverit fortassis paucas lineas legendas objicere: *Omnipotenti Deo, cujus misericordia super vitas, gratias agimus, quia vos estis qui sanctorum Patrum vitam probabilem renovatis, et apostolicæ instituta doctrinæ, primordiis Ecclesiæ sanctæ inoluta, sed et crescente Ecclesia jam pene deleta instinctu S. Spiritus suscitatis.* Et aliquo deinde intervallo: *Hanc Urbanus pontifex et martyr instituit, hanc Augustinus suis ordinavit regulis, hanc Hieronymus suis epistolis reformavit. Non minoris itaque est meriti, vitam hanc primitivæ Ecclesiæ, aspirante et prosequente Domini Spiritu, suscitare, quam florentem monachorum religionem ejusdem Spiritus perseverantia custodire. Vestrum ergo propositum sedis apostolicæ, cujus legatione fungimur, auctoritate firmamus, et firmos vos in ipso stare adhortamur, et tanquam Deo per nos exhortante præcipimus. Constituentes, ne cuiquam omnino liceat hunc vestri ordinis statum commutare, cujus tantus in tot terrarum partibus fructus exuberat, ut plures vestri saporis dulcedine condiantur.* Anno 1126, Honorius II (71) Norberto firmius robur accersenti, ac in urbem benigne habito hæc indulta sancit: *Honorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis, Norberto fratri in Christo, et canonicis Præmonstratæ ecclesiæ S. Mariæ, eorumque successoribus regularem vitam in perpetuum professis. Quia igitur vos religiose vivere, et canonicam vitam secundum B. Augustini institutionem ducere, inspirante divina gratia decrevistis, propositum vestrum sedis apostolicæ gratia confirmamus. Alibi pleni tenoris habes, quæ nos quasi in vitellos selecta dedimus.*

Illud imprimis memorandum quod alios enarrare non memini (72): uti S. Benedicto ex adverso venisse presbyterum quemdam Florentium, sic Norberto Hugonem Metellum, genere et doctrina aliquin in sæculo clarissimum, candorem vestium et animorum affectis oculis invidisse, atque animo exasperato invectum fuisse. Et quidem ad proceres Ecclesiæ, quos in Gallia supra vidimus, aculeato stylo inscripsit (73): *Cardinibus terræ super quos posuit Deus orbem.* Laudata primum eorum prudentia,

(71) Biblioth. Præmonst. lib. II, c. 28; ac init. Statut. Ordinis.... Secunda confirmatio ab Honorio II, an. 1126.

(72) S. Gregor. I. II Dial. cap. 8.

(73) Excerpti ex Bibliotheca S. Genovesæ in monte Canon. Reg. Parisiis.

scientia, et providentia subinfert: Cum itaque sitis tantæ prudentiæ, tantæ potentiæ miramur, si salva vestra pax mirari possumus, cur tantam varietatem ordinum in vestibus, imo vestium in ordinibus sustinentis. Ecce isti sunt superpelliceati, isti tunicati; quasi regnum cælorum obtineatur vestibus, non moribus.... Tunicati exordium sumpserunt a Norberto, superpelliceati a B. Augustino. Ab heri, et nudius tertius emergerunt tunicati a ducentis et eo amplius, annis floruerunt jam superpelliceati. Consuetudinem autem, ut dicit B. Gregorius, immotam permanere censemus.... Et tamen toleranda esset hæc novitas, nisi scandali nasceretur enormitas. Multi siquidem, sive omnes, qui non sunt illius sectæ, scandalizantur in illa veste.... Qualiter autem divina pagina abominatur novitatem, audite B. Hieronymum ad Nepotianum scribentem. Vestis, inquit, sit tibi nec satis munda, nec sordida, nulla novitate notabilis... Item: Non absque lineo amictu incedere laudabile est, sed pretium linearum vestium non habere. Et B. Augustinus legis nostræ lator: Non, inquit, sit notabilis habitus vester etc. Si vero Norbertini centauris similes, nec equi, nec homines, ad vestium suarum defensionem adduxerint cum aspera veste Joannem Baptistam, exeant de medio hominum, tollantque scandalum de medio fratrum; et vix homini, per quem scandalum venit. Scire autem vos volumus, et forsitan vos melius nobis scitis, Urbanum papam et martyrem regulam canonicorum instituisse; B. aucteri Augustinum legiserunt nostrum suis regulis ordinasse; Hieronymum vero dictis suis, et epistolis in-formasse. Horum dictis et scriptis legimus Urbanum II annuisse, et subscripsisse canonicis S. Rufi, ita scribens: Vestrum, inquit, propositum, etc. Isti tanti doctores, regulæ nostræ plantatores, hunc statum ordinis transmiserunt nobis: quo sancta Ecclesia floruit trecentis annis. Timeat anathema, qui sanctorum Patrum obviaverit scriptis. Prolixius habentur in manuscripta historia monasterii Erivalensis can. regularium diocesis Parisiensis: quorum ipse Hugo Metellus numero censebatur, consilium Altissimi diruere nequidquam conatus: *Appendit autem corda Dominus (Prov. xxi, 2).*

Ex præfatis exinde liquet, qua specie veri libris suis insertum committant Hieronymus Platus (74) De bono status religiosi, et Franciscus Amicus in theologia sua Scholastica, nullum ordinem ante religionem beatorum Dominici et Francisci a sede apostolica approbatum legi. Nec ejus palam sententiæ videtur Bellarminus, quem iste adducit; fassus quidem veteres Antonium, Basilium, Augustinum, Benedictum approbationem quævisse non legi, et ferendi præcepti ejus natam post hæc occasionem ex pauperibus de Lugduno, quorum vivendi normam superstitiones et variæ hæreses resperserant;

(74) Lib. 1, De bono status Rel. cap. 2, tom. IV. disp. 7, sect. 3, num. 77.

(75) De Trip. Tab. par. III, cap. 14.

(76) Serm. 27.

A at cætera exerte non edisserit, aut ejusdem reus est accersendus errati. De quo videndus Baronius in Annalibus anno 1126. Nec mitius paulo impingunt, qui cæteros lubenter ad subsellia deponunt monachorum, ut suas absque consortibus cathedras sustollant.

*Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, et sardo cum melle papaver
Offendunt.*

CAPUT VIII.

De contemplativæ atque activæ vitæ studiis, quibus præcelluit.

Activa vita, inquit noster (75), bifaria est: quia et in prædicatione veritatis consistit, et in opere virtutis. In prædicatione, ad instructionem cordis, in operatione propter subsidium corporis. In prædicatione, ut errantem proximum instruamus, in operatione, ut ejus indigentiam succurramus. Hæc prædicatio ignorantiam abstergit veritatis, opus virtutis abundantiam resecat vanæ cupiditatis. Prædicatio proponit legem et disciplinam, virtus usum postulat et doctrinam. Disciplina damna removet concupiscentiæ; doctrina tollit nubila ignorantiae. Hæc bina vincula noster (76) appellat Satanæ, ignorantiam dico et concupiscentiam: a quibus probi, et electi sese atque alios liberaturi student veritati et per Dei virtutem et sapientiam missam faciunt cupiditatem. Quo facit ille usus, ab exordio frequentatus Ecclesiæ, verba pro cor cione faciendi. Cujus apud suos noster (77) iteratè meminit. Quia non aliter atque ferrum absque cura et usu rubigine aspergitur, mens nostra melioribus non exercita sermonibus obducit torpedinem. Ignescit itaque ab exercitio, nec aliud est quod simili energia affectum seriat, atque viva vox a pectore profecta non frigidat. Quod nimirum, ait auctor (78), *sanctum et salubre linguæ opus tunc digne exercentur, cum et in oratione pura Dei laudibus vacamus, et in prædicatione sana, circa proximi exhortationem laboramus. Huic officio gemino sanctam decet linguam insistere. Et plucula ibi.*

Quam fervidus ipse atque succensus, quam disertus atque indefessus verbi divini ecclesiastes fuerit, in speculo vultum animi ejus admetient resplendet aliquousque, utinam coram videre, et audire vivæ vocis tonitrua licuisset! Dabat aquilo, nec prohibebat auster (Isa. XLIII, 6). Sociali erga suos coæquales, ut modeste fatetur (79), attractus affectu, et reverentiali superiorum compulsus imperio, jactato in Domino cogitatu, applicare coactus studio animum, et calamo manum, litteris, quæ in publico dixerat, superadditis quibusdam, expressit. Quod sibi familiare ac ordinarium non obscure insinuat (80): *Invenitur, inquiens, apud Ezechiælem quidam gladius malus, et hic peccatum est, de quo*

(77) Serm. 15, in Adv.

(78) Serm. 43 Epiphan.

(79) Vide Præfat. Auctoris primæ partis.

(80) Serm. 37.

legitur: « Si viderit gladium, et non insonuerit bucina (Ezech. xxxvi). » De speculatore loquebatur. Quod sequitur; avertat Deus a nobis, qui ejus esse speculatores videmur. Damnatione namque se dignum prædicator noverit, si cum regnare peccatum viderit, a doctrina cessaverit. An vero cum alterius potestate dignitatis Ecclesiæ deinde præ sederit in sequentibus sermo tractabit. In hoc prædicandi munere, qua gratia et nominis celebritate excelleret, scripta ejus spiritu vivido, sublimi ac igneo turgentia loquuntur. Ex epistola ad canonicos Ecclesiæ Præmonstr. pauca hæc trutinanda appendo: (81) *Tacemus quam celebre nomen nostrum apud vos, cum esse constet indignum, ut vel nominetur. Non solum autem, sed et dicere supersedemus, quoties asseruistis vos desiderare reditum nostrum, ut sonet vox nostra in auribus vestris, cum nec vox nostra dulcis, nec facies sit decora* (82). *Quid enim nos, aut qui nos vel quales, sive quanti nos, ut nos perduceretis huc usque?* Ejus argumenti sunt, quæ in præfatione nuncupatoria prosequitur. Unde crebras profectiones ex Northumbria in Gallias ad suos Præmonstratenses adornasse, multis beneficiorum ac honorum titulis cumulatum, multa enituisse dicendi gloria, ingenti sui desiderio ægre dimissum, et comitantes usque ad portum, non nisi feritate marina avulsos, et fraudatos suavi verborum illicio, merito conficiat.

At, quæso te, quam demisse præoccupat celebratam sui opinionem? *Vox quidem, inquit, vox Jacob, manus autem, manus sunt Esau. Auris audiens admiratur nos, sed indignos se nos judicat oculus videns, quia longe alii sumus præsentis in facto quam verbo absentes. Nam quem sæpe pulchrum hominem depingimus, ipsi pictores sædi sumus. De velocissimo Tigris cursu disserimus, pallidæ sub lutosa patule nostra, vix repentes ranunculæ, et intra distortæ involuta testam testudines molles. Leonum in modum vires afferimus agilitate non agili, sub nostro nos pulvere moventes formicæ magis, quam viventes, in corpus solare aquilam limpidissimum docemus infigere visum talpæ suffodientes, lumen non ferentes, nec scientes solem.* O verba facundi pectoris, demissi cordis! Istud in oratore, ex placito Demosthenis, atque in nostro singulare considero, quod in declamatore primum, secundum, et tertium est, dico pronuntiationem: quæ ex vocis et totius corporis apto moderamine profluens, dictionem animat, auditores inflammat, demulcet animos atque secundat. *Lingua eucharis in bono homine abundat* (Eccli. vi, 5). Ea fuit præclara pars ac hæreditas sanctissimi institutoris nostri Norberti ab Ecclesia catholica, singulari præconio, verbi Dei præconem eximium appellari. Et probavit apud Antverpienses cæterosque Belgas spurcissimæ et sacramentariæ hæreseos, Tanchelino auctore, gloriosus triumphator. In hanc, tanquam legitimam suam tanti patris

(81) Epist. 4, ad Canon. Præmonstr.

(82) In 1 præfatione.

A præclari illi successione felici et locupletati accessione complures venerunt. Testes appello beatissimos Isfridum, et Evermodum episcopos Rasenburchenses, et Wandalarum apostolos, Cainum et plures episcopos Olomucenses: quorum vox, ut gesta loquuntur, sonora ut tuba, et quasi angelorum. Nec memorem Walterum Laudunensem, apud Duacenos, Helinum Florentensem præconem crucis Christi usque ad Syros, Waltmannum Antverpiensem apud suos, Henricum Tongerloensem, Matthæum Ninivensem, atque apud Leodienses Lucam montis Cornelianii, celeberrimos abbates, (e pluribus paucos licuit nominare), ignem cælestis patriæ, quo toti fervebant, accendisse in cordibus plurimorum, præluxisse errantibus, dextras et portum dedisse naufragantibus. Quorum gloriæ seges ab aliis sublimius est efferenda.

Sed nostrum revisamus paululum, qui a sarcinis ad quietis dulcedinem alterno discurrens officio, secundos Liæ formosæ Rachelis miscet amplexus. Egreditur ad populum responsa delaturus cælestia; alias cum Moyse ingressus secreta velaminis terrena omnia generoso despectu calcat, corporalia abscondit, cælestia aperit, et supra seipsum abreptus amabili quadam dulcedine pascitur, gloriam Domini contemplatur (83). Hic invenit Deum super omnia, non exaltatum; subtile omnia, non substratum; intra omnia, non inclusum; extra omnia, non effusum. Imo in his nihil invenit nisi se non posse omnino invenire eum. Hic fassus se scire quod nesciebat, nec solum scire se quod nesciebat, sed scire se etiam quod scire non posset, et quod non nescire non posset. Ab hac quadam exstasi mentis, qua luce gratiæ illustratus deprehendebat in Deo esse et quod a nullo, et id quod ab alio, et id quod ab utroque, essentiam videlicet a semetipso, sapientiam ab essentia, et ab utraque amorem, Deum esse gignentem, esse genitum, esse et procedentem; gignentem genitum, genitum a gignente; procedentem nec a solo genito, sed a gignente simul et genito; Deum describit in semetipso confessus incomprehensibilem, terribilem in reprobis, suavem in electis. Rursus foras parumper egressus super multa operum Dei magnitudine, magna que eorum multitudine obstupescens, singula quæque in genere suo quinque nostris corporalibus sensibus se offerentia et inferentia, diligenti naturarum suarum inspectione, perquirat de Conditore. Quæ omnia clamore valido Deum esse pronuntiant, sed qualis aut quantus sit, non definiunt. Intro autem conversus, qualis sit vitæ sanctorum scrutatur, atque inhiat ore cordis in superna fluentis fontis vitæ. Demum retro respectans, impiorum indignatur peccatis, hinc suspirans in fragilitate humana, inde respirans in misericordia divina, velut inferiori ac superiori cogitationum suarum mola hæc ruminans, timore concussus, et tenebris obseptus, in quantum audet,

(83) Vide lib. De contempl. par. iii.

conquerendo et queritando investigat quare ille universitatis Creator qui omnia potest quæ vult, et nisi quod bonum est non vult, creaturam suam rationalem permittit ut in peccatum cadat, quo digna postmodum fit ut in peccatum ruat (84). Cum veraciter constet eam, sicut nec bonum posse agere, nisi ipso et aspirando præveniente, et adjuvando prosequente, sic nec malum, in eo duntaxat, in quo nunc est, statu, omittete, nisi eo retinente; nec admittere, nisi eo permittente. Sed hæc cogitationum suarum hebetatis dentibus non valens comminueri, igni magis divino reservat, atque cum Apostolo exclamat: O altitudo! (Rom. xi, 33.)

(85) *Cum Paulo tremuisse juvat: stupidumque*
[modeste,

Inscitum ad solium Christi suspendere nutum;

Cujus judicium sic inscrutabile et altum

Dicimus, ut verax prorsus fateamur et ævum.

Nobis itidem:

(86) *Claudite jam rivus, pueri, sat prata biberunt.*

O pura et digna coelo mens, quam nos leniter his infimis eximis, et summis inseris! Legimus te, atque animo erigimur, si tamen intelligimus, aut non negligimus, sed cum attentione legimus. Et quis aliter potest? Tantus ubique vigor et calor est. Sic omnia spirantia et animata, ut non scripta legere, sed verba audire, nec imaginem ejus in typis, sed crebro ipsum hominem oculis sensibusque usurpare videar. Sicut facem ad accendendum frustra quis admoveat, nisi accensam, sic sermonem ad excitandum, nisi vegetum et calentem. In nostro, nisi fallor, arsit animus cum scripsit: *Ab animo stylus, a stylo utinam nos!* Fatendum mihi est, in cacumine montis Olympi, ut aiunt, subinde esse videor, cum hunc lego, supra ventos et spiritus procellarum, supra mobilitatem rerum humanarum. Finio in elogio quod a centum quadraginta annis vetusta impressioni præscriptum observo (87): *In ducenda virtutum quadriga, et via regia tenenda, quendam sollicitam navavit operam Adam, religionis nostræ pugil fortissimus, cujus vitam, et ingenuos mores sua scripta affatim testantur. Per hæc enim videtur Deum, quem nemo vidit unquam, in carne adhuc sæculenta existens vidisse. Tam luculenter de illo loquitur, tam dilucide semitam ad illum perveniendum docet, ut plane videatur in cælo fuisse.*

CAPUT IX.

Humilitas animi, devotio singularis circa tremenda missæ mysteria, charitas.

Præcipua fuisse humilitatis affatim testatum faciunt ejus monumenta, mentis ornatissimæ pignora. Huic merito primus est locus, quæ reliquis præjacet, ac instar reginæ chorum ducit virtutum. (88) *Ipsa namque est, hæc, quæ vitia perimit et annihilat; virtutes vero fundat, et fundatas conservat. Ipsa est universæ sancti-*

A tatis in anima nostra custodia et defensio. A qua auferre humilitatem non aliud videbatur, quam a civitate murum, a vinea maceriam, ab horto sepem. Sermonè quadragesimo quarto, ubi totus circa humilitatis archetypum desudat, ex propria locutus experientia exclamat: *O sancta, et inter virtutes cæteras veraciter sanctificans animam humilitas: cujus est in nobis virtutes, et tum deunt acquirere, et cum adsunt custodire, et cum forte subtractæ sunt, restaurare! Hoc enim proprium esse humilitatis officium, etiam proprio jugiter experimento sentimus. Et statim: Ibo mihi ad eam, et assumam mihi eam sociam individuam, ut veniant mihi omnia bona per illam, cum gratiam sentio absentem; ipsa custodiet eam, ne perdam præsentem, et forte subtractam ipsa restaurabit, ut mihi restitatur.* Asceticos deinde virtutis hujus scandendæ gradus mire exerit, et plantandæ arboris hujus prorsus secundæ praxim religiosi cordibus per exempla inserit, cujus in corde fixa radix, in ore folia, operumque fructus colonum suum vere humilem probent. Neve auctor ipse velut fatua arbor, viridantibus crepans foliis, fructuum expers videatur, propius eum notant quæ in publicum proficitur (89). *Non enim in corde, et corde; sed coram Deo in Christo loquor, testimonium mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto, quem in veritate video qualem me ore confiteor, talem et in corde intueor: vilem me faciens, et in oculis nihilominus meis humilis existens.* Nec illud omnino transmittendum, quod cordis sui arcenum palam edisserit (90). *Dico vobis amicis meis, experto credite: Nihil tam efficax habere potest homo ad gratiam spiritualem, non solum antequam data sit, acquirendam: sed et postquam data ei fuerit, ad retinendam et augendam, quam ut semper sit humilis in oculis suis, semper pavidus et circumspectus, semper timidus et sollicitus, semper conscius sibi, quod non altum sapiat, sed timeat; semper et in omnibus semetipsum accuset, quia quo major in mente humilitas habetur, eo magis in eo et gratia augetur, et habenti dabitur et abundabit.* Magna profecto et rara virtus, ut magnum licet operantem, magnum te nescias, et manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem; mirabilem te apparere, et contemptibilem reputare. Hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Hoc et ego in nostro præ cæteris extollo.

Qua vero animi reverentia, quo mentis ardore sui que totius effusione, in divino, quotidiano et jugi sacrificio, ad sacra altaria operabatur? Totus, inquit (91), *concussus et liquefactus.* Hanc quam legalis expers maculæ oblatio figurabat et nos quotidie immolamus, quando sacrosanctum Domini nostri corpus fideliter sumimus.... partes quidem in sacramento facimus: sed ipsum a se non dividimus... ubi pars ibi et totum, quia sicut in diversis locis unum, ita et in singulis partibus potest esse totum... species

Qua vero animi reverentia, quo mentis ardore sui que totius effusione, in divino, quotidiano et jugi sacrificio, ad sacra altaria operabatur? Totus, inquit (91), *concussus et liquefactus.* Hanc quam legalis expers maculæ oblatio figurabat et nos quotidie immolamus, quando sacrosanctum Domini nostri corpus fideliter sumimus.... partes quidem in sacramento facimus: sed ipsum a se non dividimus... ubi pars ibi et totum, quia sicut in diversis locis unum, ita et in singulis partibus potest esse totum... species

(84) In præfatione libri De contempl.

(85) S. Prosp. De ingr. 3, 36.

(86) Virg. Buc. Egl. 3 — vers. 112.

(87) In epist. dedicat. anno 1518.

(88) Vide serm. 41.

(89) Præfat. 1.

(90) Serm. 38, et alibi passim, serm. 39, 41.

(91) De tripart. tabern. part. II, c. 10.

apparet cuius non est substantia, et latet substantia, cuius non apparet forma. Et plura apud ipsum veraciter et catholice. Hic ipsos penetrantibus cœlos suspiriis, et madentibus oculis prius sese mactabat, Deo factus hostia, quam faceret. Hic contemplantur humanum in verbo corpus, divinitatem in carne, hominem in Deo. Hic potabat largiter de fontibus Salvatoris. Hic omnem medelæ, et fiduciæ suæ rationem, totamque vitam animæ suæ habebat repositam. Lubet ipsum ferventius audire loquentem : (92) *Dico vobis amicis meis : solida mihi spes est, et fiducia firma, quod peccatorum, quæ in corpore gessi, et per corpus contraxi, consequar veniam per immolationem immaculati corporis Agni, qui tollit peccata mundi. Quam nimirum mihi spem et confidentiam illa beati Joannis sententia confert, quæ talis est : « Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris (I Joan. 11). Ac deinde : Quid enim, si immundum et pollutum est corpus quod gesto? Sed est sanctum per omnia et parum, quod in Christo possideo. In omni, quod in me, vel minus boni, vel magis reperto mali, recurro ad vivificum corpus Jesu mei, inter Patris æquitatem, et meam iniquitatem, clypeum faciens illius sanctitatem. Quid enim si in corpore meo, et visum polluit curiositas et auditum inanitas, et olfactum voluptas, et gustum edacitas, et tactum impuritas? Non nimis turbatus ero, non pusillanimis nimis. Scio enim quid faciam. Ibo mihi ad purissimum corpus Domini mei : in quo nullum malorum horum est, illud in ejus judicio tenens pro clypeo: Quod in meo est malum, per illud diluens : quod in illo est bonum, mihi vindicans. Sic etiam non eum jam timebo ut judicem, sed amabo ut fratrem; frater enim et caro mea est.*

O verba ex meracissimo sapientiæ penu deprompta! o dulciora mihi super mel et favum : invitus, fateor, abrui. Paucula relambo tanta illectus suavitate. Sic ergo curro ad corpus, quod non fecit peccatum, ut et mihi remittatur, quod per corpus feci peccatum. Quod si in me caro concupiscit adversus spiritum; si me vitia carnis tentant, si stimuli ejus titillantes infestant; nonne et tunc mihi magis recurrendum est ad solum et solidum refugium meum, Jesu h:ei corpus, ut corporis mei concupiscentia exstinguatur, superentur tentationes, stimuli hebetentur? Quod enim tam efficax auxilium ad obtinendum hujusmodi triumphum, quam meditatio [al. manducatio] corporis ejus? Ipse enim est, qui scit computi infirmitatibus nostris. Ita ipse, et qui amat pluribus insistet. Timantem pictorem ex eo celebrant quod in ejus tabulis semper aliquod amplius intelligeretur, quam pingeretur; sic in illis, quos ab auctore (93) nucleos, vel aphorismos celligo, plus habent, et notant, quam dividui sonant. In vicem auctarii memorandum quod sicut pientis-

(92) Serm. 40.

(93) Lib. ix Conf., cap. 13.

(94) Epist. 1, ad Præmonst.

(95) Vide S. Bernard. serm. 79, in Cant

A simæ matri, ejusque carne et spiritu filio, S. Augustino nihil prius, aut antiquius fuit, quam sui a decessu jugem ad altare Dei cogitare memoriam; unde sciebant dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, sic noster Præmonstratenses fratres suos, Christi servos, quibus voce et corde, et litteris serviebat, flexis genibus mentis, pedibus eorum prostratus memores sui esse obsecrat in (94) sacrificiis suis vespertinis, offerentes sanandum piis conspectibus. Advocati nostri, mitis et mansueti Jesu, qui quod pro se non debuit, solvit pro nobis, et sacerdos pro nobis factus et hostia, emptor et pretium, sacrificex et sacrificium, medicus vulnerum nostrorum et medicina, larga pii cruoris sui effusione immundos nos B abluens, et reconcilians reos. Et conficit : *Memento itaque diligentis vos peccatoris Adæ, cum de ipsis intimis altaris aurei emisso odorifero Sancta sanctorum impletis aromatis fumo. Et ibi quam maxime ubi Patri Filius immolatur : cujus sanguis clamat de terra, melius quam Abel (Hebr. xii. 24). Sed et hoc vetitionibus nostris superadderemus, nisi forte temerariæ foret præsumptioni imputandum, scilicet ut nomen in albo sanctæ congregationis vestræ, una cum vestrorum, qui jam discessere nominibus, juberetis post mortem ascribi, quia et nos vestri sumus.* Rem æque atque submitte postulata impetravit, et nomen ejus in Præmonstratensi Necrologio, 1x Decembris expressum legitur.

C Finivi, si charitas virtutum clauserit agmen, quæ nunquam excidit. Hæc quasi totius operis materies ubique prominet atque exæstuat (95). Hæc ubique loquitur; et si quis horum, quæ leguntur, velit adipisci notitiam, amet. Lingua enim amoris, ei qui non amat barbara est, sicut æs sonans, vel cymbalum tinniens, nec capit ignitum eloquium frigidum pectus. Et noster : *Esto quod imperitus sermone, sed non vacuus dilectione.* Hanc causam scribendorum, hanc agendorum obrusam sibi fixerat, ex celebri, S. Augustini (96), quam ore et calamo iterabat, gnomologia : *Habe charitatem, et fac quod vis*; ejusque non dissimili (97) : *Habe charitatem, et quocumque volueris, induere vestimento.*

Hæc, ipso docente, scala est, cujus inferior pars D terram, summitas vero tangit cœlum. Hæc in erecto in titulum lapide effusum oleum : hæc unitas cubiti in consummatione et summitate arcæ Noe : hæc lignum paradisi, imo ipse paradus est. Hæc facit vitam cœnobiticam sanctam, quietam, jucundam. Demum hæc tanta et talis est, ut cæterarum omnium virtutum primatum teneat, sine qua virtutes cæteræ vocari quidem, sed falso virtutes possunt; esse autem virtutes veraciter, nullatenus possunt. Cui uni acquirendæ, possidendæ, fovendæ reliqua omnia faciant præcepta. Ac in epistola ad suos (98) : *Ad hoc*

(96) Præfat. serm. 3, ad Relig.

(97) Serm. 8, ad relig., et serm. 12, ad eosd.

(98) Epist. 1, ad Præmonst.

totam ordo noster intentionem suam dirigit, ut charitati militare possit. Seu igitur parcat, seu feriat, seu constringat, seu relaxet, seu dispensatorie aliquid, interveniente causa aliqua rationabili, agat, aut certe aliquid in aliud mutet, totum ad charitatis integritatem transferat, ejusque in nullo modum transcat, ut habere se in medio sui lignum vitæ demonstrat. Hæc enim si parcat, remissa pietas non est: si charitas corrigit, districtio rigida non est. Et plura, quæ finem meditantis succidere necessum est.

Ex hoc charitatis fervore, quem totus spirabat, quo Deo suo, complexu intimo, adhærebat in firmam adeo et constantem, mortalis prope conditionis immemor adsurrexit fiduciam, ut in sortem sanctorum ac inter domesticos Dei, depositis terrenæ carnis exuviis, abissis videretur. Sic ipse in quodam excessu mentis incundatur, et vocem emittit epulantis (99): *Considero hæc, Domine Deus meus: considero, inquam, hæc, et hilaresco. Video hæc, et exulto. Cerno hæc, et tantam etiam de me spem concipio, ut et me quoque esse unum ex eis audeam sperare. Hæc namque diligenter intuens, me quidem, non meis aliquibus intervenientibus meritis, sed sola tua gratuita gratia, intra electorum tuorum consortium firmiter spero admittendum: ita ut illam et jam ad me viri SS. audeam trahere sententiam, quam de se suisque coelectis dixit, eam de me dico: «Nunc filius Dei sum, et necdum apparuit quod ero (I Joan. III, 2). Et unde mihi, Domine, ista spes, ut me tantillum, et talem audeam sperare tibi similem futurum? procul dubio ex incomprehensibili amoris dulcedine, quo nos tam gratuito, tamque stabiliter amplecti dignaris. Unde et animam meam, per contemplationem multimodam beneficiorum a te mihi collatorum, ad laudem tuam incito, et dico: «Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus (Psal. CIII, 1).» Et quæ sequuntur.*

At quispiam florentis horti septa ingressus, non statim rapaci ungue in omnes omnino flores, quos avidis metitur oculis, ibit desævitur; quin hinc et inde legit aliquos compositurus ex iis fasciculum, quo apud amicos horti famam ex variegato serto effert; sic mihi agendum ratus ex quarumvis collectione virtutum quasi florilegium decerpsi, unde clarior cum laude notitia accresceret. Ecce quantæ delicæ in heliotropio gratitudinis, in viola humilitatis, in versicoloribus vitæ mixtæ tulipis, in hyacintho cælestis desiderii, in juglande temperantiæ, in liliis devotionis et puræ orationis, in amaranto fervidi spiritus, in rosis candidis purpureisque flammæ erga Agnum immaculatum affectus, qui lavit nos suo sanguine, et quotidie immolatur pro nobis? Quanta denique venustas in malogranatis suaviter redolentibus ol. amorem in proximum, puniceæ autem rubentibus, propter charitatem in Deum? An forte diffidis? ipse, sodes, hæc amœna septa ingre-

A dere, pulvillos mysticos introspecte, areolas percurrere, in quibus tot florida germina, quot passim sententiarum occurrunt momenta.

E plurimis igitur, qui supererant, paucos strinximus virtutum thyrsos. Ex propriis monumentis auctorem investigavimus, et quis rectius noverit, quam ipse se auctor? Vulgare id, et receptum magis, ut ex bonis quisque suis innotescat alteri. Ecqua bono, nisi hæc scripta acceperis, in quibus vivida sui resplendet imago? Recte quidam: *Laude ipso sua se sonet, et laureatus spiritu scriptis coronetur suis.*

CAPUT X.

De libris veterum deperditis querimonia, et Syllabus operum Adami.

Celebre illud est scitum Hussitæ vatis: *In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia (Job XII, 12)*; atque alterius, qui apud comicum sapientes habet eos qui utuntur vino veteri, scriptis utique priscorum. Quæ vel sola in rebus humanis opera esse debuissent quæ nulla tempestas involveret, nulla consumeret vetustas. Cætera quæ per constructionem lapidum, et marmoreas moles in magnam educta altitudinem constant, non propagabunt longam diem, ait Seneca (100). Quippe et ipsa intereunt. Immortalis est ingenii memoria. Unde conquirenti et requirenti sæpenumero scriptores vetustiores a cana fide, et sana dictione commendatos, occurrit quod olim de Cæsare dictum fertur, aut nasci eum in republica non debuisse; aut non mori; sic præclaros viros exarandis monumentis suis insudare non debuisse, aut ea non periisse. Ut enim parentes levius ferunt liberos sibi non-natos quam immature denatos, sic nobis fortassis scripta complurium nescientibus tantus dolor non esset. Nunc vero fragmenta et titulos deperditorum operum intuitu angimur desiderio et torquemur:

(101) *Sed quod decora novimus vocabula,*

Num scire consumptos datur?

Jacetis ergo prorsus ignorabiles,

Nec fama notos efficit.

Quod mihi fateor, identidem accidit; sapientissimum et nominatissimum Adamum nostrum recollecti, vitæ sanctimonia celebrem, scriptorem illustrem, avita prosapia splendidum, dignitate sublimem, non scholasticæ modo theologiæ, sed mysticæ illius atque asceticæ vitæ magistrum oppido eximium, et sanctioris philosophiæ quemdam Epictetum, usque adeo jacuisse squalidum, delituisse obscurum, vel prodiisse mutilum. Ecquod aliud referebat nobis monumentum perdurare integrum; facilem sui copiam ac usum insinuare omnibus, castum ac emaculatum transmitti memoriæ posterorum? Quid, ubi a sanctis Patribus paululum discesseris, venustate sermonis, copia eruditionis, vivacitate pectoris, ac tota dicendi methodo parem cum eo teneat gradum? Non alius, aut rarus meos versatur ob oculos, qui san-

(99) De contempl. par III, § 7
(100) Consol. ad Pol. cap. 37.

(101) Boeth. I. 2. De consol. met. 7.

clioris vitæ compendia tam copiose edisserat, spiritum concrezione mortali gravem tam sublime ducat, religiosæ vitæ symbola maturius conferat, dignitatis ecclesiasticæ momenta æquius appensa ponderet. Est sua Tullio dictionis ubertas, amœnitas Lælio, Frontoni gravitas. Est sua Ambrosio venustas, acrimonia Hieronymo, acumen Augustino, Gregorio emphasis, Bernardo mellea facundia, et sic percurrendo reliquos. Nec in humanis vultibus disparatio est, quam in stylo scriptorum diversitas: noster flumini, quam torrenti similior, ab exortu leniter progressus in ipso decursu accrescit magis, et suo augetur alveo, quo lectorem secum trahat.

Hoc in confesso ponit, (102) quod Scripturam sacram in omnibus rectæ vitæ, ac beatæ vitæ flum non fallax tenuerit et triverit. Huic studio diu noctuque insistebat; ibi comperiens quod robustus comederet, et infantulus sugeret, ubi agnus tenellus ambularet, ac elephas immensus vix enataret. Hic incipientes lacte historiæ, proficientes pane allegoriæ, bene operantes cibo tropologiæ, perfecti, et ad summa provecti, vino anagogiæ pascerentur et contemplationis theoricæ. Hinc sibi spiritum et vitam induit, hinc latentes in libris sparsit virtutum igniculos, qui incurios et jam legentium animos inflammant. *Qui in solem venit, ait ille philosophus (103) licet non in hoc venerit, colorabitur; qui in unguentaria taberna resederunt, et paulo diutius commorati sunt, odorem secum loci ferunt, et qui venerabiles hosce Patres legerint, traxerint aliquid necesse est, quod prosit etiam negligentibus.*

Istud demum in nostro, aliisque Ecclesiæ Catholicæ scriptoribus est animadvertere, eloquentiæ quamdam majestatem, qua pollebant, dissimulasse sæpius, et fugisse, ut non otiosis grammaticorum aut philosophorum scholis, ut loquitur S. Hieronymus (104), sed universo loquerentur hominum generi: quod noster non semel voluisse fatetur, magis habens imbuenda corda quam componenda verba. Catalogum librorum ejus, si placet, damus.

(105) Ab Adventu Domini exorsus, per festivos totius anni dies transcurrens, tam ex iis, quæ in concione præcellens Ecclesiastes dixerat, quam ex quibusdam adjectis, homilias seu sermones centum Ecclesiæ Præmonstratensis canonicis suis nuncupatos, ut fatetur, congegit. Ex quibus prima classis tenore, qui sequitur, decurrit, per duos tomos: Prior.

A prima Dominica in Adventu Domini, usque ad vigiliam Natalis Domini, decem et octo sermones. In ipsa vigilia quatuor. In die Natalis Domini sex. In die S. Stephani protomartyris quatuor. In die S. Joannis apostoli et evangelistæ unus. In die sanctorum Innocentium tres. In Dominica infra octavas Nativitatis Domini quatuor. In die Circumcisionis duo. In die Epiphaniæ Domini duo. In Dominica secunda post

A Epiphaniam Domini tres. Atque has quadraginta septem homilias in unum digestas volumen M. SS. benignæ mecum communicavit religiosa congregatio Patrum Cœlestinorum Lutetiæ Parisiorum, ubi tum cum potestate præpositi, quem priorem vocant, R. P. Franciscus Liegault, ob singularem doctrinam ac humanitatem non intermoritura mihi dignus memoria.

Alter tomus, in Capite jejunii, feria quarta, complectitur sermonem unum, in Dominica Palmarum, unum; in Cœna Domini, unum; in festivitate Paschali, quatuor; in hebdomada tertia Paschæ, feria secunda in synodo, unum; in sequenti feria tertia, in eadem synodo, unum; in die Ascensionis Domini, unum; in festivitate Pentecostes, sex; in octavis ejus, unum; in dedicatione Ecclesiæ, unum; in electione cujusvis prælati, unum. Viginti præterea sunt, quos habuit, ut ait, in festivioribus Natalitiis sanctorum. Tomum alterum iugemus eheu! deperditum: vel alibi potius requirimus latentem. O quisquis forte rescis, hunc nobis abditum revela thesaurum. Indulge tantumdem candori præcantis, amori supplicantis.

Secunda classis est operum, quæ a præside comitiorum generalium Jacobo de Bachinont sacrarum litterarum doctore et professore, atque ordinis Præmonstratensis præfecto generali jussa sunt typis mandari, ad id suam locante manum Amato a Fonte Cameræ-Fontis abbate, anno, ut supra monuimus, quingentesimo decimo octavo supra millesimum, sub hisce titulis:

C De ordine, et habitu atque professione canonicorum ordinis Præmonstratensis, sermones quatuordecim. De tripartito tabernaculo Moysis, quod dudum erat in re, Christi, quod est in communi fide Ecclesiæ; Spiritus sancti, quod in secreta consistit puritate animæ humanæ. Tractatus hic tribus absolvitur partibus: Tabernaculo in sensu litterali, allegorico, tropologico discusso. Hunc monitu, quia et jussu clarissimi eo sæculo abbatis Joannis S. Mariæ de Kelchou in Scotia adorans, ut conferenti mutuas liquet epistolas, ex præscripta decursum serie, eidem inscripsit. De triplici genere contemplationis, quod Deus incomprehensibilis sit in semetipso, terribilis in reprobis, suavis in electis, in tres itidem divisum partes sacro conventui Ecclesiæ Præmonstratensis nuncupatum emisit.

D Tertia classis est rursus eorum quæ nobis intercederunt. Ac nominatim liber ille, quem de dulcedine Dei se conscripsisse fatetur auctor. *In quo, inquit, sufficiens eruditio habebatur de divinis beneficiis, et hymnidicis laudibus quas electi Conditoris suo in æternum decantabunt.* Epitomen quamdam, si juvat, damus: *Creatio nostra, redemptio, protectio, beneficium. Creavit namque nos, redemit, liberavit, protegit, et benefacit nobis. Creavit non existentes, redemit perditos, protegit infirmos, benefacit indignis* partis.

(105) Vide Auctorem I præfat.

(102) Epist. Auctoris ad Joan. Abbatem.

(103) Sen. epist. 108.

(104) Epist. ad Pamm. vide serm. 11 et 15, 1

Creavit, inquam, nos in aevinitate, redemit in humanitate, literavit a captivitate: protegit in presenti infirmitate, benefacit in aeterna felicitate. Ipse enim Creator noster est, redemptor, liberator, protector, et benefactor. Hæ sunt misericordiæ Dei, quas in æternum cantabimus, ait auctor, annuntiantes veritatem ejus in ore nostro. Quinque his potissimum beneficiorum capitibus hic liber insistebat. Sed et alia quædam opuscula concinuisse omnino arbitror, et non obscure in pluribus locis insinuat, de quibus distinctius nihil asserendum habeo, nisi quod conscriptum ab eo volumine epistolarum astruit Pagius in sua Bibliotheca (106), quod idem legere me recolo in manuscripto tractatu Michaelis Ghierii abbatis Dou-Martini in finibus Artesiæ, quem De scriptoribus ordinis Præmonstratensis collegit. Atque eo propendere videtur Aubertus Miræus (107) in brevi chronico.

CAPUT XI.

A quibus scriptoribus noster celebratus. Cur vetustæ impressioni præmissus titulus: « Liber beatissimæ Dei genitricis Mariæ, et S. Joannis Baptistæ. »

In secunda classe recensita opera, typisque Parisiensibus a centum et quadraginta admodum annis evulgata, quæ sui in utilitate, et dignitate, accuratè ac emendate edi oportuisset, adeo depravata in manus devenerunt posteriorum, ut ea vix ullus attingere, nedum evolendo contere fucit ausus, procul dubio cum perplexo istiusmodi genere characteris, tum mendarum monstria, et lacunis absterrius. Quod vitione illius ævi, typographicis artibus non usque adeo expoliti, an magis incuria et neglectu impressionem procurantium, contigerit, in promptu non est quod desiniam. Ea de causa tenuem sui famam apud plerosque sparsit. Tenuior scriptorum ejus notitia evasit. Quam paucos omnino videas scriptionibus suis auctoritatem ab eo, et salutaria accersere documenta? Quam paucos audias in exedris suis, in tricliniis, in musæis hunc eloquii mystici pervolvisse magistrum? At rarior, qui sublimia ejus sensa assecutus institerit. Qui tamen mihi occurrunt, sunt hi præcipui.

Imprimis Joannes Molanus, apud Lovanienses clarissimus theologus, tum in sua concionatorum Bibliotheca auctoris nostri ad censet opera, tum in libro, quem de Canonicis inscripsit (108), a nostro petito auctoritatis ponderè suos canonicos dignitatis, suæque obligationis reddit memores. Antonius Possevinus in Apparatu sacro (109) adnumerat his verbis: *Adam ordinis Præmonstratensis, Parisiensis professor anno 1518 edidit librum, qui beatissimæ Dei Genitricis inscribitur. Ubi de ordine, et habitu, et professione religiosorum Præmonstratensium. Et quæ reliqua habemus edita.* Hoc in viro docto

A gravate quis ferat, nisi candor animi abatergat, quod demisso nomine canonicorum, aliud substituerit, non quidem inferius aut indignius, si nullus animum oculumve ejus incederit nævus. Quale vero sit Præmonstratensium institutum summos pontifices censuisse supra legimus, et luculenter edisserit auctor. In Patrum deinde choro repositum Adamum nostrum contæor ab Aloysio Novarino (110), viro hæc ætate doctrina et scriptis claro. Eodem ordine, quo promulgata diximus, recenset Aubertus Miræus in brevi Chronico Præmonst.: (111) *Adamus*, inquit, *Abbas Præmonstratensis, et totius ordinis præfectus generalis, vir admodum doctus, scripsit libros tres, studio atque industria Amati a Fonte abbatis Cameræ Fontis an. 1518, Parisiis in folio excusos.* Titulum dein subjicit iteratos. Cujus ad veritatis limam et lineam intellenda verba quæ præmisimus, edocent. Nec minus implectit, quod apud eundem Crespetius doctor theologus Parisiensis in summa ecclesiastica annectit (112): *Sed et cantum, atque officium habemus ab Adamo Præmonstratensi cardinali devotissimo editum, officio solemnitate ecclesiasticæ per omnem modum in modulatione conforme.* Nec dissolvit Molanus, vice ecclesiasticæ, eucharistiæ substituendum ratus: *cujus solemnia centum fere annos ab ætate Adami nostri instituta dignoscuntur.* Dignitatem vero cardinalitiam in Romana Ecclesia propendente licet affectu, huic aut alteri cuius apud nostros ejus nominis ascribere æquæ vetat rationis indago. Apud Crespetium ex eo visus mihi irrepsisse error, quod apud Ciaconium in suo cardinalium catalogo, Adam quispiam Anglicus inveniatur insertus, at alterius a nostro ævi ac instituti.

In istud magis eam, ut Adamum nostrum præstantissimi in scholis theologi, aut etiam doctoris, ut aiunt, laurea et gradu insignitum rear. Cujus omnino reum veritatis agunt vetera manuscripta apud Patres Cælestinos Parisiis frequentata, quæ æque in fronte ac calce, *magistri Adæ* titulum complectuntur. Non aliis, quam facultatis theologicæ laureatis professoribus, multiplicis eruditionis, ac nominis gloria per celebres ejusmodi honoris accommodasse appellationem prisæ illius ætatis homines, in multis facile comprobatur. In distinctione Regulæ S. Augustini ab eo in duodecim profluentis capita, atque in usum et constitutiones Præmonstratensium etiam nunc deductæ, non alio agnomine, quam *Venerabilis* appellandum Patres Ordinis censuerunt: quales et in eadem Britannia Bedam, et summos viros dicere consuevimus. In eos sermones auctoris, qui propius regulares concernunt, commentarios quosdam attestante Servatio Lairvelz in sua Optica (112*) adornavit Præpositus cellæ omnium Sanctorum in Suevia ordinis Præmonstratensis. De quibus nihil

(106) Lib. 1 Biblioth. cap. 17. M. SS. exstat apud nos.

(107) Ad annum 1518.

(108) De Canon. l. 1, cap. 4.

(109) Anton. Possevin. Appar. lit. 4.

(110) Aloysius Novarinus in electis, l. 1, cap. 13, n. 722.

(111) Aubertus Miræus, ad an. 1518

(112) Crespetius verbo *Maria*.

(112*) Lairvelz opt. spec. III.

præterea rescire datum, neque publici juris arbitrer emeruisse. Complures e nostris in scriptis suis ejus meminisse non me fugit, uti Martinus Merzius in tractatu De instituto canonicorum Præm. Landtmeter commentario in regulam S. Augustini, Moerbecius in Scala purpurea, Pagius in sua Bibliotheca, Mauritijs a Prato in Annalibus, et plures.

Neve quis leviter animi pendeat, cur vetusta impressio hunc sibi præfixum in frontis aditu titulum gerat: *Liber Dei Genitricis, et S. Joannis Baptistæ*, difficile non est vertere in planitiem veteri memoria repetenti, ante inventos typos in plerisque familiis receptum morem codicibus manuscriptis, ad quas spectarent, nomen præfigere, ne ex æquo, vel iniquo a sede sua dimoti facili alias negotio exsulerent. Cum itaque noster (uti non semel edisserit) Ecclesiæ Præmonstratensis canonicis fratribus suis, et Christi servis ingenii sui partus nuncupandos destinavisset, pars operum ejus inde prelo submissa, quam fronti suæ initio præmissam tulerat, conservavit inscriptionem.

Quod ut omnibus, ex affectu peculiari in hanc Divam compertius evadat, breviter memorandum rodit Norbertum a Bartholomæo Laudunensium episcopo cujusdam Falconis in Burgundia principis filio benigne imprimis et familiariter habitum, perditionis ejus limites circumductum crebrius, subverente ne tanti viri spectata virtus alio deflecteret, et si qua tellus, aut Ecclesia arrideret, suo deligeret arbitrio, sempiterno designaret acceptam hospitio. Sed liceat ipsum episcopum in suo diplomate audire profantem: *Sancti rectores Ecclesiæ quanto ceteris dignitate et honore videntur præeminere, tanto lucidius et firmiter quæ statuunt et disponunt, debent definire. Notum igitur fieri volumus, tam præsentibus quam futuris, quod, anno Dominicæ Incarnationis 1120, virum spectabilis religionis, Norbertum nomine, per episcopatum nostrum transire contigerit; cujus agnoscentes sanctitatem, honestatem, doctrinam atque sacundiam, multis eum precibus coegerimus, ut apud nos hiemaret. Quem quanto amplius loquentem audivimus, et familiarem nobis adstrinximus, tanto magis boni odoris ejus fragrantiam resecti sumus. Deinde jam sere transacta hieme, cum vir ille sanctus a nobis vellet recedere, a personis Ecclesiæ nostræ, et a quamplurimis episcopatus nostri nobilibus rogati sumus quamvis et hoc satis desiderarem, ut eum in nostrâ diœcesi, alicubi ad serviendum Deo collocarem; quod vic tandem, divina gratia cooperante, ab ipso impetravimus. Nostrarum igitur perlustrantes terminos possessionum, ad locum valde desertum, qui Præmonstratus dicitur, tunc temporis inhabitabilem venimus; quem vir Dei considerans: « Locum, inquit, video secundum cor meum, a Domino mihi ante omnia tempora præparatum. » Hoc igitur audientes, gavisi sumus gaudio, et ipsum ibi-*

dem cum paucis Christi pauperibus, loco illi terminis impositis, ad commanendum ordinavimus. Hæc ipse, et pluscula (113). Admirabilis igitur spirituum, quin et locorum discretor Norbertus, non fertilem terræ glebam. non populi antecepit frequentiam, neque immanis solitudinis salebris, neque rupium asperitate, neque paludum hiatu. instar voraginis abyssi horrorem moventæ, a proposito deterritus, vallem delegit Præmonstratam, situ quidem suo invisam, cultu intractabilem, aspectu formidabilem, at religione S. Joannis Baptistæ, cui exile sacellum in ea eremo vetus Patrum pietas extruxerat, omnino venerabilem. In illo evigilata precibus nocte, arcana divini edocetur consilii; in illo sacratissima Dei mater et virgo Maria luce splendidior, et sole candidior, novæ fabricæ jacienda fundamenta demonstrat, habitum, quo sese, et socios amiciat, exhibet, et robur novello gregi ab Romano hierarcha accersendum denunciât. In illo denique prognostica et multiplici rerum divinarum visione, et beata servorum Dei ad patriam destinatione, valli reapse acquisivit, quod nomine tenus pridem præ se tulit. Platonem celebrant, quod cum locuples esset, — ut cujus Phrygios toros lutosos Diogenes pedibus conculcavit, — villam Academiam ab urbano strepitu remotam, corporum valetudini selegit adversam philosophandi studio. Hoc sapienti consilio, ut morborum conflictu, noxiæ libidinis impetus temperaret, nec aliam, nisi a rebus quas sui discerent, voluptatem persentiscerent. Qui vel ex hoc, loquente S. Hieronymo (114), divinus dici meruit, quod loca carnis saluti contraria, ad philosophiæ sectanda studia deligeret, il. quibus infirmata carne, ejusque ardoribus, qui mentem gravant, imminutus, liberior spiritus ad altissimarum rerum contemplationem exsurgeret. Sublimius accipio S. Norberti consilium, cœlo utique inspirante, quo æternæ lycæum sapientiæ, omni alio excusso delectu, suis præparavit in loco horroris et vastæ solitudinis.

Ex hac origine Virgo deipara et Joannes Baptista decreti tutelares divi, et majori ecclesiæ a S. Norberto exædificatæ assederunt in titulum, quorum deinde per totum hunc ordinem cultus derivatus singulari veneratione conservatur. Et hic quidem præter festa solemnia, inter quotidianas horarum canonicarum preces, matutinum et vespertinum vice patroni obtinet suffragium. Benignissimæ vero parenti, ac optimæ apud Deum advocatæ suæ, cujus formatus auspicijs, et beneficijs adultus, cujus contegente succrevit patrocinio, ut aliquam grati animi partem testatam reponeret, ecclesias suas omnes et conventus Mariano nomini ac honori devotos consecravit. Sacrarum horarum pensum in dies per choros ei publice persolvit, festos ejus dies pridiana inedia præparatos solemniori ritu, et cum octavis, ut vocant, decurrit. Quam candidi ordinis protectricem et patronam singularem pluribus effert Au-

(113) Vide Biblioth. Præm. lib. II, cap. 12, Vitæ S. Norberti.

(114) Lib. II, contra Jovin.

gustinus Wichmans in Brabantia sua Mariana, A
 Aubertus Miræus in Chronico (115), Chrysostomus
 a Stella in Vita S. Norberti, et plures. Memorable est regum Gallix Ludovici undecimi, et Caroli octavi ejus filii testimonium in hæc verba :
*Bum penes mentis nostræ arcana propensius revolvi-
 mus sinceritatem, integritatem, longævamque dura-
 tionem, ac divinam, imo miraculosam institutionem*
Præmonstratens: ordinis : qui magnis jam defluxis
temporum curriculis, mystico spiramine, a beatissima
ac gloriosissima virgine Maria Christi Redemptoris
nostræ matre revelante, per pium illius ordinis Patrem,
primumque institutorem B. Norbertum, virum quidem
vite sanctimonia, multisque coruscantem, clarentem
que miraculis noscitur institutus, atque illi candidus
dicti ordinis habitus, pariter atque locus in pago Lau-
denensi, per eandem beatissimam, ac gloriosissimam
virginem Mariam, ubi Præmonstratense monasterium
præfati ordinis caput et fundamentum construi debe-
ret præmonstratus, unde Præmonstratensem ordinem
sibi nomen assumpsisse multis authenticis documentis,
historiisque probatissimis compertum est : nos
tanto magis ferventioreque desiderio, ad ipsum Præ-
monstratensem ordinem officimur, etc. Datum in pa-
latio Parisiensi anno Domini 1491 (116).

Huic rei firmandæ facit ab auctore et magistro nostro petita professionis formula, qua S. Norbertus primique socii ad cunas vagientis Jesu in Natali Domini, et sinum Virginis matris ad illam leatæ perennitatis civitatem solemnibus votorum nuncupatione, seipsos conscripserunt :
Ego offerens trado meipsum Ecclesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique illius, et promitto conversicnem morum meorum. Et quæ alibi habes (117).
 Vides quemque immobili verborum tenore, quaquæ patet ordo diffusus, ecclesiam suam S. Dei Genitricis memoriæ et cultui mancipatam edixisse? Quod profecto generalim fieri nequivisset, nisi hæc Diva ecclesiis omnibus præstitisset tutelar. Nec a fide dimovet quod plures aliorum a Deiparente sanctoram titulo appellari vulgo meminerim, vel enim prius eorum nomina indita præferebant, quam a Præmonstratensibus susciperentur, vel ob sacra lipsana veteremve sanctorum memoriam inibi celebratam, similibusque de causis, aliis atque aliis cœlitum prænominibus in vulgus circumferri expediebat, cum tamen æquabili jure, et pari vinculo hæc atque illustrior auxiliaris Diva præsideat. Hæc liquidius ab eo tractanda forent, cui beneficia Deiparæ matris, atque obsequia Candidi Ordinis tantæ devota patronæ ex instituto prosequi consilium esset. Fecit nuper ex nostris (118), qui Virginem Candidam Præmonstratensem libro suo inscripsit, nisi quod

A strictior quibusdam videatur, quam pro Ordine Candido titulus ferat.

CAPUT XII.

De Ecclesia Candidæ Casæ, seu Withernæ, cui præfuit Adamus ; ac cathedralibus ecclesiis, a Præmonstratensibus jure Ordinario, et præterordinario inessis.

Cathedram Candidæ-Casæ, in Gallovidia, litus maris Hibernici adjacentis (incolæ Withernam dicunt) a S. pridem Niniano Deo in memoriam S. Martini sacratam voluit; alii episcopum primum insedissee S. Plechelmum, ven. Bedæ in historia Anglicana suffulti testimonio. Et cui gravius ab atero possit accedere? Videndus adhæc Miræus in fastis Belgicis, 15 Julii; Usuardus in suo Martyrologio; et meminit vita S. Switberti apud Surium Kalendia Martii. Ex quibus Plechelmum floruisse anno salutis nostræ 690 Ninianum, imperantibus Honorio et Theodosio, dignitate episcopali effulsisse, atque ex Romanis martyrum tabulis die 16 Septembris an. 432 obiisse (119) dabitur introspicere. Neque ea ex Anglorum fastis petita erroris ausim accersere. At veritatis conciliandæ injecturus vinculum, S. Ninianum episcopum et fundatorem præsedisse. arbiſror, absque firma successorum serie: demum sub beato Plechelmo solemnibus incolarum conventu, et consensu cæterorum episcoporum, infulus illi Ecclesiæ decretas, constanter perdurasse. Multam atque implexam quæstionem quæ reges inter Anglorum, atque Scotorum, eorumque, plurium annorum decursu, intercessit episcopos de primatu, jure metropoleos, immunitate, atque adjunctis largius expendendam ablego ad Polydorum Virgillum (120), Harpfieldium (121), Baronium (122), Gabrielem Pennottum; et nos supra attigimus. Istud de hæc in subsecivis pono, quod nemo in controversiam merito trahat: duos in regno Scotorum post hæc obtinuisse metropolitas. Quorum Princeps in Ecclesia S. Andræ subjectos habet Dunkeldensem, Aberdonensem, Moravensem, Domblacensem, Brechnensem, Rossensem, Cathanensem, Orcadensem. Alter est Hierarcha Glasguensis, quem in sacris agnoscunt principem Candidæ-Casæ, Lismocensis, Soderensis.

Ad Adamum dilapsus, primum e nostris in Candida-Casa religiosi cœtus præfectum: primum in ea Ecclesia, dignitate episcopali sublimem, patenter ac exerte Mauritius a Prato in Annalibus edisserit sub annum 1177. Non pigebit fortassis pauculas lineas relegere (123): *Christianus Candidæ-Casæ episcopus in Galluveja, Scotiæ regione, canonicos suæ ecclesiæ cathedralis, jam regulares in Præmonstratenses convertit, Qua de re ut fundator illius ecclesiæ nominatur in obituaria Præmonstratensi Nonis Aprilis: Vocati sunt ex Viridi*

(115) Lib. III, cap. 29, in præf. Chron. Præm.

(116) Vide Biblioth. Præm., lib. III, fol. mihi 762.

(117) Serm. 5 ad Relig. Vide Brabantia Marian lib. III, cap. 29.

(118) Herdegom Canonieus.

(119) Martyrol. Rom. 16 Sept.

(120) Hist. Angl., l. IX, fol. Mihi 153, et l. XIII Penn. l. II, cap. 36.

(121) Harpfel. Hist. Angl. lib. XIII.

(122) Baron., an. 1194.

(123) Vide Prol. cap. IV.

stagno primi canonici, et ex eis primus prælatus seu abbas datus Adam, seu Edanus, eo nomine insignitus in obituarii ordinis ix vel x Kal. Decembris. Dempsteri de scriptoribus Scotiæ, et vetustiorum monumentorum conspirat sententia.

Vetus manuscriptum Averbodiense distincte et breviter: *Candida-Casa filia Viridis-Stagni. Est sedes episcopalis, et Prioratus; et electio episcopi pertinet ad conventum hujus loci.* Item reponunt auctor Bibliothecæ Præmonstratensis, ac Servatius Lairvelz in sua regularium Optica, statim citandi nec ullus, opinor, probatæ adeo veritatis inibit inficias. Luculentus accedit testis Aubertus Miræus in notitia episcoporum (124): *Candida-Casa, Witherno episcopatus, sub archiepiscopatu Glascoensi, in Gallovidiæ Scotiæ provincia. Fuit olim abbatia canonicorum regularium, in qua sedes erat episcopi, nec is alios habebat canonicos in sua Basilica cathedrali, quam regulares.* Ac de indulta libertate (125): *In Scotiis, inquit, episcopatus sunt exempti per Celestinum secundum, anno 1192, teste Baronio, S. Andree, Glascoensis, Candidæ Casæ: et quos enumerat.* In Catalogo monasteriorum Præmonstratensium regularium Opticæ adnexo (126): *Candida-Casa, inquit abbas Servatius, filia Viridis Stagni, cathedralis ecclesiæ, in qua olim præsidebat abbas ordinis nostri qui etiam erat episcopus a suo collegio canonicorum Præmonstratensium, qui cathedralem illam ecclesiam occupabant, electus.*

At non pigeat quemquam, ab hac ora transmarina, per alias atque alias mundi partes, quasi saltuatim, peregrinari sublimes honoris cathedras, quas a Præmonstratensibus dati episcopi insederunt (127), inspecturum. Prioris occurrunt lustrationis, quas jure ordinario, non alio suffragante cœtu atque auctoritate, quam religiosorum suorum electi suffragiis, Præmonstratenses ascendebant. Neque alii, quod forsitan mireris, in præpositos, decanos, archidiaconos, præcentores, ac id genus majora, minoraque, ut plurimum, delecti officia, quam ex regulari professione. Hæc prius S. Norbertus ad cathedram raptus Parthenopolitanam præserat vestigia: qui non alibi securius et sanctius a pompis obstrepentis sæculi, atque apud suos ratus posse quiescere, collegio B. Mariæ palatio suo archiepiscopali ferme contiguo, translatis ex cujusque placito viginti inde canonicis, suos substituit clericos regulares: *Ut ibi fratribus suis impositis, aliquando a tumultu, qui officio imposito debebatur, paululum spiritum refocillaret,* ait ei synchronus vitæ Scriptor (128), non aliter quam pictores longa intentione hebetates oculos ad specula aut viros colligunt. Præter hanc, et alteram ibidem S. Mauritii, dignitate et primatu sublimiore reliquis,

ab Innocentio secundo in concilio Rhemensi, an. 1151, archiepiscopalem Ecclesiam obtinuit, in quam sui instituti canonicos ex opportuno valeret inducere. Quod, enarrante Alberto Krantzio (129), canonici ejusdem matricis ecclesiæ passi sunt lubenter, atque in ordinem Præmonstratensem redigi, et Norbertini dici. Quas nostri deinde pleno jure, nec interrupta plurimorum annorum successione, in capite et corpore tenuerunt, sequuntur: Havelburgensis ecclesia cathedralis, Brandeburgensis, cathedralis, Raseburgensis, cathedralis in Alemannia Saxonica: de quibus videndus Krantzius (130). Plocensis quæ est cathedralis in Polonia. Belbarchensis, cathedralis in Sclavonia. Candidæ-Casæ in Scotiis, quæ et sanctissimæ Trinitatis ab aliis dicitur, jam meminimus; Rigensis, metropolitana in Livonia, cui decem suffraganei subjacebant, non alterius quam Præmonstratensis, ut aiunt, instituti; Oiscensis, Derptensis, Topatensis, Gerlandensis: Carionensis, Culinensis, Sambiensis, Varmiensis Pomesaniensis in insula B. Mariæ, et Ruthenensis. Adcessit Servatius in suo indice cœmobiolorum, Isagrabiam, cathedralem in Sclavonia, vel potius Pomerania, sanctæ Trinitatis ecclesiam cathedralem in Dacia, atque alias quinque in Saxonia; item cathedrales Rilzmadum, Lucich, Linomam, Imbriam, Aldeberch: in quibus olim præsidebant abbates ordinis nostri, a suo collegio canonicorum Præmonstratensium, quæ cathedrales illas ecclesias occupabant, electi. Quibus Armandis Dabravius episcopus Olomucensis in Historia Bohemica, et Augustinus Olomucensis in Catalogo episcoporum Olomucensium, illud volunt asseritum: viros ex Præmonstratensibus numero plurimos, virtute præcipuos, meritis sublimes in Ecclesia summum gessisse principatum. Refert Chrysostomus a Stella in Vita S. Norberti, apud quem Stephanus cardinalis S. R. E. titulo SS. Joannis et Pauli in diplomate dato Avenatione, Clementis sexti anno decimo ex instrumentis pontificiis, verbis expressis et meditatæ, Præmonstratensibus sexdecim cathedras episcopales plenario ac ordinario jure subjectas, et incorporatas attestatur. Vide Aubertum Miræum in brevi Chronico. Præclara sane hæreditas, si nemo vellicasset. Id ex Alberti Krantzio (131) velim adjectum, nostros tenuisse complures ad ducentos, atque trecentos, et amplius annos, ut signanter de Raseburgensi expressit, primum a B. Evermodo, discipulo quem diligebat Norbertus, deinde præposito B. Mariæ Magdeburgensis, incessam non interrupte a nostris usque ad annum quadringentesimum octogesimum supra millesimum, in epitome Chronica Mauritiij typis evulgata ad annum 1181: *Moritur, inquit, Eskilus quondam Londensis in Dania episcopus, qui suam cathedralem sub-*

(124) Lib. v, cap. 1.

(125) Lib. II, sup. notit.

(126) Servatius Lairvelz in indice Monast.; Miræus in chron. Præm. ad an. 1480.

(127) Vide Biblioth. Præm. I. I, cap. 17.

(128) Cap. 45 Vitæ, et 49.

(129) Lib. VI, cap. 12 metrop.

(130) Lib. XII, cap. 8 sup.; et lib. VII, cap. 50.

(131) Krantz I. VI, 12, metrop.

misit ordini Præmonstratensi, ac ejusdem instituti duo alia cænobia dotavit. In Dania ejus exemplum secutus Tucko episcopus Burgilavensis suos quoque canonicos Præmonstratensem observantiam tenere desideravit, ac perfecit. Veteri et firma manu traditum asservatur (132): *Summa claustrorum, sive monasteriorum ordinis Præmonstratensis: mille abbatia, trecenta præpositura; cænobia vero sanctimonialium quingenta. Insuper in ordine præfato sunt sedecim episcopatus: de his sunt septem archiepiscopi, et novem diocessani episcopi.* Quas Cathedras obivimus, ampliorem adæquant numerum: cupidior observet propius sibi probandas atque improbandas.

Altera nobis perlostratio levissimo obtutu transmittenda: Ecclesiarum, dico, non successione, aut quasi hereditate ut prius: at principum Christianorum, vel cleri ipsius postulatione, ac benevolentia antistites sibi sufficientium delectos. Ex Præmonstratensi gremio, præter beatissimos viros Norbertum ac Evermodum, quorum memini velut e divite penu prodierunt B. Galterus Laudunensis episcopus (133), B. Milo Morinensis, Galterus alter Cabilonensis, Navarrus Coseranensis, Gervasius Sagiensis. Gloriatum Ecclesia S. Martini Laudunensis uti ejus monumenta, Romanæ sedis pontifice maximo Gregorio VIII, B. Godescalco Atrebatensi, Concordato Eduensi, Arnaldo Courensi episcopis. Ecclesia Strahoviensis hic luculentius et splendidius ostentavit decus (134). Septem enim, non interrupta serie, ex familiae suæ alumnis eduxit et suscepit in metropolitana Bohemice cathedra archiepiscopos: quibus octavas accessit beatus Joannes Lobelius. Ad hæc B. Adelbertum episcopum Salisburgensem (135), atque decem secundo partu effudit Olomucenses. Quorum res gestas et nomina brevi sermone non distingam. Delibant ea Aubertus Miræus, et Pagius in sua Bibliotheca. Quod sublime munus tante moderamine, et commendatione gesserunt Præmonstratenses, centum et quinque annorum inviolata successione, ut Vratislaus Bohemorum dux non alios quam Strahovienses canonicos ad eum honoris gradum vulgato diplomate sanciverit assumendos. Quod cænobium idcirco episcoporum seminarium audiebat: ex quo per totam Moraviam episcopi cathedras scandebant. Non memorem Almaricum ex Florentensi cænobio Sidoniensem episcopum in Palestina (136); ex ecclesia S. Judoci in Nemore, vulgo Dommartinensi, Andream Noviomensem; ex S. Pauli Viridunensis monasterio Nicolaum Psaulmeum, apud eosdem Viridunenses summum præsulem, ac concilio Tridentino præsentem; et B. Alberonem ex episcopo Viridunensi in eodem cænobio disciplinae Præmonstratensis sectatorem:

A ex S. Joannis Ambianensis Nicolaum Lagrençum episcopum Ebronnensem et suffraganeum Ambianensem, et S. Augustini ad Morinos Danielem Taispeliem episcopum Gibeldensem, et suffraganeum Morinensem; Flogerum Sagiensem in Polonia: Ecclesias obvias magis notavimus: omnes percurrere morosum foret. De quibus Al. nales Præmonstratenses. Usurpem hic illud lyrici vatis:

*Est et fideli tuta silentio
Merces.*

(HORAT. Carmin., od. 2, vers. 25, 26.)

Hoc ausim assertum dare, Præmonstratenses clericos per hierarchicas functiones grandem gravamque desudasse operam, atque cum reliquis merito certare de palma.

CAPUT XIII.

A *regulari Præmonstratensium instituto alienam non esse majores minores administrare Ecclesias.*

Ne quis statim corrugare, aut aspernari valeat, sublimiores illas velleo cathedras, et carpendo Præmonstratenses ab inferioribus parochiis, quas et jam nunc administrant, signandos duxi potius auctores auxiliares, quam conducendos. Præsent sunt ab auctore nostro probatissime suppetiæ (137): *Quotquot enim in unitate baptismatis et fidei sumus, magni corporis quod est Ecclesia t. te terrarum orbe diffus: sub uno capite, Mediatore videlicet Dei et hominum, Deo et homine, Domino nostro Jesu Christo, in diversitate linguarum, professionum et meritorum, in differentia officiorum et graduum, membra eidem catholicæ matri nostræ, ad honorem præfati capituli, et utilitatem membrorum debemus quidquid vivimus, et sumus, possumus et scimus. Nec eorum, qui in ea sunt, nullo modo debet resistere aliquis, cum obsequium partis auctoritas expetierit totius. Quocirca cum sancta mater Ecclesia et te, ut ejus necessitatibus deservias, idoneum agnoverit, et ad regimen sumum, interpositum electione canonica, assumpserit, et ad hoc te dignum judicaverit, professionis quidem tuæ poteris, ut opinor, locum mutare, et alio, ubi id agas, ad quod te vocavit, cum consensu tuorum, inter quos degis, transmigrare.* Ejusmodi plane fuisse institutum S. Augustini, e quo eminentioribus Ecclesiis alii, atque alii plures cæteris inferioribus præfecti, functiones suscepti præstarent sacerdotii, luculentus testis asserit Possidius (138). A quo non dilapsi Præmonstratenses; imo a Deo destinatos merito dixit Robertus Arboricensis episcopus: *ut lapsus ordo canonicus S. Augustini suas detergeret sordes, suorumque assellarum exemplo meliorem indueret formam.* Id ex divini ratione consilii in Ecclesiis opportune evenisse, ut restauratores calcatae sepi,

(132) Vide Servatium Lairvelz: opt. spec. 111, et indicem monast. Miræi sub finem.

(133) Videndus Guibertus Abbas de Novingento in Catalogo Abbatum Eccl. Laud.

(134) Miræus in Chron. ad an 1126.

(135) Biblioth. Præmonst. fol. mili 317.

(136) Vide Miræum in chron. ad an 1548.

(137) Serm. 7, ad regul.

(138) In Vita S. Augustin., cap. 11: De tuendo celib. tom. II, et apud Laudin. De veteri cler., par. III, cap. 1.

novi buccinatores defluentis militiæ, novi languentium incentores animorum; viri, inquam, spiritus apostolici habentes primitias resuscitati prodirent, docti a Domino quid amore tenerent veritatis, quia officio charitatis impenderent, consensus omnium evincit sæculorum (139). Quod in canonico ordine a vita communi collapsa factitatum, egregie docet Joannes Molanus in libris, quos de canonicis inscripsit (140).

Quinimo beatos effert illos canonicos, et vere omni laude dignissimos; qui non contenti bona vita, et canonico Ecclesiæ officio (141), secundum mensuram donationis, opitulatores esse cupiunt in Ecclesia Dei, scientes hanc esse vocationem suam. Non est ergo, quod aliquis ex eo capite obstrigillet, quod dedignetur, aut potius amplexetur. De Præmonstratensibus loquitur Aubertus Miræus (142), quorum vitam, neque in sola contemplatione, neque in sola actione, sed in utraque positam descripsit. *Habent fere singula hujus instituti monasteria paræcias sibi annexas plurimas, quibus præfecti seu pastores e numero religiosorum dari solent. Quod ut huic ordini pene est proprium, sic et afflictæ Dei Ecclesiæ, in hac tanta bonorum pastorum inopia, quammaxime commodum.* Istud esse proprium officium clericorum, quorum numero censebatur, egregie docet Philippus ab Eleemosyna abbas Bonæ Spei (143), ne videretur, ut ait, id olisse quod erat, et amasse quod non erat. Et Jacobus de Viriaco de canonicis Præmonstratensibus (144): *Parochiales, inquit, ecclesias, et animarum sæcularium curas in propriis personis suscipiunt.* Videndus Martinus Mertz Ecclesiæ Rothensis in Sueviæ canonicus et prior, in singulari tractatu de instituto canonicorum Præmonstratensium (145). Ubi ab omni ætate petitis SS. Pont. placitis lituras a Francisco Suarez, aut quodam posthumo ejus, Præmonstratensibus in suo tractatu de statu et virtute religionis, inspersas absterget. Eidem consonant argumenta quæ Moerbecius Averbodiensis canonicus in Scala sua purpurea demirando censet (146); et festucam quorundam oculis insidere visam exiimit. Videndus præterea Augustinus Wichmannus in Brabantia sua Mariana. Ubi passim et sparsim, quæ eos ducunt, plura; et hanc spiritualis vitæ condituram vitæ contemplativæ et mixtæ; primo et perseveranter S. Norbertum suo Ordini alli-

A gasse disserit. Nec alter, et celebri Tongerloa, mitendus Laurentius Landtmeter, tam in libris de veteri clerico. quam in suis ad regulam S. Augustini commentariis (147), et plures mox citandi.

Neque enim tot summorum pontificum indulta, ac privilegia, neque tot episcoporum placita innumeros in diversis provinciis pastoratus, complures archiepiscopatus, atque episcopatus non administrandos tantum, verum ordinario jure unciendos Præmonstratensibus permisissent, ac ultro potius obtulissent, si ecclesiastici, aut communis juris limites violandi, et transponendi, aut ipsorum instituto dissonum et contrarium fuisset. Gaudet profecto hic ordo amplissimis, iisque plurimis a sede apostolica concessis favoribus, ac privilegiis: quibus enucleandis immorari, quid aliud esset quam Iliada, atque Odysseam remetiri? Coronidis vice quædam adnecto, atque adnoto; ex quibus plura valent erui. Primo non tantum unita, seu quovis titulo, et jure ad se spectantia sed et quælibet beneficia curata impetrandi, ac ea, per suas, officii ex concessione Bonifacii IX, omnimoda potestate munitur. Vide Landtmeter (148) in regulam S. Augustini. Ubi quoad curas sæculares, et simplicia beneficia illam extendit facultatem. Gabrielem Pennottum (149), et Pagium (150) in sua Bibliotheca, Zypæum (151) in Analyticis. Subjacet deinde ordo iste, ut omnes norunt, immediate sedi apostolicæ, exemptus a jurisdictione episcoporum: qua etiam gaudent regulares Parochi, non aliter ipsis, aut officialibus ipsorum quam de sacramentorum dispensatione; de œconomia et moribus, prælati responsuri regularibus (152). Si presbyteros sæculares parochiis suis, ex re nata, substitui contigerit, quod valent: velut precarium honestamentum citra usucapionis damnum, ad pristinæ relabi facultatis arbitrium. Sic plura SS. pont. diplomata cum in bibliotheca Præmonst. edita, tum in archivis monasteriorum asservata. De quibus præter citatos Augustinus Barbosa libro II Juris ecclesiastici, cap. 12; de potestate episcopi, par. III, et apostolicarum decisionum allegatione 105. Tamburinus de jure abbatum (153). Condecoratur deum communicatione, atque extensione privilegiorum ordinum mendicantium, et non mendicantium. Videnda bulla Clementis VIII, et Gregorii XIII, apud Roderiques (154): illius data an-

(139) S. August. De civit., l. XIX, cap. 13.

(140) Lib. II. De canon., cap. 25.

(141) Sup., cap. 24 et 27. Vitæ mixtæ officia.

(142) In Chron. Præmonstr., initio.

(143) De continent. cler., cap. 97.

(144) Histor. occident., cap. 22.

(145) Adnotat., 12 et seq.

(146) In Basil., scalæ purp., § 10, n. 3, et scalæ grad. 3, coll. 2, § 4, lib. III, cap. 29 et 30.

(147) In regul. S. August., cap. 4, n. 8. et cap. 4, n. 10.

(148) In reg., cap. 4, n. 10.

(149) De canon. regul. l. I cap. 72.

(150) Lib. I, sect. 18.

(151) Lib. III, De regul., n. 46, l. v, De apostat's, n. 10; et De privil., n. 4; et cons., can., l. III, cap. 4.

(152) Vide P. Marchant, resol. pract. De regular. casu 2 et 3, pag. mihi 49 et 52; Lairvelz, opt. reg. spec. 44, instr. 19; Vide Chassaing. De privil. reg. per totum; Bibl. Præm., I, III, priv. 74, et priv. 127 et seq.

(153) Tom. II, disput. 5, quæst. 11, n. 23.

(154) Tom. II, quæst. regul., bul. 21, et Greg., bul. 15.

no 1593 hujus 1572. Provinciae primum Hispanicae, ac ille deinde ad instantiam Joannis Lohelii vicarii generalis per Germaniam; hic rogata Joannis Despruetis, praefecti generalis ad totum ordinem expressius derivarunt. Quae deinde confirmavit Paulus V et Urbanus VIII, ad Petrum Gossetium tum praefectum generalem (155). Quae pluribus cupidus lector asserta reperiet apud Georgium Kiene, in tractatu de casibus reservatis Constantiae edito (156). Hieronymum Roderiques in compendio (157). Joannem de la Cruz, De statu religionis (158). Ascan. Tamburinum, De jure abbatum (159). Simonem Porraeum, in compendio indulgentiarum Insulis Flandrorum anno 1650 impresso (160). Et plures. Atque ordinem Praemonstratensem in scribatu Romanae curiae Carthusiensi, Cisterciensi, Camaldulensi privilegii ad censeris testis est luculentus Servatius Lairvels in Optica (161):

*Verum haec ipse equidem spatiis exclusus iniquis
Prætereo, et quae aliis post me memoranda relinquo.*

CAPUT XIV.

Beata mors episcopi Praemonstratensis Anglici, verisimiliter Adami, miraculis illustris. Ex Caesario Heisterbacensi, lib. III, cap. 21 et 22.

Eundem illum accipiendum esse, quem in lucem efferre studium est, cui allubescit, calculum conferat. Cuius est arbitrariae, quod mihi probabilissimae sit conjecturae. Inducunt omnino quae locum, tempus, personam, moresque adjuncta comitantur, ac intime assident. Loci vestigia relegenda non sunt. Anglorum regnum sedem suam fassum audivimus. Consensus temporis cum narratore expenditur, Caesario, inquam, in Heisterbachensi Cisterciensis instituti coenobio anno, praeter millesimum, nonagesimo nono, religione et doctrina celebri. Quis ad ea tempora assurrexisse noetrum inficiabitur, non immemor ad insulas demum provectum anno circiter 1186, quas lustris aliquot tenuisse propensioris est arbitrii. Personae vultum introspectanti occurrit nobilissima progenies regum principumque agnatus sanguis, episcopalis dignitas, doctrinae eminentia, quae reliquis charum et venerandum proceribus ad moderanda regni negotia prouideri consilio admovebant.

Igitur clerici familiares salutis ejus cupidi extreme tunc decumbenti paræneticum insonabant: *Consilii regis interesse solebatis* (162). An rursus cum nostro sit idem Adamus, quem sub hanc aetatem secretioris administrum concilii connotat Polydorus Vergilius, peritioris rerum Anglicarum committam indagini et sensui. Pergo siquidem, ac si patenter oggesserint. Diluendae lacrymis, expur-

A gaudae salutaris confessione sordes, quae ex lubrica magnatum conversatione adhaeserunt. Quibus ipse episcopus: *Non aliter sui coram rege, quam Christus coram Pilato. Hoc quidem dixit et fecit episcopus ille sanctus pro exemplo, sciens scriptum: « Ante mortem confitere. »* (Eccli. 1, 16.) Sic ipse synchronus. Ecce ut nullus locus, nullum tempus viro sapienti vacuum est a laude virtutis; verum ut fluvii per medios aestus maris ferri dicuntur primævae tenaces undae; sic per circumfusos strepitus nullam contrahit ipse animorum salsedinem ex curialium tractatione negotiorum. Occlament alii veterem paræmiam; fraudem sublimi regnare in aula, nec stare quemquam firmiter culmine lubrico. Ilinc noxias rancoris atque invidentiæ aves corrodere jecur, cujusque ad hunc caucasm alligati. Inde palpantes sirenas facultis facile mentibus parare decipulas, innectere laqueos. Ista ego, et plura non diffiteor, non inficior. Neque Platonis de Philosopho gnomen (163). *Revera corpus ejus tantum in civitate agit, aut potius peregrinatur; mens autem et cogitatio hæc omnia parvi, aut nullius aestimat. Quocumque fertur cum Pindaro, terræ infera et cæli supera pervadens, ac dimetiens, et omnem ubique naturam curiose investigans.* Ilinc apud S. Hieronymum: *Ex Philosophis jugem mortis meditationem primus extulit Pythagoras* (164): *quotidie de carcere corporis absentem educere animæ libertatem. Hanc meditationem neque in aula frequentia vir sapiens (si quando interesse necessum est) dimittit. Incertum novit quo quemque loco mors expectat* (165): *itaque ipse illam omni loco exspectat. Ad meditari libertatem dicit.* Qui enim mori didicit, servire didicit: supra omnem potentiam est, certe extra omnem. Hanc philosophiæ partem e cælo noster episcopus acceperat. De quo habemus: *Quotidie solitus fuit mundare conscientiam, nec differre confessionem suam de die in diem* (Luc. XII; 37). O servum beatum, cujus januam pulsans Dominus invenit vigilantem.

Sanctus præsul digesta insecutus exempla Patrum, inter Christianorum regum consessus ex dictamine charitatis multorum utilitati consulebat; aulae illecebras, adjacentia vitia nesciebat. Quin ut tela amiantina ignem patitur ad splendorem; ipse palatia ad virtutis communionem atque incensionem. Scitum est illud S. Norberti, quod ab optimo parente imbiberat bonus filius. Illum viri principes velut melioris sæculi instrumentum, sana prorsus, et matura depromentem consilia, atque ipse Lotharius rex primum Saxonum deinde Romanorum imperator Augustus (ut habent gesta) imprimis diligebat virum Dei Norbertum (166): *eo quod ejus con-*

(155) Biblioth. Præm., l. III, priv. 150; priv. 152; priv. 145, etc.

(156) Par. 3, cap. 8, n. 11.

(157) Resol. 116, verb. priv. comm., n. 44.

(158) Lib. II, cap. 4, dub. 1, concl. 3.

(159) Tom. I, disp. 17, n. 16 et 20.

(160) In præf., fol. mihi 14.

(161) Spec. 111, instr. 5, et Biblioth. Præm.,

l. I, cap. 13.

(162) Hist. Angl., l. XIII, n. 20.

(163) Plato, in Theat. apud Liss., 2, marud., disert. 2.

(164) Adversus Ruffin.

(165) Vide Senec., epist. 26.

(166) In vita S. Norb., c. 52.

illis, quæ strenuitate et providentia pollebant, A assidue utebatur; et quia ab eo celestis dulcedinis potum hauriebat, et pane divinæ refectionis quotidie reficiebatur. Quo consulente (167) cum gravissima regni tractabat negotia, tum spiritu prophetico complura ab eo prænuntiata accipiebat. Erat autem ipse Lotharius, docente synchrono, strenuus belli ductor præcipuus in armis, providus in consilio, terribilis inimicus Dei, et sanctæ Ecclesiæ, veritatis amicus, justitiæ socius, injustitiæ inimicus. Vident ut æquabili tenore mentem irrigant, fovent, atque roborant sanctorum, quos vere sapientes dixeris, consilia; quorum multitudo est sanitas orbis terrarum (Sap. vi, 16).

Ab exemplo episcopi obiter assertam velim exomologesim, seu peccatorum confessionem, hominibus vice Dei factam, inter necessaria lapsis, et sacrosancta reconciliationis symbola, stabiliter in Ecclesia catholica repositam et conservatam. Quæ virtute a Christo institutore derivata, quod gerit externe, latenter et potenter operatur in anima. Ut quod corde poenitenti et humili, ad hoc spontaneum tribunal homo detulerit expiandum; de eo non confundatur, cum loquetur inimicis suis in porta. Norunt Christi fideles, qui in via hac mortali divinam adinventionem, et salutare multorum lapsuum habuerunt retinaculum. Qui præsentissimum id expurgationis semper coluerunt amuletum; multarum impræsentiarum virtutum gymnasium. *Mirrentur qui volunt (verba assumo maximi et SS. pontificis [168]) in quolibet justo castitatis continentiam; mirentur integritatem justitiæ; mirentur viscera pietatis: ego non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia opera virtutum. Hanc criminibus dituendis necessariam, quotidianis et venialibus defectibus commendabilem, non absque immodico pietatis quæstu orthodoxa frequentat Ecclesia. Ubi reus ex humanæ cujusdam angustia verecundiæ, et contriti cordis submissione, quæ comitatur, facile noxarum damna eluit, atque divinæ amicitiae societatem conciliat. Hac bolide suprema ratio in seipsam collecta, ad instar præsentis Navarchi, inscrutabilia alias vada propriæ tentat confidentæ, profunda incontinentiæ, prærupta avaritiæ, ut si quæ impegerit in naufragandi discrimina, volatili cogitatione, labili locutione, vel pravo opere, vela colligat, rectumque ad salutis portum teneat cursum. Nec aliud expedit compendium ad Christianæ philosophiæ arcanum: quo seipsum nosse, id est, animum, et quod ab eo geritur, jubetur. Ubi discernat quid valeat divino munere, et quo labascet ex propria infirmitate.*

Multus in hac exomologesios doctrina, sparsim in scriptis commendanda antistes noster; at sanctior et studiosior in ejus boni operatione. Cui

(167) In Vita S. Norberti.

(168) S. Greg., lib. xii, moral., cap. 14.

(169) In Vit. S. Fulg., cap. 3

utique pietas in corde firmior, quam in ore: hanc benefactis satius exercendam ducens quam per conquisita verba prædicandam. Multum alienus ab his quos castigat Apostolus: *Qui alios docent, et seipso non docent (Rom. ii 22).*

Qui etiam post mortem, ait Cæsarius, miraculis claruit. Ne singularius discussa evolvam, caligo, fatior, actorum intercipit, et ne disquiram, liget necessitas. Penes auctorem mea est fides miraculis a morte præsulens illustratum. Quod certius, et securius affirmate loqui liceat (169): *Mirabilia non conferre homini justitiam, sed hominum notitiam. Quisquis autem hominibus fuerit notus, nisi fuerit justus, ad æterna perveniet supplicia condemnatus. Ille vero qui per misericordiæ celestis opera justificatus, in conspectu solius Dei vixerit justus, etiam parum sit hominibus notus, beata sanctorum gaudia percipiet coronatus. Neque enim a sanctis Dei hominibus præter datas naturæ leges aut supra statum illud moderamen, miranda quævis ad sui commendationem; sed ad alienæ necessitatis levamen, et cæterorum commotionem nocentur patrata; apud posteros tamen famæ splendorem, ut gemma auro atque odor balsamo, in longum diem propagatura.*

(170) *Audi episcopi cujusdam verbum bonum, verbum sanctum, verbum memoria dignissimum. Sicut didici a quodam abbate, nuper in Angliâ defunctus est episcopus ordinis Præmonstratensis, vir bonus et magnæ religionis. Hic cum ageret in extremis, nec confessionem requireret, dixerunt ei Clerici sui: Domine, debilis estis valde, quare non facitis confessionem vestram? Respondit episcopus: Non faciam. Illis verbum exhortationis repetentibus adjecit: Putatis stolidi quod usque ad hanc horam distulerim confessionem meam? Dixerunt ei iterum: Consiliis regis interesse solebatis. Quibus iterum respondit: Non aliter fui coram rege quam Christus coram Pilato. Hoc quidem dixit, et fecit episcopus ille sanctus pro exemplo, sciens scriptum: « Ante mortem confitère. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis vivens, vivus et sanus confiteberis, et laudabis Deum, et glorificaberis in miserationibus illius (Eccli. xvii, 26). » Quotidie solitus fuit mundare conscientiam, nec differre confessionem suam de die in diem, sicut multi faciunt. Qui etiam post mortem miraculis claruit.*

CAPUT XV.

Elogia regulæ S. Augustini: cui servandæ oratio et lectio.

Quia Præmonstratenses sub regula S. Augustini ex professione, libet aliqua de ea notare cum nostro Adamo. Inter plures regulas quas a Patribus Latinis acceptas religiosi cœtus sequendas ample-

(170) Ordo narrationis ex Cæsario Heisterb., lib. iii. rerum memor., cap. 21 et 22.

ctantur, sicut ea, quam beatus Augustinus clericis A
 suis tradidisse dignoscitur, prima tempore, sic dig-
 nitate habetur potissima, *observatione* facillima, di-
 cretione præcipua, auctoritate suprema, mandatis
 suis ordinatissima, rebus præstantissima, speculum
 vitæ, lex disciplinæ ecclesiasticæ, perfecta actionum
 norma, futuræ ac beatæ vitæ aurora, splendida cle-
 ricorum cynosura, expressa spiritus apostolici forma
 quam inspexit S. Norbertus, et laudavit in paucis
 compositam, in multis tamen dispositam. Si ex eo re-
 gula vocis suæ trahat originem, vel quod recta sit,
 vel recta ducat, vel regat, aut recta faciat, quid rec-
 tius, quid ordinatius haberi possit, quam in eo
 propositus ordo disciplinæ? quid nos hominibus
 magis venerandos, quid in mente magis quietos, B
 quid reddat Deo magis acceptos, et rectos corde?
 Verba sunt sanctissimi legislatoris ad beatum Nor-
 bertum: *Ecce habes regulam, quam ego conscripsi, sub
 qua si bene militaverint confratres tui, filii mei, securi
 Christo astabunt in extremi terrore iudicii. Ergo, (inquit
 S. Norbertus, ut refert scriptor vitæ ejus [171], quem non
 alium accipio, jussu, si non stylo, quam B. Hugonem,
 discipulum ejus, et successorem in regimine), quia de
 dilectione, quia de labore, et de abstinentia escæ, et
 jejunio, de vestitu etiam, de silentio, de obedientia,
 et quod invicem honore prævenire debeant, et patrem
 suum honorare, evidenter hæc regula determinat,
 quid est quod amplius alicui regularium, ad salutem
 obtinendam expediat?*

Et sodes, cur ipsius caput regulæ tam benigne,
 tam tenere exhibet mandatum dilectionis? An quia
 tam eam, quam demonstrat, vult etiam sectatores
 suos insistere sublimiorem viam? *Quia, inquit (172),
 ista præcepta sunt principaliter nobis data. Principaliter,
 quia in eis tota lex pendet et propheta (Matth. xxii,
 40): principaliter, quia quidquid præcipitur, in sola
 dilectione solidatur quæ omnibus proposita, cætera
 præcepta obligat (173). Principaliter, quia salubre
 tibi noveris quidquid agis, si charitatem habueris.
 Principaliter, quia: *Habe charitatem, et fac quod vis,*
 inquit alibi S. Augustinus (174). Princi- aliter, quia
 totius exercitii spiritualis, sive ut Deo placeamus,
 sive ut proximo succurramus, causa et origo utriusque
 debet esse dilectio. Princi- D
 paliter, quia Dei et proximi dilectio sicut universalis
 aliis virtutibus statim tenet sublimiorem, ita et præ-
 cunctis locum in nobis debet habere priorem. Princi-
 paliter, quia non tantum prius, sed et plus dili-
 gendus est Deus, ut in amore nostro non tantum
 proximum nostrum præcedat in ordine, verum
 etiam excedat in mensura quantitatis. Demum, lo-
 quente magistro Adamo nostro (175), *principaliter
 ista nobis præcepta data sunt, quia sicut illa, cujus sunt**

*A præcepta, cæterarum virtutum obtinet primatum, ita
 et hæc ejus præcepta aliorum in se habent principatum
 præceptorum. Aptè quoque Pater et advocatus noster
 beatus Augustinus in primo capite illo, et in ipso mox
 exordio regulæ suæ, de dilectione Dei et proximi
 facit mentionem, utpote quam novit universi, cui de-
 bemus insistere religiosi exercitii, et causam, et ori-
 ginem, ut incipiatur; et formam, et rectitudinem, ut
 ordinetur; et augmentum, ut crescat; et constantiam,
 ut maneat; et finem, ut sine consumptione consum-
 metur.*

Spiritualis itaque Pater, quasi aquila provocans
 pullos suos, et super eos volitans, jam non in carne
 vivens, sed spiritu, viam spiritualem sequacibus suis
 complanat. Fructus Spiritus sunt, referente Apo-
 stolo: *Charitas, gaudium, pax (Gal. v. 22)*. Hinc præ-
 misso dilectionis Dei mandato ante omnia, utpote
 quod sit honorum omnium principium, causa et finis;
 et proximi, ut non quidem in ipso, sed cum ipso
 gaudeamus in Deo, methodo prorsus eximia subster-
 nit mandatum alterum de sincera concordiæ unitate
 in animo, et abiectione proprietatis in usu rerum
 temporario, sui que abnegatione perfecta. Etenim,
 amabo te, quandiu stabit inviolata dilectio Dei et
 proximi, ubi quidem multi habitant in una domo,
 deest tamen unitas in animo? quandiu persistet
 ærena pacis unitas, ubi strident frigidæ illæ voces,
 meum et tuum; ubi, inquam, dominatur abusus
 proprietatis, ubi exsulat rerum communio; ubi negli-
 gitur necessariorum distributio, ubi perturbat ordi-
 nem affectata personarum acceptio? Non stabit, in-
 quam, nec quisquam poterit statuere eam. Sapien-
 tissimus ergo legislator, volens nos sanctos, volens
 nos jucundos, volens nos quietos, ante omnia sub-
 sternit fundamentum geminæ charitatis; mox deinde
 glutinum firmissimum astruit animorum, per con-
 cordiam unitatis; non in carne, per concupiscen-
 tialium mollitiem; non in mundo, per curiositatem
 mundialis lætitiæ; non in diabolo per tumorem ar-
 rogantiæ, sed in Deo, per legem charitatis. Ipsa si-
 quidem charitas nos sanctos, ipsa animorum con-
 cordia jucundos, ipsa æqualis rerum communitas
 dat esse quietos. *Et, o vita sancta, inquit auctor
 (176), jucunda, quieta? Siquidem sancti sumus dum,
 Deum medullitus, et proximum amamus. Bonam ni-
 hilominus jucunditatem, et jucundum bonitatem nan-
 ciscimur, dum in unum habitamus, et unum dicimus
 omnes, nec sunt in nobis schismata. Suaviter quoque
 requiescimus, dum duo hæc verba tollentes de medio,
 meum, et tuum, phylargyriam peculiaritatis largitate
 commutamus communionis.*

*Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis
 Cum multis unum convenit, atque placet.*

(171) In append. Cappenb., cap. 5 Vita S. Godefrid. Vitæ ejus cap. 24.

(172) Adamus noster serm. 8, ad relig.

(173) Greg. Homil. 27, in Evang., et congrue.

(174) Aug. De disc. ecclesiastica

(175) Serm. 8 ad relig.

(176) Ubi supra.

Sed tamen hæc exhibenda modo sunt fœdera amoris, A præceptorem suum tenere diligit, devotè recolat, sedulo veneretur. Ipse quippe est decus, et forma hujus nostræ professionis, iose est speculum, et regula nostræ religionis.
Ut solis pax hæc sii tribuenda bonis (177).

Multus, imo nimius sim analogicarum rationum per totum regulæ contextum indagator, commentatoribus illud operæ pretium est. Istud huc potius facit, quod plures sunt regulæ, quas cœnobiurum præfecti alumni suis scripserunt sapienter, cum ipsi publica sanctitatis nota eximii non essent; alii vero sunt legislatores (178), quos vitæ sanctimonia, non item commendat sapientiæ sublimitas: atque alii demum, qui sanctitatis juxta ac sapientiæ opinione celebrantur, non pollent tamen eminenti quadam auctoritate, nulla dignitatis effulgent amplitudine. Et cum omnibus laudis suæ sit æstimatio propria, ilius procul dubio est excellentissima, qui omnium nomina encœniorum conglobata teneat. Cujus, inquam, placita sapientiæ sale condita conspersit testata virtus scriptoris; eminentis personæ commendat sublimitas, et receptæ auctoritatis pondus confirmat. Ejusmodi profecto est regula beatissimi Patris Augustini rerum divinarum humanarumque cognitione expertissimi, vitæ sanctimonia celeberrimi, doctoris et episcopi in Ecclesia catholica maximi.

Fateor complures in Ecclesia doctores insigniter novisse scientiarum nervos, atque hos quidem expandisse vela allegoriarum, illos demisisse antennas in enodandis Scripturarum involucris, istos obturasse rinas maledicorum gentilium, vel obstinatas compages destruxisse hæreticorum; alios autem nunc in malos ascendisse, et per homilias prospexisse salutem credentium; nunc per foros discurrendo, quemvis sexum, ætatem, ordinem castis moribus ædificasse; nunc vero sentinam exhauriendis profligasse vitiiis, et pravis affectibus depurasse corda populorum: Aurelius Augustinus assidens clavo in puppi Ecclesiæ, omnium exercet munia, omnium fationes sustinet, omnium sudores deterget, omnium gressus, lacertos, operas confirmat, tuetur, attemperat (179): placidissimus omnium, et laboriosissimus, otiosus in hoc negotio, et negotiosus in otio. *Post apostolos enim (gratificante parenti suo ven. Philippo abbate Bonæ-Spei) quorum doctrina fulget Ecclesia, dispensandi verbi Dei primus refusit gratia, vere imitator apostolicus, doctus scriba, doctor catholicus. Multos libros cum adhuc esset laicus, multos presbyter factus, plurimos vero episcopus dictavit, quos incorrectos ante obitus sui diem diligenter retractavit. In hoc enim studio totius ætatis suæ tempore seipsum infatigabiliter exercitavit (180); in hac palestra sudavit, et alsit; in hoc gymnasio decertavit; in hoc (pace sanctorum, qui tunc et deinceps fuerunt dixerim) plus omnibus laboravit. Ac alibi: Ul mihi videtur, non mediocriter arguendus est culpa, qui clericum profitetur, nisi Augustinum*

Sanctus Gregorius in libris Dialogorum (181) res præclare gestas a beato Benedicto, qui Patris Monachorum nomen invenit, commemorans: *Hujus, inquit, si quis velit subtilius mores, vitamque agnoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterii illius actus invenire; quia sanctus vir non potuit aliter docere quam vixit.* Insigne testimonium vitæ et doctrinæ. De sancto Augustino in Vita ejus scribit venerabilis abbas Philippus dictus ab Eleemosynis (182): *Servos Dei, quos ad regulariter videndum collegerat, tantis moribus instruebat, ut eorum continentia, paupertas, obedientia multos longe lateque accenderet ad deserendum propria, et convolandum in unum; ubi omnia omnibus essent communia. Ut autem hæc religio non solum apud præsentés, verum etiam longe post futuros sine defectu posset consistere, sanctæ institutionis regulam eis studuit scribere. In qua eleganter expressit quid facere debeat subditus, quid vero præpositus, quid omnibus conveniat generaliter, quid singulis specialiter. Ne quid vero horum possit aliqua oblivione negligi, semel eandem in hebdomada regulam mandavit legi, ut haberent tam prælati, quam subditi fidele communitorium, et nullus eorum aliquod prætenderet excusatorium. Eis etiam, quos docebat, totius religionis formam seipsum exhibebat. Erat, sicut scriptum est, in illis quasi unus ex illis, cultu et habitu similis, sola differens episcopali dignitate, non fraterna, et interna humilitate.* Multos, fateor, ex anachoretis, atque eremitis ad monasteriorum claustra transtulit regula B. Benedicti, plures e sæculo ad vitæ communis exempla pertraxit, plurimos e cœnobitis in sancto proposito firmavit, et quasi semen Abrahæ, aut stellæ cœli multiplicati sunt nimis. Non tamen ea in quoquam inferior, quæ est S. Augustini, qui et ipse magnus Pater clericorum appellatur, qui jam pene oblitterata vitæ communis vestigia, pridem ab apostolis formata, ac in eorum actis expressa, restituit; primitivæ Ecclesiæ instituta mire extulit, sanctioris vitæ et disciplinæ evangelicæ legem revocavit, et per orbis universi partes mirifice propagavit. Fusius hæc demonstrata complectitur Gabriel Pennottus, in Tripartita Historia canonicorum regularium, et ex eo Joannes Pagi in Bibliotheca Præmonstratensi; Landtmeter, De veteri clerico Quos si libet, videbis.

Hæc ipsa est, inquam, salutaris conversandi ratio, quam abundanti illius Spiritus musto ebrii, et fervidi a divino haustam Magistro primis discipulis propinarunt apostoli: hæc trita evangelicæ perfectionis semita; quam ipsi sequacibus deinde compla-

(177) S. Prosp., epigr. 29.

(178) Vide Umbertum, Comment. in reg. S. Augustini initio.

(179) Cap. 27 Vitæ ejus.

(180) Cap. 31 Vitæ.

(181) Lib. II, cap. 36.

(182) In Vita S. Augustini, cap. 26.

narunt, quam toto orbe Christiano ab initio frequentatam in hunc diem conservat, et commendat Ecclesia catholica. Hoc sublime institutum oraculorum suorum placitis mirum in modum prædicarunt et consecrarunt summi Romanæ Ecclesiæ antistites (183). Urbanus primus vitam appellavit *Ecclesiæ primitivam apostolicis institutam doctrinis*. Benedictus duodecimus: *In primitiva Ecclesia exortam, a sancto Augustino sacris institutionibus stabilitam; Sixtus quartus: Primorum christianæ religionis clericorum norma, traditionibusque fundatam*. Plura alii; ego ex ore trium verbum confeci. Quis autem dubitet, inquit Umbertus, vitam apostolicam vitæ cunctorum **Q**uærentium præferendam? Antiquitas etiam multum confert ad laudem Scripturarum; quia quanto antiquior, et quanto per plurimum legentium examen transiens non passa calumniæ, tanto iudicio plurimum approbatur. *Cum ergo Regulam beati Benedicti multis annis præcesserit, et per tot virorum illustrium, et conciliorum iudicia transierit, quis audeat eam modo calumniari?* At, inquit aliquis, beati Augustini regula sua brevitate quibusdam restrictior et minutior visa est. Esto quidem; sed nunquid legem brevem esse oportet, quæ, attestante philosopho, jubeat, non disputet? *Qui jaculari alium docet* (inquit Justus Lipsius) (184) *satis habet manum, oculosque dirigere ad certos quosdam scopos; ille deinde arte ea utitur in quocunque loco aut intervallo; sic animus qui semel principia ista firmiter hauserit, facile ad alia transfert, nec monitorem in singulis requirit. Semen quamvis exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit; sic itidem breve monitum in bona mente*. Aliorum sunt leges quæ magna ex parte circa operas externas distentæ præscribunt exercitationes corporales; hæc unam pietatem conciliat, quæ ad omnia utilis est. *Omnia sine ulla exceptione, referente Magistro Adamo* (185), *quæ in libello scripta sunt, de spirituali animæ decore disserunt, et quomodo interior homo noster virtutum spiritualium ornatum, quo decoratur, acquirat et conservet, ostendunt*. Et ipse sanctissimus doctor: *Donet autem Deus, ut observetis hæc omnia tanquam spiritualis pulchritudinis amatores*. *Oratio est Patris nostri*, inquit commentator (186), *circa ipsa extrema regulæ suæ orantis pro nobis, et optantis nobis*. Ecce primum servandæ regulæ, et propositi sui Deo reddendi adminiculum, oratio. Sed quid orat, quid, quæso, optat? ut bono Christi odore de bona conversatione fragrantem, non simus sicut servi sub lege, sed sicut liberi sub gratia constituti. *Et rectus quidem ordo, quo nos pius affectus Patris exhibet puros, deinde testimonium conscientiæ securus interne, et bona opinio externe commendatos, post hæc sancta nos reddit conversatio justos*. Imo hoc unum **C**oncipiat potius, ut in ornatu sacerdotis cæteris sanctis vestibus casula superposita, curramus per excellen-

(183) Vide Mauburnum in venatorio canon. Et Landtmeter De veteri clerico, lib. 1, parte III, cap. 2 et seq. SS. pontificum De conciliorum decretis. Comment. in reg. S. August.

Atiorem viam, omnis consummationis videntes suem, latum mandatum Domini nimis; parati ad omnem voluntatem illius, non jam ut servi a facie Domini timentes, sed ut filii ad Patris præsentiam suspirantes. Finem itaque hujus regulæ committe principio, et ultima primis; una fundat omnia charitas, connectit media, consummat postrema. Ipsa tola lex est, et prophetæ. *Et, quæso, quid aliud quam charitatis flammæ ore, vel stylo poterat cor illud prorsus exæstuans evaporare, quod charitas Christi vulneraverat, cujus gestabat verba in visceribus suis, et exemp'a servorum Dei, quos de mortuis vivos fecerat, tanquam carbones vastatores? Et quoniam, ut ad præmissa legislatoris nostri verba aptissime perpendit Umbertus, boni doctoris est non solum studere sapientiæ, ut sciat quid doceat; **B** et non solum docere verbo vel scripto, sed et dare operam, ut observetur quod dicit, ut proficiat; quia vero non est seminantis, nec teriæ satæ fructum producere, sed Dei solius: ideo recurrit bonus doctor super hoc ad orationem*. Recurrit ipse, et præcurrit nos exemplo, ut sciamus omne auxilium abs Deo, et disponamus ascensiones ad eum, in corde nostro, in valle lacrymarum. *Sicut* (inquit Hugo Victorinus ad verba regulæ proxime allegata) *qui seminant, si hoc operire dissimulaverint, veniunt volucres, et totum quod seminatum videbatur, diripiunt; ita quidem isti, qui in agro cordis sui semina verbi Dei, psallendo, legendo, prædicando asperserint, nisi postea orando in corde clauerint, et quodammodo sepelierint, veniunt volucres, id est cogitationes hujus sæculi valatiles, inanes et vacuæ, et rapiunt quod in carne fuerat seminatum*.

Alterum nobis subsidium statuit prudentissimus legislator a studio lectionis. *Ut autem, in hoc libello quasi in speculo possitis conspiciere, ne per oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur*. Ecce speculum habes, ad quod mores tuos componas, in quo crebriori intuitu faciem tuam introspectas, et quæ læda aut pulchra deprehenderis, merita castigatione, aut approbatione recenseas.

Quid aliud autem est speculi inspectio, quam atenta regulæ lectio? *Per ipsam siquidem, ait noster Adamus* (187), *inter dona cætera duo quædam nobis conferuntur insignia; quia et eorum, quæ eatenus ignoravimus, nobis infundit agnitionem; et memoriam nostram reddit tenacem. Confert siquidem nobis claritatem instructionis, et negligentiam nihilominus oblivionis alienam a nobis reddit assiduitas hujus, de qua loquimur, lectionis*. Adde quod sicut aspectus noster a circumfuso aere lumen accipit; ita internus mentis oculus ab usu crebræ lectionis. Et novit is rectius quanta sit magnitudo peccati, reverentia Numinis, æstimatio virtutis.

Hinc Præmonstratenses assiduam regulæ memoriam, quasi jugem speculi inspectionem ob mentis

(184) Vide Just. Lips. præf. ad polit.

(185) Serm. 12, II par.

(186) Ibidem.

(187) Serm. 12, ad relig.

oculos posituri, post divina officia (puta primam ex horis canonicis) lecto, uti moris est, Martyrologio, ubi ex officii Romani ritu consequitur lectio brevis, partem ipsi regulæ S. Augustini prælegere consueverunt. Ac dominica quidem die, de dilectione Dei et proximi; feria secunda, de concordia et necessariorum distributione; feria tertia de oratione et attentione; feria quarta, de temperantia in victu, et lectione sub refectionem; feria quinta, de modestia in habitu exteriori; feria sexta, de fugiendo litigio; Sabbato, de obedientia ac moderamine prælatorum.

Quem morem peregrinum non esse, aut anenum ab instituto canonico, luculentus testis est Joannes Molanus Lovaniensis professor eximius in libris quos de canonicis inscripsit (188). Pauca ex eo verba transumpta damus. *Veteres illi et venerandi nostri majores longe plenius quam nos meditabantur Christianam vitam, perpetuam pœnitentiam, ut concilium Tridentinum loquitur esse debere: ideo ipsi omni die sub finem primæ horæ canonicæ ad conventum capitularem ire solebant: ubi primo legebatur Martyrologium; secundo memoriæ defunctorum; tertio unum caput regulæ. Iis autem peractis, in capitulari conventu, si quæ corrigenda erant, tractabantur. Cujus rei brevis mentio est in concilii Moguntiaci statuto nono, ubi inter alia legitur, ut canonici clerici singulis diebus mane primo, ad lectionem veniant, et audiant quid eis imperetur. Quæ singula apud Præmonstratenses, et plerosque regulares incorrupti moris atque observationis esse, nemo facile diffiteatur. Hunc namque S. Norberto primisque parentibus in Præmonstrato funiculo fuisse distributionis; hanc ingentem, et selectam partem desudantium sub jugo suavi Christi Domini, et religiorum funiculo triplici ad crucem ejus, vitæ nimrum spiritualis atque asceticæ apud clericos præsertim, et canonicæ professionis homines et elanguidæ, nedum emortuæ, studia restaurare, edisserunt, qui noverunt, ac propius inspexerunt. Occurrit venerabilis Guibertus abbas de Novigento (189) tempore, territorio, dignitate compar, commentarios suos in prophetas ei inscribens, sub primis hisce, quas damus, lineis: *Amantissimo Patri, et venerabili Domino, universa charitatis affectione colendo, totius sanctæ interioritatis vero cultori, ac veræ discretionis magistro NORBERTO, frater GUIBERTUS monachus nomine, peccator operibus, prosperis quæ, suorumque gaudere successibus. Juxta habenda quæ in Appendice operis ejusdem ab Hermanno monacho, deinde abbate S. Martini apud Tornacenses, sancti Norberti mundano fastu, dehinc vitæ sanctiori militantis in Præmonstrato teste oculato, et luculento, pluribus atlexuntur (190). Levandæ satiei pauca hæc legis: *Nescio quid alii sentiant, mihi videtur verum esse, quod plurimi asserunt, a tempore apostolorum nullum fuisse, qui tam***

brevi temporis spatio, sua institutione tot perfectæ vitæ imitatores Christo acquisierit. Apud quem compositus Bernardo Claravallensi Norbertus præfertur in pluribus; at charius mihi dixerim, non æquanda, non disceptanda; at celebranda, atque imitanda sanctorum Patrum gesta et merita.

CAPUT XVI.

Commentatores in S. Augustini regulam celebres: et quomodo ea S. Norberto tradita.

Per celebres in S. Patris Augustini regulam commentatores Hugo a S. Victore, atque Umbertus quintus ordinis prædicatorum magister generalis, scriptores clarissimi in multorum manibus, atque oculis non sine immodico virorum spiritualium fructu, ac quadam interna orexi versantur. Et ille quidem in tantum divinis Scripturis eruditus priscorumque Patrum in omni litteratura existit æmulus, ut alter ævi sui Augustinus audire meruerit. Ingenio utique adeo subtilis, ornatus eloquio, nec minus conversatione, inquit Trithemius (191), quam eruditione venerandus. Hic autem cum quinto loco ordinis sui magisterium, summamque gessit præposituram, nihil magis dulce habuit quam in Scripturis sacris meditari, atque ad religiosæ perfectionis apicem, quo impigre ipse enitebatur, aliis secum viam complanare. Declamator egregius, inquit idem Trithemius, vita evangelicus, conscientia purus, actione præcipuus, eloquio dulcis, et ad persuadendum idoneus. Floruit ille sub annum Christi centesimum tricesimum; hic vero ducentesimum quinquagesimum supra millesimum. Ille, ut commentarios legenti patet, sermone tersus, sententiarum acumine amœnus, alias constrictus, et paululum minutus. Hic dictione largior, et familiarior, stylo tamen aliquantulum inferior, et aliubi, ut videtur, remissior; a multorum tamen usu atque experientia, morum religiosorum sedulus inspector.

Horum medius Adamus noster, quin potius vicinus ætatis Hugonis Victorini anno admodum Septuagesimo et octogesimo supra millesimum centesimum commentarios suos in beatissimi Augustini regulam efformavit, ac facile amborum laudes, qui inde celebrantur adæquavit. Sic totus mentem lectoris ingreditur, tam industrie distorta corrigit, tam solide recta confirmat, totamque virorum religiosorum actionem ad perfectæ virtutis arcem transfert. Sic ipse revelat sensus suos. Sic aperit mysticos sinus Scripturarum, et spargit passim sapida ac salutaria quædam monita, quæ nunquam sine desiderio, nunquam sine fructu dimittas, quæ hoc agant, quod non agunt; plus dicant, quam sonant; sic utique in ipsos affectus se insinuant. Sed præterea, quam tota elocutione sua gravis, judicio sanus, densus sententiis, stylo placidus, et compar Patrum orthodoxorum, quorum passibus atque ornatu incedens multis post se parasangis Umbertum relin-

(188) Lib. 1, cap. 11.

(189) Prodiit Parisiis ann. 1651.

(190) De mirac. S. Mariæ Laudun. l. III, cap. 7.

(191) In catal. Script. eccles.

quit, atque in eo Hugonem videtur transcendere, quod is restrictum omnino, et summarium agit interpretem, noster autem oratorem undequaque absolutum: qui per sermones ideo voluit incisa dictionis suae membra, ut corporalis praesentiae vices e suggestu usque sustinet, suos coram alloqueretur, atque hac ratione pondus verbis suis acrius, et voci suae vocem virtutis conciliaret. Habet enim nescio quid energiae viva vox; ac in discipulorum aures, ab ore doctoris transfusa sonat fortius, atque inflammatur vehementius. Sic ferme noster (192-206): *idcirco, inquit, per sermones distinximus, ut eorum sic quasi praesens allocutio legentium, et illustret intellectum, et inflamet affectum, quatenus eorum nihilominus competens incisio, et fastidium auferat pigris, et desiderium conferat studiosis* (207). Ab his alii, fateor, diligentes expositores, uti Gilbertus Sancti Rufi abbas, quem citat Umbertus (208); Augustinus Ticinensis, Joannes Trullus, Riccardinus apud Pennotum, et alii. Sicuti non inferioris aevi, ita nec dignitatis fortassis fuerunt, at quoniam nuda nominum cognitio ad me pervenit, de iis nihil arbitrandum habui.

(209) E nostris laudem non vulgarem hic promeritus est Eustachius Lensius doctor theologus Ecclesiae Vicontensis canonicus, ac deinde Vallis-Serenae et Christianae in Gallia abbas, qui, ut ipse ait, regulam canonicam per regulas canonum exponendam ratus Gervasio primati ordinis Praemonstratensis (qui floruit tempore Honorii tertii cuius praeminentiarius fuit, et Sagiensis episcopus) commentarios inscripsit. Prologum ejus ex vetustis pergamenis, quae in manibus sunt, non otiosum, erit subjicere. *Reverendo Patri, et domino in terris honorando, venerabili abbati, domino GERVASIO Praemonstratensis ordinis totius primati, E. EUSTACHIUS de Vicomia praesentem otii sui fructum. Cum sapientia scribenda sit in otio, sapiens otium suum negotium reputat, et quanto magis se senserit negotiosum, tanto se amplius aestimat otiosum. Ego vero inter crebras valetudines, et quotidianas meas sollicitudines, unicum mihi habui solatium, amorem et studium litterarum, propter illud beati Hieronymi: Amantiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Ex prologo ejus haec damus. Ponens autem ante meos* D *mentis oculos professionis nostrae speculum, regulam beati Patris Augustini, attendi quod pene ab omnibus legitur, juxta illud quod ibidem legitur, semel in septimana vobis legatur; dolui quod a plurimis negligitur, cum in eadem scriptum sit: Si quid servatum non fuerit, non negligenter praetereatur. Ita ut quot legentium sunt affectus, tot pene sint etiam intellectus. Sunt enim sicut in aliis Scripturis divinis, multa verba quae possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte praesumit, sed non oportet. Sicut enim unum testamentum per alterum exponitur*

A *juxta illud: « Abyssus abyssum invocat; » ita unus canon per alium explanatur. Unde Hieronymus ait: « Non asseramus stateram dolosam, ubi appendamus quod volumus pro arbitrio; sed asseramus divinam stateram de Scripturis sanctis, tanquam de thesauris divinis. » Ideo ut regularibus opella mea deserviat; praesenti in opere operam volui adhibere, ut regula canonica per regulas canonum exponatur. Ex ipsis enim Scripturis sensum oportet capere veritatis, ait beatus Clemens. Ne autem propter numeros appositos simpliciorum lectio retardetur, sed inoffenso pede affectum per plana discurrat, canones ipsos cum suis domiciliis, extra seriem litterarum, in plano videlicet marginis installavi. Igitur de intra medium canonum aquae pertransient expositionum, quo et bestiae agri, et volucres caeli, id est, activi et contemplativi habeant ad potandum. Quod autem paternitati vestrae praesens opusculum censui dedicandum, suasit tum praeminentis dignitas, quam sortiti estis ex praelectione; tum perspicaciae vivacitas, qua praediti estis ex ingenita discretionem; tum et nobilis conscientiae charitas, quae se mihi agrotanti sic benignum praestitit, in compassione, exemplo Apostoli, qui ait: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? » Accipiat ergo benigna paternitas vestra, reverende Pater, munus oblatum, utilitati publicae desudatum, vestrae tamen gloriae dedicatum, et ei, si dignum judicaverit, auctoritatis vestrae pondus imponat. Si quid minus doctum repererit, imperfectum meum viderint oculi vestri, et manum perfectionis apponat. Si quid vero de purgatorio meo minus positum, et purgatum evaserit, sapientiae vestrae lima confricet, et emundet. Haec tibi: obiit ipse decrepita aetate 1225 multorum librorum parens, quos luci et utilitati publicae viri docti satius, quam blattis aut tenebris donandos rogant.*

Complures neotericos, qui fortassis non spernendam in commentanda regula operam navarunt, nolim astruere, ne videar temporum nostrorum furfurem cum probatissima vetustioris aevi siligine committere. Binos tamen e nostris, quos recentior aetas commendat, non eodem silentio praetere mihi; puta Servatium Lairvelzium, et Laurentium Landmeterum. Atque ex hujus quidem in regulam commentariis, ubi ipse succinctus, et solidus; ac praecipue tribus libris De veteri clerico et monacho; tam priscam, quam recentem vitae totius religiosae oeconomiam quis facile dignoscat. Illum autem doctorem theologum atque apud Mussipontum in paucis illustrem abbatem non tantum doctrina, sed vitae sanctioris exemplum, et arctioris disciplinae zelus, quem in egregio opere (catechismi novitiorum nomen praese fert) ac altero, puta commentariis Augustinianae regulae legentium oculis expressit, summopere commendabilem; imo pene, veteribus aequandum extulit. In quo tamen uno hoc Bernardus

(192-206) In praef. part. II.

(207) In reg. cap. 5.

(208) Lib. I, cap. 18, n. 2.

(209) Vide Andream Valerium in sua Biblioth. Belg.

noster, ac alii demirandum habuerunt, quod præter receptum ordinis morem (uti ex Adamo nostro liquet) et consequenter in suppositio regulæ seti lambendo, non modicam suæ operæ partem insumat. Videndus Landtmeter in eadem regulam quæstione prodroma.

Feliciter omnino, nec absque divinis auspiciis, nova candidæ militiæ præsidia conducere, novos habere delectus, nova signa conferre properaverat. Vir Dei Norbertus, cum in loco, qui Præmonstrati nomen non abs re invenit, consederant clerici admodum quadraginta, et laici complures: quædam utique primordia, et quasi semen ejus multitudinis, quæ postmodum subsecuta est. Sed quoniam illius vallis angustæ pares non erant capiendis hominibus, quos cælum insigni accessione per orbem Christianum diffundendis spondebat; prius ad definitum ac stabile vitæ genus, veluti ad præstitutam ducis sui tesseram transferendi erant, quam discessionem peregre pararent; atque statum fœdus vita et moribus socii omnes non violabili constantia tenerent. Vixerant in eum diei tirones communibus pietatis officii contenti, Evangelii atque institutionum apostolicarum sectatores avidi, quos ipse Pater Norbertus gravibus sæpe verbis de incundo regulæ delectu, de immobili vitæ religiosæ proposito, deque aliis sanctæ professionis insignibus ahortatus. Antistites interea diversos, viros sanctitatis forma conspicuos, ac primores Ecclesiæ super hac re in consilium adhibebat; quanquam ad canonicæ vitæ genus, quod ipse a tenera ætate cum plerisque suorum amplexus erat, magis propenderet, lucis e cælo nubilam adhuc mentem detersuræ spe constantior et erectior. Moxque alius, habita ratione horridæ solitudinis, in quam se abdiderat, anachoreticam; alius, inspecto pœnitentiæ rigore, quo se macerabat (et plures in eam partem conveniebant) vitam eremiticam suadebat. Alius, rursus attendens Cisterciensis ordinis decus, quod jam tum nova propagine reflorescens melleo verborum illicio demulcebat, et sanctæ conversationis exemplis (210) S. Bernardus apud Claramvallem abbas mire dilatabat, monasticæ prorsus amplectendæ auctor erat. Cum Norbertus, referente vetusto scriptore vitæ ejus *cujus opus, et consilium de supernis pendebat: qui suum principium non sibi, non hominibus; sed ei, qui est omnium rerum initium commendabat, in corde suo cuncta conferens, ut ait sapiens, velox ad audiendum* (Prov. xxix, 20; Jac. i, 19), *qui differt et reservat in posterum. Multis precatonum æstibus cælestis exposcens subsidium in partes varias rapiebatur, perque omnia versabat animum quodammodo consilii inopem.*

Et, o favor! ex intimis cœlorum penetralibus puntius desideratissimus, ancipitis diribitor consilii, nutantis firmator animi, oranti Norberto spectabilis factus est Augustinus, Pater ac celeberrimus institutor clericorum, gregem huic novellum in suam

(210) Vitæ ejus cap. 24.

(211) In Appendice Vitæ ejus apud Capp., cap. 5.

A assumpturus familiam. *Qui et auream regulam, a latere dextro prolatam, illi porrexit: seque ipsum luculento et sermone intimavit, dicens* (211): *Quem vides Augustinus, ego sum Hipponensis episcopus. Ecce habes regulam, quam ego conscripsi, sub qua si bene militaverint confratres tui, filii mei, securi Christo astabunt in extremi terrore judicii. O favor, inquam, o amor! favor patrocinantis, amor adoptantis; patrocinantis, et securitatem sponentis in extremi terrore judicii; adoptantis in filios, et desiderantis per ostensam legem vitæ, et disciplinæ, eos in comunione sanctorum, qua jucundabatur nostræ peregrinationis sollicitus, et filiorum salutis providus. Non pauci barbararum gentium legislatores, uti Scæleucus, Zoroastres, Minoë, et novissime Mahometes, quo pondus atque auctoritatem legum suarum placitis conciliarent, ea uni cælo referebant accepta, ab ipso numine profecta, a divino ore dictata. Ægyptii Mercurium legislatorem venerati theologum quemdam, et divinum habebant, nec alio nomine, quam Trismegisti, sive termaximi nomine circumferebant. Spartiatis leges daturus Lycurgus Delphos profectus, consuluit oraculum. Respondit Pythia eum diis charum esse, magisque Deum quam hominem: quærentique de bona legum latrone, dixit eum a diis sponderi reipublicæ statum, qui præstantissimus esset. Quare Lycurgus leges suas vocavit, quasi decreta deorum. Noti sunt familiares congressus, et colloquia, quæ cum dea Egeria finxit Numa Pompilius secundus rex Romanorum: cujus e congressu, inquit Plutarchus, in virum felicem, ac divinarum rerum peritissimum evasisse creditur. Pythagoram memorant aquilam cicurem sistere vocibus, et deducere consuevisse, tanquam per eam e Jovis throno legum suarum dogmata prompta mereretur. Verum apage sint hæc fabulosæ antiquitatis commenta, tam ingeniosa ad fictionem, quam presumptuosa ad deceptionem. Sit præterea sua Israelitis acceptæ legis gloria per dispositionem angelorum; sint inter Christianos quibusdam religiosus cœtibus sua divinis inspirationibus, atque ostensionibus accepta primordia, firmatæ leges, sanctæ promissiones ejus vitæ, quæ nunc est, et futuræ; nihil illis immittunt, nihil velim detractum. Nec vicissim quispiam amplissimas e cælo prærogativas Præmonstratensi familiæ factas asserenti obrectet, criminetur nemo; neque singulis immoror, unius narratione modo affectus.*

Sanctissimus itaque præsul Aurelius Augustinus:

Cujus ab ore

Flumina librorum mundum effuzere per omnem;

Quæ miles humilesque bibunt, campisque animo-

rum,

Certant vitalis doctrinæ immittere rivos (212).

Posteaquam vir, inquam, ille beatissimus annis admodum septingentis et decem hac mortali vita defunctus esset, cælestis gloriæ inquilinus, et victoriæ

(212) S. Prosp. Carmen De ingr., cap. 3.

quidem sure non incertus, nec certaminis nostri obli-
vius, gregique suo tanquam verus pastor inten-
tas, sit Norberto deliberanti de genere vitæ conspi-
cuis, sit cœlestis legatus, consiliarius non fallax,
patronus optatissimus.

Cum jam alieni non indigus consilii ad superni
dives auxilii, non ignarus virum illum beatissimum
post apostolos omnium sapientissime clericorum in-
stitutionem ordinasse, vitamque apostolicam reno-
vasset (213), cum allatam regulam diligenter inspexis-
set in paucis compositam, in multis tamen bene dis-
positam, statim in die Natiuitatis Domini (ut referunt
Gesta) quæ instabat, ad instar Dominicæ descriptionis,
sub eadem et stabilitatis in loco, et professionis gra-
tia, ad illam beatæ perennitatis civitatem singuli se-
ipsos conscripserunt. Ubi tamen prius (ut habet ve-
ustus codex Historiarum ms. (214) monasterii Ri-
vallensis, quem Parisiis in cœnobio S. Genoveve
canonicorum regul. inspexi) professionem eos facere,
secundum apostolicam, et canonicam institutionem, et
beati Augustini regulam docuit, et ad voluntariam
paupertatem, et promptam obedientiam eosdem dili-
genter instruit.

Ipsa verborum meditata series, qua primi Patres
se arctius Christi vagientis præsepio, et obsequio
alligarunt, exuentes veterem hominem cum actibus
suis, et induentes novum, qui secundum Deum crea-
tus est, in iustitia et sanctitate erat, ni fallor, ejus-
cemodi. Ego, frater N., offerens trado meipsum Ec-
clesiæ sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique illius,
et promitto conversionem morum meorum, et stabili-
tatem in loco secundum Evangelium Christi, et se-
cundum apostolicam institutionem, et secundum ca-
nonicam regulam beati Augustini; promitto etiam ob-
edientiam usque ad mortem in Christo, domino N. præ-
fata Ecclesiæ Patri, et successoribus ejus, quos pars
senior congregationis canonicè elegerit. Nam et hoc
attendit, ait scriptor Vitæ ejus (215), spiritualis ille
Pater, quod nunquam exorbitare possent, qui secum
ecllent remanere, si professionem suam secundum Evan-
gelia et dicta apostolorum, et propositum sancti Au-
gustini facerent, et opere compleverent. Hoc vidit; et has
professiones, ut præmissum est, hoc modo fieri con-
sui. Neve primum robur, atque adolescentem animi
rigorem inflecteret alia atque alia sanctæ illius regu-
læ expositio, atque interpretatio diversa, quam regu-
læ clericus plerique mitius, et sub lineo; sui rigi-
dus, et sub laneo habitu observabant: gravi ver-
borum pondere obfirmandis atque exstimulandis ti-
ronum animis; Quid miramini, inquit homo Dei
(216), vel hæsitatis, cum universæ viæ Domini miseri-
cordia sint et veritas. Et si diversæ, nunquid adver-
sæ? Si usus mutatur et institutio, nunquid mutari de-
bet charitatis vinculum, quod est dilectio? Regula qui-
dem dicit, primo diligatur Deus; deinde proximus:
Regnum Dei non operatur sola institutio, sed veritas,

A et mandatorum Dei observatio. Ergo quia de dilectio-
ne, quia de labore; et de abstinentia escæ, et jejunio,
de vestitu etiam, et silentio; de obedientia, et quod invi-
cem honore prævenire debeant, et patrem suum honorare,
evidenter hæc regula determinat; quid est quod am-
plius alicui regularium ad salutem obtinendam expe-
diat? Quod si de colore, vel grossitate, et subtilitate
vestium fiat aliqua inter aliquos spirituales contentio,
dicant, qui ob id derogandi occasionem accipiunt; di-
cant, inquam, de hac regula, dicant de Evangelii, et
apostolorum institutione, ubi albedo, nigredo, subti-
litas, vel grossitudo, præceptum dando, describatur:
et erit eis credendum. Unum est tamen, quod testes
resurrectionis angeli in albis apparuisse leguntur; au-
ctoritate vero, et usu Ecclesiæ penitentes in laneis sunt.
B In laneis similiter, in veteri testamento, exhibant ad
populum; in Sanctuario vero, ex præcepto, uti con-
sueverant lineis. Quia vero sanctorum Patrum, et
prædecessorum nostrorum docet expositio, sanctis præ-
dicatoribus, et canonicæ professionis utentibus horum
angelorum in typo vicem gerere; de albis vestibus
scandalum non generent. Et si sint penitentes et si
eos ad populum exire suum cogat officium, laneas non
abhorreant. Quod si ad sanctuarium Dei ingressuri
sunt, lineas non prætermittant. Hæc optimi parentis
verba spiritu sapientiæ et scientiæ Dei plane gravida
sunt: ejus lingua quasi fistula aquæ vivæ erat, et
calamus scribæ velociter scribentis. Dignissima
prorsus, quæ singulari indagine seorsim librentur
singula, intellectu utique feta sublimiori. At amabo
te, quod aliud consilium magistri nostri Adami, quis
scopus alius, quem sibi in sermonibus hisce qua-
tuordecim præstituit; quam ut gravissimam para-
nesim uti præmissam audivimus, eleganti paraphrasal
illustraret, ad objecta primorum parentum præclare
gesta similem vitæ rationem in posteris exigeret,
sancti illius propositi momenta, professionis voto
firmatæ dignitate, et quæ consequuntur, internis
mentis aspectibus jugiter præsentaret?

CAPUT XVII.

Singularis cultus Præmonstratensium erga S. Augus-
tinum. Regula ejus canonica. Nec Præmonstraten-
ses sub alia regula.

Non otiosum cuiquam videbitur seorsim disqui-
rere paululum, cur primi parentes nostri sapientis-
simi juxta ac sanctissimi homines distincte adeo et
mature religiosæ professionis sacramentum exegerint
ad regulam beati Augustini canonicam. Quo faciunt
ex prioribus plura, atque imprimis sancto
Norberto patriarchæ nostro, omnium justorum spi-
ritu pleno, pendenti animis, atque ex diverso pro-
cerum ecclesiasticorum dictamine, ut præmisimus,
in varia distracto, spectabilem fuisse S. Augusti-
num. Cujus rei eventum pro communi exedra, sen
loco capitulari congregatis fratribus Ecclesiæ Cap-
penbergensis ipse orthodoxæ veritatis assertor Nor-

(213) Cap. 24 Vitæ ejus.

(214) Sub. an. 1119.

(215) Cap. 25, in Vita.

(216) Cap. 24 Vitæ ejus.

bertus (217) *humiliter tanquam de alio, ut loquuntur gesta prosecutus est; nos tamen ipsum fuisse, cui hoc revelatum est, indubitanter advertimus. Quid igitur?* hac ipse cœlesti visione mirum exsultans, tum propter singularem superne acceptam prerogativam; tum etiam ex eo quod (218) *professioni canonicæ, cui et ipse, et quotquot cum ipso vivere volebant, attributi fuerant ab infantia, injuriam inferre videretur:* in ipso appetente Servatoris nostri Dei Natali anni millesimi centesimi vigesimi primi, solemniter ac stabili voto cum paucis sociis, amores suos, ac vitæ institutum parvulo Jesu nuncupavit. Transivit Norbertus statim a visa regula in partes clericorum, quin potius in quibus antea steterat jam firmior ac certior, sancti Augustini patrocinium fratres suos ambire, eam amabili Patris nomine a suis dignanter invocari, tam publicis quam privatis pietatis officii perpetuo voluit honorari; in cujus tutelam, ac institutum seipsum, ac progressus suos transcripserat (219). Volentes Præmonstratensis familiæ sodales erga magnum Parentem suum, non quidem paræ gratiæ vires reponere; attestari saltem: hunc divinum tutelarem, ac singularem patronum non intermorituræ complectuntur affectu. In officii ecclesiasticis solemnes dies tam beati transitus ejus ad æternam vitam, quam translati sacri corporis ejus, cum octavis, ut aiunt, festive decernunt; sub quotidianas et publicas Ecclesiæ preces commemorationem, ac invocationem ejus habent: demum in confessione generali, quam sub primam horæ canonicæ, sub completorium, atque tremenda missarum mysteria ex more instituunt, et alibi sæpius interpositam opem, ac sancti Patris Augustini suffragatorem exigunt appellationem sancita in comitiis ipsorum decreta.

Sed nunquid, viso eo legislatore, in professionem canonicam adeo exardescere potuisset Norbertus? nunquid Præmonstratensibus clericis ipse S. Augustinus esse in Patrem, ac illi ex nomine adoptari in filios? nunquid, inquam, primis illis patribus sic impune, ac solemniter licuisset jurare in Regulam canonicam; si vel ambiguum fuisset quod vitæ genus instituisset S. Augustinus, vel incertum quales habuisset spiritualis uteri sui, filios, vel controversum quænam ea regula, aut quibus tradita, quam a sex-

huic supparem Norbertum, in ejus exempla vitæ, ardore apostolico, jam pridem exarserat?

Hanc, puta vitam canonicorum, aiunt ad S. Norbertum pro eo tempore in Galliis legati, *Urbanus pontifex instituit, hanc Augustinus suis ordinavit regulis, hanc Hieronymus suis epistolis informavit* (220). Honorius vero pontifex ad Præmonstratenses: *Quia vos religiose vivere; et canonicam vitam secundum beati Augustini institutionem ducere inspirante divina gratia, decrevistis: propositum vestrum sedis apostolicæ auctoritate confirmamus, et firmos vos, in remissionem peccatorum vestrorum, in eo persistere adhortamur. Statuimus itaque ut in ecclesiis vestris, in quibus fratres vitam canonicam professi degunt, nulli omnino hominum liceat, secundum beati Augustini regulam, ibidem constitutum ordinem commutare.* Hæc diplomata accepta anno salutis 1126 et 1124, aliquanto protractius supra allegavimus. Quis dissimulatam veritatem fucato velit obnubere pallio, qui legit Patrum probabilem vitam, et apostolicæ instituta doctrinæ a S. Norberto renovata, qui prospicit vitam canonicam ex institutione S. Augustini, qui Regulam quamlibet suæ cuique vocatoni conformem, ac ad mensam, velut opifici instrumenta artis perpendit?

Si forte quem delectet ex sanctorum pontificum oraculis amplius aliquid lucis aspicere, ecce diploma Innocentii secundi ad beatum Hugonem sancti Norberti discipulum et successorem, altero mox anno a felici Patris sui obitu, millesimo, scilicet, centesimo tricesimo quinto. *Statuimus et apostolicæ sedis auctoritate sancimus, ut ordo canonicus, qui secundum Deum et beati Augustini Regulam, et Præmonstratensium fratrum observantiam in eadem Ecclesia constitutus esse dignoscitur, in omnibus et jam ordinis vestri ecclesiis perpetuis temporibus inviolabiliter observetur.* Eadem reposuit Adrianus quartus in diplomate dato ad annum 1154. Alexander vero tertius verbis paululum mutatis anno 1177 sic habet: *Ordo canonicus, quemadmodum in Præmonstratensi Ecclesia secundum beati Augustini Regulam, et dispositionem recolendæ memoriæ Norberti quondam Præmonstratensis ordinis institutoris, et successorum suorum in candido habitu institutus esse dignoscitur, per omnes ejusdem ordinis ecclesias perpetuis temporibus inviolabiliter observetur.* Unius tenoris plurium summorum pontificum, videlicet Honorii secundi, Lucii tertii, Urbani tertii, Clementis tertii, Innocentii tertii, Honorii tertii, Gregorii noni, Innocentii quarti, Urbani quarti, Gregorii decimi, Clementis sexti, et plurium est, quod sequitur: *Quia vos religiose vivere, et canonicam vitam secundum beati Augustini institutionem ducere inspirante Domino decrevistis propositum vestrum sedis apostolicæ auctoritate firmamus, et vos firmos in remissionem peccatorum vestrorum in eo persistere adhortamur: statuimus utique ut in ecclesiis, in quibus fratres canonicam vitam degunt, nulli*

(217) In append. Capp., cap. 5.

(218) Cap. 24 Vitæ ejus.

(219) Vide Pagium, Biblioth. lib. II, cap. 16.

(220) Vide sup. prol. p. II, c. 7.

liceat hominum, secundum beati Augustini Regulam A ordinem ibidem constitutum mutare, etc., quæ ex ordine videnda sunt apud Joannem Pagium in sua Bibliotheca libro tertio (221) et quæ de canonica Regula edisserit libro primo.

Absolvam, si paucis magistrum Adamum loquentem auscultemus (222). *Pater et advocatus noster beatus Augustinus magna, fratres charissimi, clericis regularibus instantia circa ipsa exordia, in eorum Regula, crimen inhihet peculiaritatis. Et alibi (223-24) : Clericalis exigit prerogativa, ut honestati inter virtutes ceteras diligenter acquirendæ, viriliter exercendæ, perseveranter retinendæ insistent clerici, et insistat venustati. Decet enim ut sicut eis specialis non deest dignitas in ordine, sic et specialis nihilominus eis adsit honestas in conversatjone. Ne forte, quod absit, dignitatis eorum fastigium non debeat jure honorari, cum conversati nis eorum exemplum digne meretur reprehendi. Unde et regularis disciplina eorum iustitior magnus Pater Augustinus ostendo qualiter se debeant habere in victu, instructionem ad eos habet et de eorum vestitu. Ac postremo sub finem Regulæ. In verbis istis, inquit, regulari suæ disciplinae, quam de institutione scripsit clericorum, beatus Augustinus imposuit finem. Plura erant ad manum, at decuit trino testimonio contentum esse. Cardinalis Vitriacus vicinus ferine illorum temporum, doctrina et sanctitate pollens, in illud Isaie : Percutiet Dominus fluvium Ægypti in septem rivis (Isa. xi). De loco voluptatis, id est, inquit, primitiva Ecclesia procedens, id est de primitivis fidelibus, quorum erat cor unum et anima una in Deo, etc. Ab hoc loco voluptatis derivatus est fluvius usque ad beatum Augustinum : et ipse capit vivere secundum Regulam sub sanctis apostolis constitutam. Hic autem fluvius septem rivos ex se produxit, septem scilicet congregationes canonicas, id est fundamentum, seu instituta diversa. Unus rivus canonici Præmonstratenses, alius Grandimontis, tertius ordo sancti Victoris, quartus ordo Arroasie, quintus ordo Vallis Scholarum, sextus ordo Vallis Caulium, septimus ordo fratrum Prædicatorum. « Ili sunt Cini, qui venerunt de Calore patris domus Rechab », sicut in Paralipomenon dicitur, in fine (I Paral. ii). Cinaus, id est luctus, possessio et hæreditas.*

Et notandum venit quod auctor, sicut S. Augustinum passim (225) appellat Patrem clericorum, et S. Benedictum ducem monachorum, sic ex opposito utriusque Regulam illius canonicam, hujus monasticam, aut monachorum recte inscribit. Eodem filo decurrunt, quæ multis tractatibus dilatat Philippus ab Eleemosyna, abbas Bonæ Spei, vir magni nominis, et cujus familiares prostant epistolæ ad S. Bernardum, qui sancti Augustini vitam post Possidium primus conscripsisse creditur, liter ab omni partium

affectu, utique quæ nondum essent. Quem e neoterjcis Laurentius Landtmeterus Tongerloensis Ecclesiæ canonicus in libris De veteri clerico, brevi et placido stylo suffulcit. Aliunde conquisita non profero, ne viderer ipse Tuscum suscitare jurgium, aut quemvis Pythagoram, ut aiunt, de Euphorbo suo gloriantem lacessere.

Notandus hic præterea crassus error, nec ferendus, quo complures scriptores respersi, alioquin clari admodum, tradiderunt, Præmonstratenses militare sub Regula S. Benedicti; et quod mireris, S. Norbertum professum monachum Benedictinum. Alii rursus fassi Præmonstratenses sequi modo ductum Regulæ Augustiniane, arbitrantur initio Patres nostros antiquiores Regulæ Benedictinæ obsecutos. Verum quo tempore, vel qua de causa illa sit introducta mutatio adeo non exprimunt, ut se ignorare fateantur. Sic hodie quosdam adhuc ex doctoribus familiæ Benedictinæ loquentes audias, quo gloriantur hunc partum e gremio ordinis sui produsse. Quibus ego : Chara mihi amplitudo ordinis S. Benedicti, chari alumni; sed multo clarior est veritas. Quid multis? Rem enarrasse, erit ipsam confutasse, et propius ementitum dignovisse colorem, obliterasse. Ut autem patentem januam, si qua fuit, fictioni aperiamus, paucis recolendum venit, quod S. Norbertus a mirabili sua conversione, et missis sæculi lenocinantis blanditiis, extunc conceptum divini amoris ignem, ut habent gesta (226), paulatim augmentans, nec subito mutavit habitum, nec statim reliquit sæculum : sed asperitate cilicii membra domabat, sub mollibus indumentis : et erigere se contra se prætentabat... Collectis ergo interim ad se vir Dei viribus, rediensque introrsum apud se, corroboransque animum suum, et altiora secum versans consilia, mutavit funditus atque convertit omnia vitæ suæ studia ad vias penitus alias, et omnino diversas. Jam igitur edoctus pugnare cum hoste, retraxit continuo pedem a curia, et domi residens, vel in abbacia Sigebergensi, cum bonæ memoriæ Conone abbate, qui tunc illi cum laude præerat monasterio, mirandæ sanctitatis viro commorans, et Scripturas divinas memoria colligens, expectabat, ut dicit Salomon : « Sapiens usque ad tempus (Eccli. xx) ; » et tirocinia quædam futuræ conversionis exercens, quidquid paupertatis apud se disponebat, quidquid passionum, et agonum accidere poterat, infatigabili meditatione levigabat.

Ex Vita S. Norberti cap. 2, habes tironem Norbertum in melius mutatis vitæ studiis, consilii ac instructionis gratia digressum fuisse ad monasterium ordinis Benedictini; sed nunquid inibi attonsum aut cucillum indutum? Nequaquam. Eodem prorsus modo sibi vindicarent Norbertum eremicolæ, quia vitæ perfectioris addicendæ desiderio cellam frequentavit cujusdam eremitæ Ludolphi : et

(221) Biblioth. Præm. l. iii, Priv. 19, et lib. i, sect. 1 et seq.

(222) Serm. 9, part. ii.

(223-24) Serm. 10, 12.

(225) Vide serm. 10, etc.

suum repeterent canonici Regulares (et videtur eo propendere Gabriel Pennottus) ad quorum ipse Rodense cœnobium eodem stimulatus incentivo crebrius repedavit. Hinc Aubertus Miræus in præfatione Chronici Præmonstratensis (226-27): *De S. Augustini*, inquit, *patrocinio nihil opus est dicere, cum omnibus notum sit Præmonstratenses ex præscripto Regulæ S. Augustini vitam suam instituere. Quod quidem quanto iudicio suis B. Norbertus præscripserit, in historia Vitæ ejus cap. 24, est videre, ut equidem mirer D. Antoninum in sua Historia, et Philippum Bergomatem in Supplemento chronicorum Norbertinos Regulæ S. Benedicti ascribere, maxime quando ipse divus Augustinus apparuit et tradidit Regulam B. Norberto, uti legitur in vita B. Godefridi comitis Cappenbergensis; ut quidem mirer D. Antoninum in sua historia. Et quis non æque cum Miræo demiretur si beati Antonini historiarum libros pensiculatius hic inspiciat? Sic equidem habet secundæ partis historiarum titulo decimo quinto cap. 14: Post Benedictum omnes monachi Occidentis militant sub Regula beati Benedicti, et ipsam habent in Patrem, exceptis Carthusiensibus, qui habent speciales eorum constitutiones. Et paucis interpositis: Inde enim ordo Cluniacensium, ordo Præmonstratensium, Cisterciensium, Camaldulensium, etc. Ejusdem vero tituli capite decimo quinto, § septimo: Circa annos, inquit, Domini mille octoginta cepit resorere in Ecclesia Beati Quintini Belvacensis ordo canonicorum Regularium primum ab apostolis, postea a beato Augustino episcopo, et doctore eximio regulariter institutus sub magistro Ivone venerabili ejusdem ecclesiæ præposito, postea Carnotensi episcopo. Et parum sui memor subjungit: Ad hunc etiam ordinem canonicorum (228) regularium videtur pertinere ordo Præmonstratensis, de quo etiam infra dicitur. Quid ergo dicit? Anno Domini millesimo centesimo vicesimo ordo Præmonstratensium incæpit. Cujus scilicet et loci, et ordinis fundator vir Dei Norbertus existit... Tandem divinitus inspiratus in loco Præmonstrati resedit, ibique solitariam et religiosam vitam agere cepit. Tempore quadragesimæ ad colligendos socios solus egressus, ante Pascha cum tredecim sociis rediit, et cum his in Præmonstrato loco, secundum canonicæ institutionis normam ad tenorem Regulæ beati Augustini commilitare Deo cepit. Et postremo sub finem ejusdem capituli, Norbertus Præmonstratum rediens, et quadraginta jam clericos secum habens cum multis laicis, professionem eos favere secundum institutionem apostolicam et canonicam Regulam beati Augustini docuit, et ad voluntariam paupertatem, cæteraque militiæ spiritualis instrumenta eisdem diligenter instituit. Hæc ipse de more suo secutus Vincentium Belvacensem, cui in plerisque syllabatim inhæret. Cuius autem in comperto est, quam discordi temperamento nunc regulæ substrati monasticæ; aut familiis*

(226-27) Lib. II, cap. 70, n. 1.

(228) Lib. xv, c. 15.

A commisti monachorum, nunc apostolicæ institutionis sectatores, et canonicæ regulæ discipuli ab eodem auctore memorentur Præmonstratenses. Sic etenim quandoque bonus dormitat Homerus.

Post hæc aliquanto avidius Benedictinus scriptor Arnoldus Wion (229), advecta plurium auctoritate, in libro, cui nomen est Lignum vitæ, suis ad censet Norbertinos, his verbis: *Feruntur et alii tres ordines. Regulam S. P. N. Benedicti æqui, vel saltem olim secutos fuisse, quorum primus est ordo Præmonstratensium institutus a Norberto, natione Coloniensi, et monacho Sigebergensi ordinis S. Benedicti circa annum Domini 1119. Ut auctores sunt Jacobus Philippus in supplemento Chron. lib. XII, sic inquit: Anno Domini 1119 ordo Præmonstratensis sub divi Benedicti Regula hoc in Laudunensi diœcesi, sub quodam Northoberto nomine, patria Coloniensi, initium sumpsit. Et Marcus Guazzus in Historia sua vulgari. Duo quippe Hispani, scilicet F. Joannes de Pineda ordinis Sancti Francisci in Monarchia Ecclesiastica, lib. XXII, cap. 22, § 6; et Dominus Gonzalvus de Illescas abbas S. Fromæ in Historia pontificali lib. v, c. 20, in fine, in idem conspirant. Ex his igitur, ait, testimoniis manifestum est, hujus religionis Patres primum sub Regula S. Benedicti institutos esse, etsi illam hodie non observent, sed S. Augustini, quam sibi postmodum assumpserunt; sed quo tempore hæc permutatio facta sit, adhuc non reperi. Fuit deinde S. Norbertus archiepiscopus Magdeburgensis xv, creatus anno 1126, et eam potestatem exercuit annis octo, et miraculis clarus obiit anno 1134, die 6 Junii. Hæc ille. Et rursus in Martyrologio sanctorum ordinis sui, die sexta Junii: Eodem, inquit, die sancti Norberti episcopi Magdeburgensis fundatoris ordinis Præmonstratensis, qui obtenta a Gelasio II, Rom. pontifice, prædicandi facultate, multos ad viam veritatis reduxit. Atque in adnotationibus ad eum locum hæc reponit. De quo Martyrologium Rom. cum Baronio; Melanus in adnotationibus ad Usuardum, Galesinius et Felinus hæc die. Vitam ejus offert Surius tom. III. Erat Norbertus natione Agrippinas, Christoque primum nomen dedit in monasterio Sigebergensi sub Regula S. P. N. Benedicti. Inde factus est episcopus Magdeburgensis, ut adnotavit Krantzius Metrop. lib. IX, cap. 12. Et Demochares De sacrificio Missæ tom. II, cap. 41. Sed ante episcopatum facultate a Gelasio papa II obtenta prædicandi Evangelium, ordinem novum Præmonstratensium incæperat in episcopatu Laudunensi sub Regula S. P. Benedicti primum, ut auctores sunt Philippus Bergomensis lib. XI, Supplem. chronicorum; frater etiam de Pineda ordinis S. Francisci in monarchia ecclesiastica l. XXII, c. 22, § 6, et Marcus Guazzus in Historia sua, et alii. Succedente vero tempore præfati ordinis Patres regulam S. Augustini sibi assumpserunt, sub qua in hodiernum usque militant. Vixit autem in episcopatu Norbertus annos octo, et a sæculo migravit anno a partu Virgineo 1134.*

(229) Lib. I, c. 71. Natus est hic auctor Duaci an. 1154, de quo Andreas Valerius in Biblioth.

Porro ipsum latere non potuit, quod Trithemius Spanheimensis in Chronicis Hirsaugiensibus pridem, et palam edisseruit: nos pauca ejus de hac re verba damus (230), occurrent plura inspicienti. Anno 1126, ordo Præmonstratensis cepit in diœcesi Laudunensi sub Bartholomæo episcopo, rege Francorum Ludovico regnante, Patre Norberto venerandæ sanctitatis viro, ipsum cum Regula S. Augustini, cum XIII sociis, instituentem circa festum Paschatis, quem Calixtus papa confirmavit. Qui ordo in brevi tempore postea mirabiliter crescens amplius est. Ubi cœpti ordinis edicuntur incunabula, ulteriora nequidquam inquirantur primordia. Alter est quoque scriptor Benedictinus, ætate aliquanto gravior, nec auctoritate dejectior, Joannes Iperius abbas, qui in chronico suo Bertinensi de S. Norberto fundatore ordinis Præmonstratensis lenius multo et verius in-
 fit: *In loco Præmonstrati a Deo sibi ostenso solitariam vitam agere cepit, semper nudis pedibus incedens. Postea ibidem discipulos et collegium congregavit, quibus beati Augustini Regulam principaliter observandam instituit, cum aliquibus additionibus Regulae S. Benedicti. Nam secundum beati Augustini Regulam horas cum novem lectionibus observant. Tuniceis albis, et superpelliceis in officiis ecclesiæ utuntur: alibi vero cappas albas et scapulare pro regulari habitu deserunt, et curas animarum suscipiunt, sequæ non monachos, sed Præmonstratenses canonicos appellant. Secundum vero Regulam Sancti Benedicti carnes in refectorio, nec alibi, nisi in infirmitate comedunt, duobus pulmentariis in refectorio contentantur, vestiti dormiunt et caligati, camisiis non utuntur, nec pellibus nisi ovinis. Et quædam similia quæ ibi prosequitur. Neque ego distitear Præmonstratenses quasdam arctioris ac monasticæ disciplinæ observantias regulæ ac professioni canonicæ accumulasse (231). Hoc enim nos pro singulari Patris nostri gloria conlendemus; cujus postmodum æmuli fuerunt plerique ordinum religiosorum fundatorem: sanctum dico Norbertum cæteris priore temperatissima commistione dignitatem clericalem cum observantia monastica, et vitæ activæ cum studiis contemplativæ associasse. At nunquid exinde partibus transcribendus monasticæ, ausuque præcipiti canonici substernendus monachorum? Non magis opinor, quam reliqui ex religiosis cœtibus quilibet, vitæ communis et clericalis contubernio, gloriantes. Obiit vero Joannes Iperius, referente Andrea Valerio in Bibliotheca Belgica, anno 1385, a regimine monasterii S. Bertini apud Audomaropolitas decimo-septimo.*

Et rursus præfatis omnibus recentior Ascanius Tamburinius tom. II, disput. 24, monachus Vallis-Embrosæ easdem opinionis umbras sectatus, hæc retulit: *Præmonstratensis canonicorum regularium congregatio, primum sub Regula S. Benedicti insti-*

tuta a S. Norberto, teste Jacobo Philippo in Supplem. Chron. l. XII; Guazzus in sua Historia; Illescas, et alii apud Arnoldum Wionem part. 1 Ligni vitæ, lib. 1 cap. 71. Deinde nescio quam ob causam an. 1120 sub Regula S. Augustini, sub qua ad hæc usque tempora vivit, eam transtulit. Dicti autem sunt canonici hujus congregationis Præmonstratenses a monte Præmonstrato in diœcesi Laudunensi suffraganea Remensi, ubi D. Norbertus jam ecclesiam ædificavit. Viget maxime hæc familia per Galliam, Germaniam, Flandriam, Hispaniam: in Italia sere nulla sunt monasteria. Novissime Romani canonici Præmonstratenses venerunt, et in Via Felici apud S. Mariam Majorem emptis domibus suum exstruunt collegium. Fuit confirmata hæc congregatio anno Domini 1126, Kal. Martii ab Honorio II pont., etc. Hæc ibi. Ac eadem dicti tomi quæsito quinto agens de Regula S. Benedicti, deque congregationibus sub eadem militantibus reponit in hunc modum: Præmonstratensis item congregatio instituta fuit an. 1120 sub S. Benedicti Regula, a S. Norberto Coloniensi et monacho Sigeburgensi ordinis S. Benedicti, et ita expressis verbis testatur Jacobus Philippus in Supplem. Chronici lib. XII; Guazzus in sua Historia Italico idiomate conscripta; item D. Gonsalvus Illescas abbas S. Fromæ in Historia Pontif. cap. 20, lib. v. Vide Wionem parte 1 Ligni vitæ, lib. 1, cap. 71.

Atque hos existimem auctores præcipuos, qui propensiori erga S. Benedictum ejusque sectatores affectu, aut forte alius alium tanquam prudentiorem secutus, a veri linea devii abierunt. De pluribus utique scriptoribus, quod Cato (232) quondam de populo Romano, merito resumpseris, gregi pecorum similes, quæ singula non arbitrantur, aut discernunt, sed universa ductorem aliquem sequuntur; sic Romani privatim consulerent neminem, in concionem vero cœtumque coacti ab aliis agi facile se permetterent. Neque ego hæc profusiori relatione dirigenda censui. Apage ergo lberas nœnias, ac inanes insanias potius, quam ut calidiori stomacho concoquantur. Tu si mavelis, ordinis Præmonstratensis incunabula cum progressu ætatis modernæ, et prima vitæ Norbertinæ in melius mutata studia cum iis, quæ hoc opere passim sparsa occurrunt, committe, nec veritati fucandæ vel tenuis color apparebit. Et vero memor veteris paræniæ, per viam publicam ne ambules; id est, ne sequaris multorum errores.

Potiori omnino jure, ac evidentiori ratione, quam præfati scriptores ad institutum, aut regulam S. Benedicti transferre nequidquam studuerint, ordinem Præmonstratensem, illi eidem ordini de pluribus religiosis familiis, quæ tanquam ornatae sponsæ de canonicorum Præmonstratensium thalamo prodierunt, non in se, sed in Deo suo glorificandum esset. Neque si palam edixero, videbor insipientis. Ubi in primis veteri memoria recogetur

(230) Vixit an. 1500.

(231) Vide Baron. ad an. 1124 sub finem.

(232) Plutarch. in Catone.

dum venit, quod S. Dominico ordinis Prædicatorum præclaro fundatori contigisse gravissimi scriptores ejusce instituti tradiderunt (233). Is videlicet cum Romæ apud summum Ecclesiæ hierarcham, Innocentium tertium, ageret pro impetrando novi ordinis stabilimento, quem vir Dei spiritu apostolico plenus jam tum parturiebat, res ea (nescio an sors, an Deus dederit) multo supplicantis tædio protracta, ac eo pluribus remoris, quo diuturnioribus moris implicita, nullum consecuta est effectum, donec tandem ex nocturna visione ruinam meditantis Ecclesiæ Lateranensis, cui vir ille subjicere humeros labenti videbatur, pontifex edoctus mentem mutaret, et maturaret consilium. Igitur statim accersito ipse benigne annuit, ac novæ congregationis instituendæ facultatem fecit: illa tamen interposita cautela, ne novam regulam, aut vivendi statuta sibi, aut sociis procudere liceret, verum habito delectu, cuidam ex prioribus religiosorum virorum ordinibus, quem cathedræ pontificiæ sancivisset auctoritas, magis placito se addiceret, ac vitæ suæ rationes conformaret. Eo pacto discessit lætus ab Urbe Dominicus, atque in Gallias se contulit ad socios, qui Provillæ considebant, cum quibus inchoato consilio, ac interposita divini Numinis ope, mentem sibi bonam inspirari diu multumque rogabant quo fieret delectus maxime salutaris. Cum tandem consensus omnium, ac una vox Patrum fuit, ut beatissimi Augustini Regulam sub eo constitutionum moderamine, quo a religiosis Præmonstratensibus in usum deducta fuerat amplecterentur: neque aliud videri conducibilis ad propositam vitæ rationem, nihil rectius quod alumnos ad optatum finem perduceret, nihil quod magis publicum Ecclesiæ bonum promoveret. Verba igitur factis commiserunt, atque non multo post in Hispanias profecti, Tolosæ primi monasterii fundamenta sub annum salutis nostræ millesimum ducentesimum decimum sextum feliciter jecerunt, elapso primo ferme sæculo ab auspiciis Præmonstratensis ordinis.

Non est aliud gravius aut luculentius testimonium quam B. Umberti, magistri ordinis Prædicatorum generalis quinti, hæc affirmantis (234): *Notandum quod Præmonstratensium statuta eodem modo incipiunt. Ex quo elicitur quod nostræ constitutiones ex illorum sint extractæ, quoniam ipsi præcesserunt nos. Et quidem hoc justum fuit. Præmonstratenses enim reformaverunt et auxerunt Regulam S. Augustini, sicut et Cistercienses Regulam S. Benedicti: et excedunt in austeritate vitæ omnes regulæ illius professores: in ceremoniarum quoque decore, et observantiarum pulchritudine et discretione; maximæ multitudinis regimine, per generalia et annua capitula. Beatus igitur Dominicus, et fratres sui temporis cum a Domino papa, secundum conceptum fervorem, novam,*

(233) E nostris Chrysost. Vander Sterre in Vita S. Norberti lib. II, cap. 5; Pagius. Biblioth. lib. I, cap. 17. Ex Ordine S. Dominici Ferdinandus de Castilla lib. I, cap. 17. Fulco Tolos. Theod. de Apollonia B. Umbertus et fuse habentur apud Ribadin.

et salis arctam regulam, seu vitam invenire non potuissent, et ob id a suo repulsi proposito, elegerunt Regulam S. Augustini, non immerito cum illis constitutionibus inde assumptas, quæ suæ professioni plus convenire putarent. Familia itaque beati Dominici quasi altera proles est sancti Patris Norberti, aut si mavis, fetus beatissimi, ac magni parentis Augustini gemellus. Sic proorsus (si præcipue initia spectes) alter alterum ordinem expressit: non tantum in Regula et constitutionibus, sed in cæremoniis divini cultus, externo corporis habitu, proposito vitæ genere pari. Et sicut S. Norbertus, ex canonico inclytæ ecclesiæ Sanctensis in Cilvia, monstrante cælo laneum habitum, eumque candidum assumpsit cum scapulari et caputio: nemo tamen nisi injuriosius eum discessisse dixerit ab ordine clericorum, quem correxisse, et ornasse palam est: sic beatus Dominicus mittens tunicam lineam, quam in ecclesia Oxonensi canonicus regularis gestaverat, ex conformitate vestis Præmonstratensium, (235) tantum in colore birri seu cappe dissimilis, quæ nigra illi, nobis cum reliqua veste candida, nihil perdidit dignitatis pristinæ, nihil vitæ apostolicæ, quam potius insigni accessione adauxit.

De habitu quidem Præmonstratensium Matthæus Galenus quondam præpositus S. Amati ac cancellarius facultatis Duacensis, in libro De originibus monasticis, contendit eum præ reliquis propius ad primitivæ Ecclesiæ morem accedere, cum ait: *Ex his quæ modo apostolica traditio subministravit nobis, facile cuique est perspicere hac quoque in parte ad originem suam accidere Præmonstratenses, quibus nihil ornamentum indumentive adest, quod eos non animi candoris, simplicitatis, ac puritatis admoeat: nisi quod frigus Germanicum, unde progressi fuerunt primum, non passum sit nudum lini usum, eumque suaserit sancto Norberto cum lana permutare. Nam quod quidam lineas vestes superinducant laneis interioribus, affectatius quam germanius esse videtur. Nam pallia seu togas extimas, ipsasque exomidas fuisse laneas, et harum vicem in æstibus illis Orientalibus nonnunquam æstate suppluisse, Philonis verba postremo loco ascripta palam arguunt. Sic ille, qui tamen in eo non usque adeo placet, quod assumptæ vestis laneæ causam nimis humilem, ac inferiori respectu ad mensam censeat. Sublimior multo fuit S. Norberti intuitus, ac defæcator, quod utique habitus laneus convenientior sit pœnitentiæ, cujus præcones esse tam opere quam ore decet esse viros religiosos. Deinde quod vestis linea magis servanda videretur rei divinæ officii, quia jucundius nonnunquam et gratius potest repeti, inquit magister Adamus (236), quod ad tempus contingit intermitteri. Sic egisse filios Sadoch ac sacerdotes legis veteris describit propheta Ezechiel (c. p. XLIV), sic habet usus receptus Eccle-*

in Vita S. Dominici, 4 Augusti, etc.

(234) In 1 Cap. statut. F. Prad.

(235) Cap. 12.

(236) Sermon. 3, part. II.

sia, optimus ac probatissimus omnium magister. A
Nec velim per omnia comprobari adinventiones Polydori Virgilii, ubi de Præmonstratensibus (237): *Amiciantur tunica alba, cum linea toga, sub candido pallio, quo potissimum a canonicis differunt.* Propius facit quod referente Clemente Reynero in suorum per Angliam apostolatu legimus (238): S. Gilbertum anno 1148 ordinem de Sempringem sub duplici Regula fundasse S. Benedicti, sanctique Augustini, ut sanctimonialia et canonicos in eadem conjunxisset ecclesia, convenientibus disjunctos ædificiis. Ea quidem ratione, ut sanctimonialia ritu Cisterciensium, divinis laudibus sub Regula S. Benedicti vacarent; canonici vero albi ritu Præmonstratensium, sub Regula S. Augustini Deo servientes, sanctimonialium præsertim in spiritualibus, temporalibusque administrandis, curam gererent.

Ut autem redeamus a quo paululum digressi sumus, sciendum præterea est Præmonstratenses ac Dominicanos perpetuæ necessitudinis vinculum a principio intercessisse, quod renovari petierunt prædicatores Teutonici ad communionem precum et honorum operum a Præmonstratensibus in conventu publico et generali habito Præmonstrati anno millesimo ducentesimo tricesimo tertio admissi. Conventionis litteras asserunt Miræus in Chronico Præmonstratensi, et Joannes Pagius in sua Bibliotheca. Unde et ea quæ commendat S. Thomas (239) princeps scholasticorum de cautela professionis apud aliquos religiosos, qua non tam Regulam ex voto servandam, quam secundum eam quasi ad exemplar, vitam proponunt instituendam, quo laqueum gravioribus peccatis præcidunt. *In aliqua tamen religione, inquit, scilicet ordinis fratrum Prædicatorum, transgressio talis, vel omisio ex suo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque venialem; sed solum ad pœnam taxatam sustinendam, quia ad hunc modum ad talia observanda obligantur.* Quæ, inquam, in suis, et ibi, et alibi commendat S. doctor, canonicis Præmonstratensibus ex æquo convenire cuivis volenti attendere, levi opera occurret. Hic est tenor vetustiorum statutorum Præmonstratensium. *Institutiones quas in præsentis libro conscripsimus non ad culpam obligare transgressores intelligimus, sed ad pœnam, nisi aliqui eas transgredi præsumperint ex contemptu. Excipiuntur tamen illa tria, quæ de substantia ordinis esse dignoscuntur.* Et

nox: *Præterea ea, quæ de privilegiis, et statutis Romanorum pontificum inseruimus in hoc libro, non nostras institutiones, sed privilegia, et statuta sedis apostolicæ reputamus.* Atque illam præfationem (neque enim per totum codicem libet discurrere) hinc ferme verbotenus mutuam Dominiçani ordinis Patres etiam præ fronte suarum constitutionum exhibuerunt, eandem nobiscum præfationem, eamque obligationis cautelam non aspernati.

Quin etiam, attestante nostro Becardo (240), emittit S. Augustini, quos vulgo nuncupant Augustinianos, suas item constitutiones ab iisdem verbis ordiuntur. Quibus conformis scripsit Joannes Pagius in sua Bibliotheca (241). *Sunt et aliæ quamplures religiosorum familiæ, et congregationes, ut fratrum Cruciferorum, de Mercede; eremitarum S. Augustini; canonicorum Sancti Salvatoris prope Florentiam, et pleræque aliæ, quæ Præmonstratensium nostrorum mores, constitutiones, statuta et ordinationes in omnibus (exceptis vestibus) imitantur et observant.* Sic ille. Certe de suis Cælestinis, ut dictis auctarium accedat, hæc scripta reliquit Petrus Crespetius doctor Parisiensis (242): *Sed et cantum atque officium nos habemus ab Adamo, Præmonstratensi cardinali, devotissime editum, prædictæ solemnitatis ecclesiasticæ per omnem modum in modulamine conforme.* Atque hos veluti ramos quosdam non immerito quis dixerit palmæ Præmonstratæ cœlitis, exaltatæ in Cades, plantatæ secus salutarium decursus aquarum, dantis fructum in tempore quam utique honor sublimat, confirmat sanctitas, sapientia exornat, et viridantium ramorum decor secundat. Ejusce nitore oculi aspectabat constitutiones nostras B. Umbertus (243): *Præmonstratenses pulcherrimas observantias, quasi quasdam caeremonias ad majorem Dei cultum pertinentes, addiderunt. Porro hæ observantiæ sunt ad majus meritum, quoad Deum; sunt servitia gratuita superaddita debitis. Et ad majorem fortitudinem contra hostes, sunt antemurale additum muro. Et ad majorem decorem quoad proximos, sunt varietas picture addita super albedinem. Item valent ad majorem conservationem charitatis, sicut vestis: ad meliorem conservationem regulæ, sicut sepes circa vineam; ad majorem colligationem in bono, sicut duplicata cingula fortius ligant sellam.* Sic ille generalis magister ordinis atque asceta egregius.

(237) Lib. vii De invent. cap. 3.

(238) In apostol. Benedictine in Anglia, lib. 1, § 20.

(239) 2-2, q. 286, art. 9.

(240) In Annal., ad an. 1120, n. 74.

(241) Lib. 1, cap. 47.

(242) In summa verb. Mariæ apud Miraculum in chron. Præmonstr. sub an. 1518.

(243) Tract. 4, collat. 11, Scru